

18. DETSEMBER
ILMUB 1940. A. OKTOOBRIST

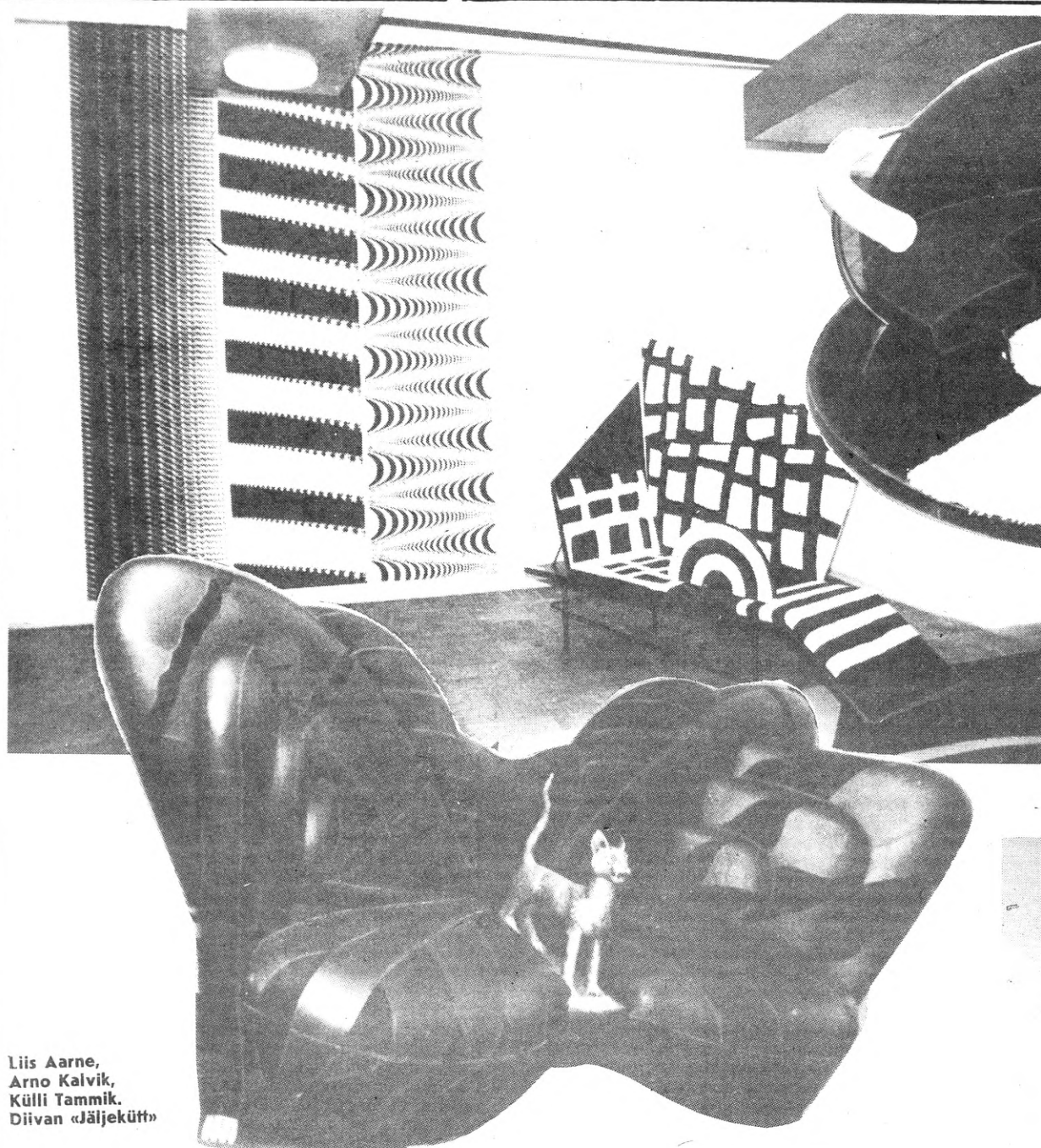

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

51 • 1987 **SIRP ja VASAR**

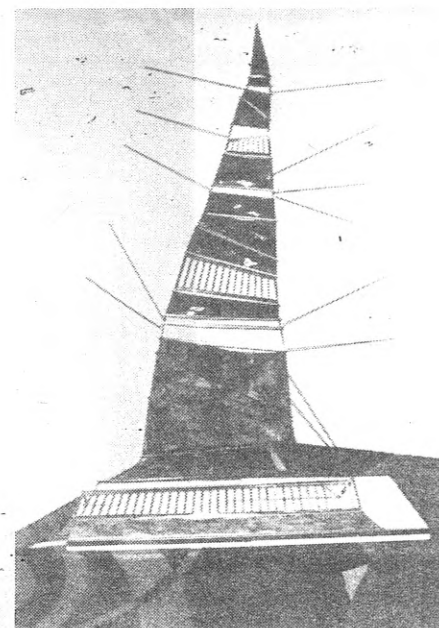
KALJU SUURE FOTOD

Liis Aarne,
Arno Kalvik,
Külli Tammik,
Diivan «Jäljekütt»

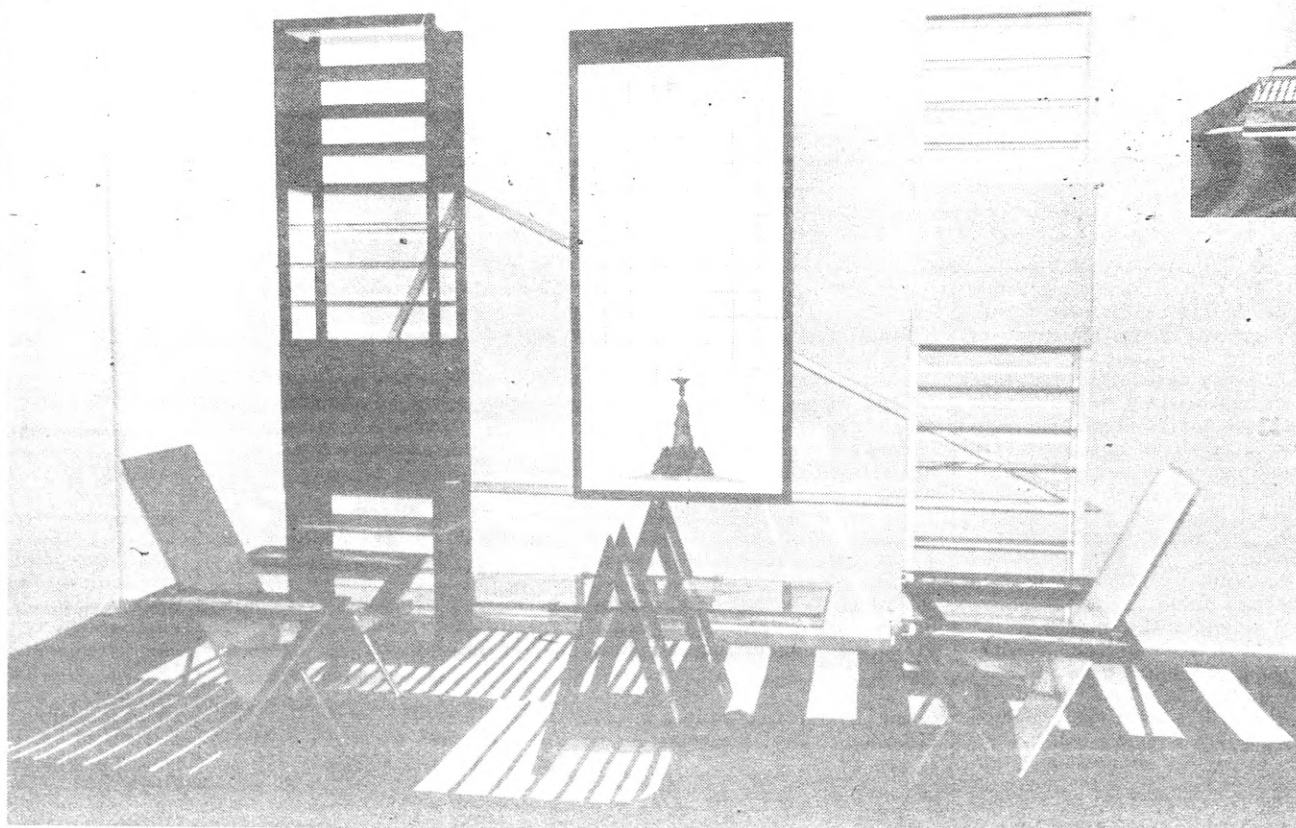
Katrin Kask,
Anna Gerretz
«Ring»

Maile Grünberg, Signe Kivi.
Iste
Tüüne-Kristin ja Uno Valkla.
Kangad

Riina Kermik.
«Taevatrepp»

Aili Aasoja,
Harmo Aasoja.
Mööbel «Monument»
Andres Toitsi maal
«Monument»
Signe Kivi
põrandakatted

Pildidel näha ja teised Kunstihoone näitusel «Acta '87» faiesed, aga ka lisa Eesti Kultuurfondi hoidlast läheb oksjonihaamri alla 4. jaanuaril kell 17.
Oksjonipileteid on ainult 200, neid hakatakse Kunstihoones müüma 20. detsembril.

EKF

«ACTA '87» KUNSTIHOONES

Põhimõtteliselt on võimalik kaht tüüpi organisatsioonid. Ühed on asutatud ülaltpoolt, kas direktiivi, käskkirja, määruse või muu sarnasega, need ei pruugi alati tabada õhus ripuvat sotsiaalset tellimust ja vaimseid vajadusi, nendest võib areneda vesivõsu. Säärased on meie Eesti sootsiumis mitmeid, minagi kuulun neist mõnda, see meenub mulle, kui minult mõnekümnekoopikalist liikmemaksu palutakse. Need organisatsioonid on nagu jäämägi, millel on olemas üksnes veepealne, nähtav osa, ja alumist osa, mis peaks hõlmama üheksa kümnendikku kogu massist, pole olemaski. Ja see veepealne osa on aparaadistunud, kontoristunud. Kogu organisatsioonis on toimunud võõrandumise protsess, reaalsed suhted eluliste vajaduste ja eesmärgi vahel on moonunud, organisatsioon töötab ainult aparaadi säilimise nimel, ainult näiliselt, ainult üles, oma asutajate suunas. Vene keeles on selle kohta ilus termin *pokazuhha*.

Iseisindatud organisatsioon vastab alati sotsiaalsele tellimusele, teisiti ta sündida ei saakski, juba oma sündimise aktiga näitab ta teed, näitab, mille poole rahvas püüdleb, mida tal tõepoolest on tarvis. Ülaltpoolt asutatud oleks lihtne likvideerida — piisab palgafondi kinnikülmumistest ja teatest ajalehes ning organisatsiooni polegi enam. Iseisindatud nõnda hõlpsalt ei lähe, selle kadumine, jäämäe uputamine oleks pikk ja vaevamine protsess.

Aga muidugi ei tule siin juttu keelamisest, hoopis asutamist. Nimelt sündis 12. detsembril Eesti Muinsuskaitse Selts, sündis ise, ilma et eelnevalt oleks loodud mingi aktiga palgalist aparaati, sündis 3000-liikmelisena. 80 tegutseva all-lüliliga. Küllap tal on sellisena juba väärtuslik koht meie ühistegevuse ja sotsiaalsuhtluse keerulises ja põnevas ajaloos, küllap ta on ainuke isesündinud massiorganisatsioon viimasel ajal.

Asutamiskongress (selle seltsi puhul: asutav kogu) peeti ülikooli aula asemel Ametiühingute Maja matjatoonilise interjööri saalis. Koosolekut juhatasid kultuuriministri esimehe asetäitja, organisatorimistöimkonna esimees Ilmar Moss, Muinsuskaitseklubi Nõukogu esimees Trivimi Velliste, Ajaloo Instituudi teadusdirektor Priit Järve ja Kultuurimälestiste RPI teadustööde sektori juhataja Jaan Tamm. Peeti kaks umbes kaheksaeminutist ettekannet (Kultuurimälestiste RPI peaspetsialistilt Villem Raamilt ja Trivimi Vellistelt) ning 42 kolme- kuni kümneeminutist sõnavõttu. Lisaks kirjad presiidiumile ja neile vastused. NSV Liidu rahvakunstnik Veljo Tormise eestvõttel lauldi kolm regivärsilist rahvalaulu.

Oli säravat avaliku esinemise oskust, oli treenitud oratorivilumust, oli võluv isiklikku sarmi, oli vaimukust, viha ja kaebemist, oli elegantset sõnatatud lauseid, oli aga ka puldihirmu, kohmakat veerimist.

MILLEST SIIS KÕNELDI?

Juhtumärksõnadeks olid *ärkamisajad, kultuur, isamaa ja sallivus* — selts näeb oma funktsioone avaraina, kavatseb täita laiemat vaakumit meie ühiskonnas, kellel on kaugelt arvatav nime täht tähe järgi tõlgendada, sest algab ju muinsuste kaitsmine kaugelt, ei tohi piirduda pelgalt füüsilise kaitsmisega, esmalt tuleb luua õige moraal.

Imselt algab kõik koolist, innustava austuse kasvatamisest meie mineviku vastu, algab kihutustööst töö eest. Ajalooprogrammide küündi-

VILLEM RAAM

TRIVIMI VELLISTE

KALJU SUURE fotod

Asutati

MUINSUSKAITSE SELTS

matuses räägiti palju. Korraliku Eesti ajaloo koostamine on pakiline ülesanne; kelle või mille huvides on tahetud meid jätta ilma ajaloo (TRÜ ajaloo professor Sulev Vahtre)? Kiiresti tuleb välja anda täismetraažiline Eesti ajalugu (EKF-i esimees akadeemik Juhan Kahk). Peatähelepanu olgu pööratud tööle noortega (Villem Raam). Seltsil tuleb luua oma õppekeskus (Trivimi Velliste). «Sädemes» ja «Tähekeses» olgu muinsuskaitse leheküljed (Eesti NSV Riikliku Kunstimuuseumi vanemteadur Jüri Kuuskemaa). Opi laste ja üliõpilaste suvemajade rühmade moodustamine seltsi poolt saaks ajalooteaduse kujundamisele kaasa aidata (Jaan Tamm). Miks respekti ajaloo vastu kasvatatakse koolis Egiptuse püramiidide kaudu, miks jäetakse unarusse meie väärikad muistised (Rõngu 8-klassilise kooli õpetaja Tõnis Lukas)? Unustada ei tohi rahva elus aastasadu olulist rolli mänginud kirikut, peab olema tolerantne, religioosne ajalugu vajab neutraalset uurimist (Ajaloos Instituudi arheoloogiaspektori vanemteadur Vello Lõugas). Olgu iseenesest mõistetav, et seltsil on häälekanalid (Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuses asiesimees Jaan Kross). Praegu taotletakse kirjastamisõigust, aga esimehe almanahh on juba koostamisel (Jüri Kuuskemaa). Arvo Valton küsis: kas ongi kahju, et Eesti koolides ei õpetata Eesti ajalugu; kumb kahju on suurem, kas praeguste õpikute järgi õpetamine või õpetamata jätmine?

Eelnevaga kausaalselt seotud on isikukultuse ja stagnatsiooniga seotud pärit destruktivse vaimuse probleem, mille käsitlemise pühendasid oma sõnavõttud ERKI õppejõud Heinz Valk ja Jaan Kaplinski.

«See vaimus pole ainult muinsuskaitse probleem, see

on majanduse, üldkultuuri, ühiskonna probleem tervikuna. Peame olema oma maa peremehed, peame ise kujundama oma saatust, ainult siis saab rahvas armastada oma maad. Seni, kuni otsuseid langetatakse kõrgel, kaugel ja salaja, tekib varemeid,» ütles Heinz Valk.

«Oleme siirdumas ühelt kultuurikontseptsioonilt teisele, oleme ületamas uue kultuuri Terve kultuuri kontseptsioon on omane Hiinale, seal ei ole uue ja vana konfrontatsiooni. Meil on aga seni kogu aeg hävitatud vana, propageeritud uut. Futuristlik kultuurikontseptsioon on olnud suitsukate destruktivsus. Näiteks veeti parema tuleviku nimel Tartust kultuur Tallinnasse, Tartusse pole jäetud ruume ega vahendeid. Tallinna eelisarendamine on olemuselt kultuurivaenulik, eesti kultuur peab paiknema kogu Eesti territooriumil, mitte meie maa ühes punktis. Kultuuri elujõud on aga ühiskonna ja rahva elujõud, nõnda on nõrgendatud nii rahvast kui ka ühiskonda,» ütles Jaan Kaplinski.

Destruktiivseid tendentse meie elus paljastasid teisedki. Võhiklikkus ja argus on teinud tohutu töö (TPI õppejõud Leo Oispuu). Neljakümne aastail esines riiklikku vandalismi, hävitati palju skulptuure, mis kaunistasid meie asulaid ja kalmistuid (Kristjan Torop). Lammutati Pärnu Nikolai kirik, jäeti taastamata Narva barokne vanalinn, ei koolitata restauraatoreid (Villem Raam). Etnograafilise materjali kogumine on juhuslik, meelevaldsete lünkade; muuseumisse ostetakse kokku küll standardmööblit, kuna homme on see juba muinsus, aga puuduvad 1950. aastate lõnguste; 1960. hipide ja 1980. punkarite rõivad (muusikakriitik Tõnn Sarv). Ei päästeta eesti talu, toretsemise ohvriks tuuakse linnade väärtasumeid, näiteks Süda tänava kvartal: hülg-

me põhjendamatu balti kultuuri, mille õigusjärgseteks pärijateks oleme meie (Arvo Valton). Lastakse hävineda unikaalne tehnikarajatis Kopli, vesilennukite angaar (ajakirjanik Madis Järv). Ei austata murdekeelt ega rahvalaulu (folklorist Jaan Sarv). Arheoloogide ei piisa (Jaan Tamm). Üldiselt on valesti informeeritud Suure-Jaani elanike suhtumisest Amandus Adamsoni skulptuuris «Lembitu» (Elmar Kivipõld). Paikkondi ei kaitsta tervikuna, vaid mingit osa sellest (EPA professor Jaan Lepajõe). Raske on luua eesti talurahvakooli muuseumi, «Budidexi» firmast pole Kambja kiriku ennistajat (Kambja 8-klassilise kooli juhataja Madis Linnamägi). «Inturist» ekspluateerib mälestisi, kuid on vähe aidanud neid korda teha (Vello Lõugas). Sõditakse surnute, langenute haudade korrastamisel lähtutakse kitsastest kaalutlustest (Pärnu 9. 8-klassilise kooli õpetaja Eduard Rajari). Eksisteerib mingi müstiline antimuinsuskaitse liikumine (PI «Kommunaalprojekt» insener Robert Nerman). Jätub telefonikamandamine (TRÜ üliõpilane Erik Kross).

Jah, destruktivne suhtumine on küündinud muinsuskaitse-idee endani. Tiit Madisson on oma kohatu panegüüriga välismaal külvanud umbuskust rahva seltsi suhtes. Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe esimehe asetäitja Indrek Toome: mõnel pool pole umbusk seltsi vastu praegugi sajaprotsendiliselt hajunud; aga tänaseks on siiski arusaamad omalgatuslike organisatsioonide suhtes muutunud; ei saa üksikute väärarvamused diskreditteerida kogu muinsuskaitse liikumist; Ministrite Nõukogu toetab igati seltsi. Ka jagas Indrek Toome Jaan Kaplinski muret Tartu tõrjutuse pärast. Tulevane kultuurikontseptsioon peab andma optimaalse lahenduse kultuurikeskuste rahva

huvidest lähtuval paiknemisele.

Kõigele destruktivsele oli Indrek Toome vastu seada kindel kavatsus kuulutada lähemal ajal välja võistlus parimate kultuurikontseptsioonide saamiseks, kusjuures žüriid, mis pakutud sõeluma hakkab, ei moodustata kultuuriametnikest vaid kultuurikandjatest. Võitnud kontseptsioon jääb väga pikaks perioodiks määrama eesti kulturi poliitikat.

Asutaval kogul tervitasid rajatavat seltsi lähedaste funktsioonidega organisatsioonid. Eesti Kultuurifondi poolt soovis jõuda Juhan Kahk, lisas, et EKF-i ja seltsi koostöö on juba alanud, jääb ainult lootat, et see areneb. Leningradi Kultuurikoloonia Nõukogu esindaja Ivan Paukov võrdles rahva ajalooteadvust Eestis ja Venemaal ning soovis edu. Looduskaitse Seltsi esimehe esimehe asetäitja Jaan Eilart rääkis kultuurikontseptsiooni vajalikkusest, lausus tervitussõnu ja jagas sõarseltsi poolt kingitusi.

Kingitusi saabus mujaltki. Vello Lõugas annetas oma kogu seltsile 100 raamatut. Ilmar Moss sõnas, et ühing «Teadus» on annetanud 4000 ja Agrotööstuskomitee 5000 rbl. Anonüümseks jääda tahtev pensionär lisas oma ühe kuu pensioni. Rein Olmaru kuulutas välja Rakvere Teatri otsuse: kinkida seltsile üleliiduline preemia (684 rbl.), mis teatrile määrati.

Meeleolu oli kõigi seitsme tunni jooksul ülev, kriitiline ja paremat tulevikku uskuv, seetõttu argu pandagu pahaks mõned ohtude meenutamist siinkirjutaja, suurtõugu hääleõiguse küllalise poolt. Minu jaoks oli ainukeseks üllatavaks tõrjatilgaks seik, et delegaatide suur enamus (40 oli sellele siiski vastu) eelistas demokraatlikul moel ettepanud kahest variandist ebademokraatlikku hääletusprotseduur — nimekirjade kaupa ja avaliku käe tõstmisega —, ehkki oli eelnenud Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi vanemteaduri Peet Kase argumenteeritud manitsus mitte luua ebademokraatlikku protsedenti.

Mis see siis oli, kas vanad harjumused või kujuteldumise-idee kiire? Kumbki pole veenev, demokraatia maksab rohkem kui varem koju jõudnu aeg.

Meenutan seda seetõttu, et isesündinud organisatsioonil ei kao oht aparaadistuda, kontorituda, unustada eesmärki, milleks asi algatati. Meie sotsiaalsuhtluse ajalugu mäletab ka niisuguseid aparaadusi.

Lootkem üheskoos, et Eesti Muinsuskaitse Seltsiga seda ei juhtu.

Oma subjektiivsed muljed kirjutas üles

OLEV REMSU

Asutav kogu valis Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimeheks Trivimi Velliste, auesimeheks Villem Raami.

Volikogu esimesel istungil valiti seltsi juhatus (sulgudes: toimkond mida juhatab): Jaan Tamm (aseesimees, ehitusmällestised), Heno Sarv (aseesimees, etnograafia), Vello Lõugas (arheoloogia), Jüri Kuuskemaa (teabe- ja kihutustöö), Mart Laar (ajaloomälestised ja -traditsioon), Jüri Peets (restaurerimis-välitööd), Kalle Eller (traditsioonilised kutseoskused, vallaõpe), Mati Laur (suvemajade), Ott Sandrak (ekskursioonid), Tõnis Lukas (noorsugu), Erki Nuut (provintsi programmid), Olo Puustak (suhted riikliku muinsuskaitsega), Veljo Ranniku (suhted looduskaitse ja kodu-uurimisega) ja Ilmar Hallaste (sakraalküsimused).

Kirjanike Liidus

26. novembril toimus kirjanike parteialgorganisatsiooni aruanne- ja valimiskokkolek. Valiti uus parteibüroo koosseisus Villem Gross, Mihkel Loodus, Andres Ehin, Enn Vetemaa, Toivo Tasa, Teet Kallas ja Rein Veidemann. Parteibüroo valis algorganisatsiooni sekretäriks Enn Vetemaa, asetäitjateks Andres Ehin, Toivo Tasa ja Mihkel Loodus.

Romaanivõistlus

ENSV Kirjastuskomitee ja ENSV Kirjanike Liit kuulutavad Eesti NSV 50. aastapäeva tähistamiseks välja romanivõistlust.

Võistluse eesmärk on rikastada eesti nõukogude kirjandust uute teostega, mis kajastavad nii meie maa ja rahva lähemat ning kaugemat minevikku kui ka tänapäeva. Eriti oodatud on kaasajateemalisi aktuaalse probleemidega seotud teoseid.

Romaanivõistlusega tahetakse ergutada ning välja selgitada uusi kirjanduslikke andeid.

Käsikiri tuleb esitada masinakirjas kahes eksemplaris, tiitelhel autori märgusõna. Käsikirjale tuleb lisada märgusõnaga kinnine ümbrik, mis sisaldab autori ees-, isa- ja perekonnanime ning aadressi.

Arvestamisele tulevad üksnes varem trükitis avaldamata teosed. Võistlustööde esitamise tähtaeg on 1. november 1989.

Võistlustööd saata aadressil: Tallinn, Pärnu mnt. 10, kirjastus «Eesti Raamat», romanivõistlus. Žürii poolt parimateks tunnustatud töödele on ette nähtud järgmised preemiad:

üks esimene auhind (5000 rubla), kaks teist auhinda (3000 rubla), kaks kolmandat auhinda (2000 rubla).

Vastava tasemega tööde puudumise korral on žüriil õigus preemiate arvu üldsumma piires muuta.

Auhinnatud või äramärgitud teoste avaldamise eelisõigus on kirjastusel «Eesti Raamat».

(ETA)

Küladised Poolast

4.—7. detsembril viibisid Eestis Poola ajakirja «Teatr» peatoimetaja Jerzy Sokolowski ning näitleja ja režissöör Wiesław Nowosielski Varssavist. Poola teatriringelased viibisid Nõukogude Liidus (Moskvas, Tallinnas, Vilnises) NSVL Kultuuriministeeriumi kutsel. Eestis võtsid nad osa Nukateatri juubelist ja vaatasid lavakunstikateedri üliõpilaste diplomilavastust «Tõrksa taltsutus» «Ugalas». Kohtuti Eesti NSV kultuuriministri asetäitja Märt Kuboga ning põgusalt Mikk Mikiveri ja Evald Hermakulaga.

JAAN EILART:

«TÖÖPÄEV OTSUSTAB MEIE ÜLE»

● Möödunud laupäeval oli oodatud kultuurisündmus: asutati Eesti Muinsuskaitse Selts, sellest koosolekust võtsid osa sinagi. Mis südamele jäi? Kas midagi muutub Looduskaitse Seltsi töös?

Ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitse on ikka olnud ühe kultuuri elujõulisuse ja eleduse mõõdupuid. Põlnud midagi ootamatut siis selleski, et läbi paljude vaevade jõudsid ka meie muinsuskaitse ametliku organisatsioonini. Korraldajate komitee (esimees Ilmar Moss) oli avalikustamise kavandanud väga tõsiselt ja enamasti oli kõik ka vastutustundlikult paika pandud. Kui norida tahaks, siis paraku jäi mõnele külalisele ebaselgeks delegaatide valimise mehhanism, seletamatuks jäi katse viimasel hetkel kustutada juhataja kandidaatide hulga Juri Lotman või siis näiteks ürituse asendada presiidiumi kui tööorgan ühe mehe juhiõigustega. Onneks lahenedid ebakohad kohe, ja hääletuse teel. Ja kogu koosolekut läbinud leiguse-eitus annab usku, et kättevõetud tööd hakatakse tegema tõsiselt.

Oma sõnavõtus meenutasin muu hulgas, kasutades Gustav Suitsu sõnu Albul Tammsaare mälestusmärgi avamisel, et pidupäevale järgneb tööpäev. Ja eks ju alles tööpäev otsusta meie üle.

N.-õ. avalikustamise korras tuleb tasida meelde (tegin seda ka oma sõnavõtus), et Eesti muinsuskaitse organisatoorne ajalugu ei alanud Jüri Keilas. Selle juured on (meie aja mõttes) juba esimeses nõukogude aastas 1940, kui rajatud muinsuskaitse nõukogu, mille presiidiumi liikumise vastane, on ebatõde. Põlnud me nõukogude kodu-uurimise teenekaime arendaja süü, et ta taotles muinsuskaitse mõjusat seost kodu-uurimisega...

Uue organisatsiooni ja «vanakese» looduskaitse üks ühis-tööväli on, et nad mõlemad peavad jääma truuks kodu-tundmise kui teadusliku isetegevuse, kodu-uurimise kui muutuva maastiku mälu jär-jepidevuse missioonile. Sellest muide kõnelesid koosolekul si-sendusjõuliselt Villem Raam ja Jaan Lepajõe.

Veel tahaksin meenutada, et kultuurimälestiste kaitse korraldamise ühiskondliku orga-nisatsiooni rajamise ülesande püstitas seitsmekümnendate aastate lõpul tollane EKP Keskkomitee sekretär Vaino Väljas; asja üks tulemaid ja realistlikumaid taganttõuka-jaid oli Ministri Nõukogu esimehe esimehe asetäitja Edgar Tõnurist... Nõukogu-dema esimese rahvuspargi planeerimine (1968) ühiskond-liku organisatsiooni poolt, 2000 soodsas asupaigas talu plaanis-tamine, et anda neile uus funktsioon, üle 300 mitmesu-guse mälestusmärgi paigalda-mine, rahvusvaheline Tamm-saare-nimeline maastikukul-tuuri medal, «Tallinna dekla-ratsioon» ja palju muud kuu-lub nüüd asutatud seltsi eel-lukku...

Soovin rajatud seltsile ilusat tööpäeva, tema nooruslik tarm sisendab usku!

● Sellesamas saalis asutati tänava ka Eesti Kultuurifond, mille juhatase liige oled. Kuidas algus on laabunud?

Jah, olen kaassüüdlane, et Kultuurifond pole veel näidanud end konkreetsetes tegu-des. Algu on ju tähtis, lootusi ei tohi petta. Kahjuks pole ju-

hatus veel kinnitanud konkreetset, tõeliselt mobiliseerivat tööplaani ning nõnda on pü-gimised esialgu olnud eba-määrased või, nagu tavatse-takse öelda, prioriteetidid pa-ka panemata.

● Mida pead nende priori-teetide all silmas?

Seda, et vajadusi on palju ja ka parimal tahtmisel ei saa kõike korraga. Teha võetav tu-leb tõsiselt järele kaaludes järjestada. See, et raha jao-tatakse erinevatest taskutest, ei peaks ähmastama üldist sil-mapiiri. Vestlustes kultuuriini-mestega olen aastat poolteist

juugenud kõhelda, kas järg-mine suurobjekt peab olema ooperiteater või kunstimuuseum. Muidugi on vaja mõle-mat. Aga alles kuulsime, et vaja oleks tehnikamuuseumi. Vaja oleks mõjusat monumen-ti Paul Keresele. Või kui kaua on meie rahvas ilma selle me-moriaalita, kes andis tal-le eestlase nime ja liitis meid oma laulupeofenomeniga üheks rahvaks! — jah, Jannsenit pole tänatud! Juba koputab uksele maailmakaaluga folk-loorimehe Hurda juubel!... Hiljuti juhtusin lehest luge-ma, et Tartu antikvariaat pole küllalt kultuuriasutust. Ent olukord on seal säärane, et kitsakeses toas kukuvad kü-lastajad põrandast sõna otse-ses mõttes läbi — ometi on see kamber Mare Jõgiga eesotsas suutnud olla tõeline kultuuri-vahendaja; isegi Kirjandus-muuseumile ja ülikooli raamatukogule on siin osatud hoida rariteete, Eesti Loodus-kaitse Seltsi üsna väärakas Eestimaa tundmise vanem va-ra ja uusim välismaa kirjan-dus pärinevad samuti suures osas sealt. Nõnda et äkki peaks kiires korras ehitama ka ühe tõeliselt oma kultuuri vääriva antikvariaadi?

Kui nüüd tulla veel tagasi küsimuse — muusikateater või kunstimuuseum? — juur-de, siis minus näiteks pole nende paljude jutukude jook-sul ikkagi kadunud mõttepilt, et uus «Estonia» võiks olla praeguse taga, peasissekäiguga Pärnu maantee poolt. Muide, umbes nii uuendati ka Soome Rahvusteater. Ehk ei maksa päriselt unustada sedagi, et tuhandekohalise saali variant on olemas Kunstiinstituudi projektirullis?...

Igatahes, kui Kultuurifond peaks kunagi tõesti katsuma panna ilusa jutu asemele prio-riteetsuse selguse, siis mina näiteks tõstaksin oma nõrgu-kese käe kunstimuuseumi, Eesti Rahva Muuseumi taas-sünni, Jaani kiriku uuenda-mise ja ühe sajanditehõnguse Eesti küla suitsude kerkimise eest...

● Toimetusele on helista-tud seoses Edgar Kanti nime-tamisega sinu hiltutises kirju-tises Vavilovi sünniaastapä-va puhul.

Selles pole midagi üllatavat, sest paljudel meist on mees mingi valesisendus. Tahaksin siiski veel kord rõhutada, et kõik tõeliselt väärtuslik peab rahvuskultuuris püsima jää-ma. Nii nagu vene kultuuris püsivad emigrant Bunin ja krahv Tolstoi. Me ei tohi ome-ti unustada vähemalt põhipos-tulaate Lenini väljaõeldud sei-sukohtadest neis küsimustes. Akadeemik Edgar Kant (1902

—1978) on teadlasena välja-paistev nähtus meie kultuuri-loos, professor J. G. Granö ra-jatud geograafiakoolkonna eredaime esindaja. Teose «Tar-tu linn kui ümbrus ja orga-nism» eest sai ta juba 1928. aastal Société de Géographie Commerciale de Paris' auhin-na. Seda loeti metodiliselt üheks kõige teedrajavamaks linnauurimiseks maailmas. Suure teoreetilise sügavusega sündisid uue teaduse — antro-pöökoloogia — piirjooned tema doktoritöös 1935. aastal. Selle kõrval tasub nimetada Kanti osalemist koguteose «Eesti» koostamises koos A. Tamme Kannuga. «Maailma maade ja rahvaste» toimetamist jpm. Unustada ei maksa ka E. Kanti toetavat tööd aastatel 1940—1941 nõukogu-likus ülikoolis... Aga pea-mine on meisse sisendatud hoopis muus, eelkõige selles, et E. Kant oli okupatsiooni-aegse ülikooli rektor. Jah, tal ei õnnestunudki seda ülikooli korralikult käivitada, meie kõrgharidustempel oli koguni määratud Tartust eemaldami-sele. Ja kui ülikool ometi jäi siia, siis peaksime küll püüd-ma pisutki mõista Kanti rolli ja raskusi mitme tule vahel. Kas see pole hoopis tema kui organiseerija ande suurim te-gu? Mõnedki teravused, piiri-tust sisaldav karahvin rektori-laua ja õhtused laulujaorus kojutulemised olid ainult osa sellest aja paratamatuse kät-ke-tud kultuurimissiooni hin-nast, inimsaatus ja -käitumi-se traagikast. Suliks tembel-damine aga kustuks sellest hetkest, kui keegi vaevuks uurima ammuseid tsinovnik-likke eeskirju selle kohta, mi-da nimelt pidi rektor isiklikult päästma ohu korral...

E. Kant jäi teadlaseks kõi-gile tema kohta öeldud saja-tustele ja sellelegi vaatamata, et ta geopoliitikuna jaotas mõjusfääre meile vastuvõt-matult. Ja ta palus: «Jätke mind rahule, ma pole teinud teile midagi halba!» Need sõ-nad lausub ta Lundis, enne kui ta maamulda sängitati.

Üldse aga tahaksin meile kõigile südamele panna: enne kui süüdistame, püüdkem fak-tid lõplikult teada saada ja — mõista!

Aeg dikteerib oma, aga tõe-liselt andekas — ka teaduses muidugi — jääb. Ja kasvab ajas. Tahan loota, et see on ka Edgar Kanti saatuse, keda Nõukogudema teadus on märke-ganud sünnimaakaaslastest varem.

Peamine pole muidugi ühes isikus, peamine on teaduse mõistmise ideede arengu järje-pidevuses. Ja siin ei saa kool-kondi katkestada riigipiiride-ga, nii nagu neid ei tohi lasta rebestuda ka isikukultuseaja hukkude tõttu (kas või Pee-ter Tarvelit meenutades).

● Tean, et sul on kogune-nud aegade jooksul kenake hulk mälestusi, mis aitaksid ehk mõndaagi praegustele ja tulevastele põlvetele selge-maks rääkida. Kas kavatsed neid ka kirja panna?

On tõesti õnn olnud tunda paljusid, ka nüüd juba (kui uskumatu!) sajanditaguseid manalamehi. Märkmeid olen ikka teinud. Ja mõned frag-mendid on ka siia-sinna poetu-nud. Kõige rohkem vist Tug-lase elupäevil. Ühe memuaar-se raamatu koostamise — kui saab kirjastuse nõusse — ta-haksin koos F. Kaubaga küll ette võtta. See oleks rektori, akadeemia presidendi ja välis-ministri Hans Kruusi 100. sünniaastapäeva teos. Oigu-poolset sai neid materjale kokku aetud juba parkkümmend aastat tagasi, sestap on mõned-ki kirjanepanekud praeguseks unikaalsed. Kas või avarit-ikel Nikolai Karotammelt ENSV Teaduste Akadeemia loomisest. Kust võis korduvalt Moskvas-pimeada mehe juurde sõit-nud noor mees teada, et ajab üht vale asja: Karotamme pol-nud Nõukogude Eesti ühiskon-nas kaasaraajikijana siis olemas. Aga vigadest õpitakse, ja seda enam tuli mälu jätta.

(Järg 13. lk.)

EI, LAULUPIDUSID POLE LIIGA PALJU

GUSTAV ERNESAKS

Lugesin arvamust ajakirjast «Kultuur ja Elu» (9/87), et meil korraldatakse liiga sageli lau-lupidusid. Loeti üles 1980. ja 1985. a. üldlaulupeod, kooli-noorte 1982. ja 1987. a. laulu-peod, üliõpilaste «Gaudeamus» 1985. a. ja nimetati eksikom-bel laulupeoks ka rahvatant-supidu 1981. aastal.

Mida neist siis ära jätta või millised peod korraldada pike-mate vaheaegade takka?

Arvan, et üldlaulupeod toi-muvad täiesti normaalses rüt-mis iga 5 aasta järel, nii, kui-das eluline praktika ise neid aegade jooksul on paigale pan-nud ja kujundanud. See on meie rahvuslik ja rahvalik aja-looline traditsioon.

Kas võiksime koolinoorte laulupidusid ära jätta? Ei tule mõttessegi. Ka need toimuvad viieaastaste vahedega, segama-ta meie üldlaulupidusid. Meie teame, et suurte laulupidude-le pääsevad vaid kuus-seitse tuhat last. Mida aga teha üle-jäänud 20 000-ga, sest Tallinn ei mahuta üheaegselt 50 000 te-gelast. Noori ei tohi sellega ka-ristada, et jätame nad ilma kaunitest elamustest. Praegu aga on kõigil juba koolieas võimalus mitmel korral suur-pidustustest osa võtta. Just noored on ju need, kes kind-lustavad meie tulevase laulu-pidusid. Esinemised ergutavad uute kooride ja orkestrite loo-mist.

Et neid pidustusi võiks rik-kalikuma kavaga, suurema esi-nemisküpsusega veelgi organi-seeritumalt ette valmistada, on iseasi. Peaegu alati on ikka eeltöödega hilineetud. Viimase peo puhul eriti. Kaua aega pol-nud korraldajatel enestel sel-ge, millist põhiplaan kava aluseks võtta. Põhiplaan tuleks aga alati paigale panna kohe pärast eelmist pidu. Siis jääks küllaldaselt aega kava lünka-de täitmiseks, laulude võist-luste ja sihttelemuste korral-damiseks. Arvan, et peod ise vajavad tihedamat koostööd suurte üldlaulupidude korral-dajatega, veelgi rohkem Eesti Kooriühingu laialdase aktiivi kasutamist. Ühelt ministeeriu-milt nii suure ürituse korral-damist nõuda ei tohiks.

Ühinen «Kultuuri ja Elu» vaatleja murega lisalaulede puudumise pärast. Minu arva-tes on iga kontsert peaaegu ebaõnnestunud, kui kuulaja esinejalt lisa ei nõua. Lauljad aga tahavad meeleldi veel ai-nulaadses hiigelkooris koos laulda. See võimalus peabki alati olema. Laulmiseks ju kokku tuldi. On tõesti väga suu-reks elamuseks suurt koori kuulata, selles laulda ja ka te-da juhatada.

Ka lisalaulud peavad olema hoolega valitud ja viimistletud. Nii et — lisalaule olgu olla, või — muidu kutsu kohale kas või tuletõrjujad.

Ja «Gaudeamusest». See tore üritus, üliõpilaste laulupidu (-päev) sai alguse Tartus R. Ritsingu ettevõtte korralda-takse vaheldumisi Eestis, Lätis, Leedus. Et aga viimane pidu toimus Tallinnas, oli küll see-bärast, et Tartus polnud aja-kohast laululava ja Tallinnal oli võõraste vastuvõtuks märk-

sa avaramaid võimalusi. Lõ-puks on ka Tallinnas kõrg-koole.

Kas ikka kõigile neile ette-võtmistele kuulajaid jätkub, seda küll karta ei maksaks. «Saal on alati välja müüdud!» Tüdimust ei näi olevat. Roh-kem on kuulda soove kavade kohta. Arvan, et meie algupa-rasele heliloomingule peaks tõesti rohkem ruumi leidma. Ja rahvatantsupidustele jät-kub aga publikut alati nii kaua, kui tantsijail jaksu ja staadionil veel mõni rohuline. Isiklikult sooviksin, et meie oma rahvatants oleks esitatud mõnevõrra rikkalikumalt ning et folkloor leiaks samuti oma koha. Võib muidugi ka vaate-mängulisi liikumispidusid kor-raldada. Miks ka mitte üle-eestilisi võimlemispidusid? Neid on ju varemgi olnud.

«Mis kõis see siin on?» (s. t. Lauluväljakul esimeste ridade ees...) kõlas «Kultuuri ja Elu» vaatleja murelik küsimus. Kül-lap küsija isegi vastust teadis. Muidugi võiks kõie asemele asetada lilledest ja puulehte-dest pika vaniku, mis aseta-takse siis paigale laulupeo ava-seremooniale. Kuid ka siin peab leiduma paar sissekäigu-ava, mille kaudu autorid ja üldjuhid tõkestamata lavale pääseksid. Ega siiski teisiti saa lava esist vaba hoida? Alaline sagimine segab ju lauljaid ja kuulajaid. Asja aitaks lahenda-da ka see, kui otsustavates kohtades paikneksid tegelas-märgiga lahkend liiklemisjuhid. Ega nad peagi kindlasti miilit-sa- või kaitsevõimormis olema.

Ikka veel on lahendamata tegelaste austamiseremoonia. Publik ei näe muud kui sagi-mist üldjuhi puldi ümber. Fot-omehed on torukübaramehed sisse müürinud. Muidugi, foto-reportereid peab olema, kuid torukübaralehed tahavad ju ka publikut tervitada ja tänu avaldada. Sellest on mõnigi kord räägitud, seni — tule-musteta.

Mis see suur üldlaulupidu siis ikkagi lõpuks on, et pidu vaimustab nii kodu- kui ka väliskülalisi?

Üldlaulupidu on rahva ühi-sel tahtel tiirlev vägev hoora-tas, mille verehümede võimas haare hõlmab peaaegu kõiki meie muusikaalu avaldusi:

... paneb koorid ja orkestreid plaani- ja sihipäraselt tegut-sema;

... ergutab heliloojaid, luu-letajaid, kunstnikke, juhte, di-riigente, lauljaid kui ka kuula-jaid;

... on suurejooneline rahva-rõiva demonstratsioon ja po-pulariseerija;

... on suursündmus 30 000 tegelasele;

... on suursündmus 100 000 kuulajale;

... on murepäevadeks tuhan-detele korraldajatele (ent kes siis kurdab);

... on suursündmus kõrvale, silmale ja südamele.

Üldlaulupidu on väärtuslik minevikupärand, hoogne täna-päev ja lootusrikas tulevik.

Ei, laulupidusid pole liiga palju!

Estica

■ Karjala kirjanike ajakirja «Punalippu» toimetuse õnnitles oma kaastöölisi Ena Lättemäed 65. sünnipäeval (nr. 9, lk. 53—54). Portreega ühiartikli luures on luuletused «Täma matka» («See matk»), «Tuulen ja linnun yhteyttä» («Tuule ja linnu yht-

sust...»), «Lasiiivet kilisevät ylitseni» («Klaastiivad kõlisevad mu üle»), «Rajusti tuul lehtiä kääntelee...» («Rajuselt tuul lehti keerab...»), «Ovi ovena...» («Uks uksena...»), «Heponi tähtiotsa...» («Mu hobu tähe-lauk...»).

Nii — konkreetset ja kõike-lubavalt — oli sõnastatud 11. novembril toimunud Kirjanike Liidu aastakoosoleku teemade-ring. Koosoleku avas Vladimir Beekman. Meenutati meie hul-gast lahkunud Kirjanike Liidu liikmeid — Erna Siirakut, Gri-gori Skulskit, Velli Verevit. Esimesena sai sõna Uno Liiva-ku, kes kõneles

raamatute väljaandmisega seotud probleemidest.

Uudist tema jutust ei olnud — meie ajakirjandus on halvast ja halvenevast olukorrast sel-les vallas viimasel ajal väga palju kirjutanud. Kõige vilet-sam ei ole olukord aga mitte ilukirjanduse, vaid hoopis tea-duste kirjastamisel. Ühe olulise põhjuseks Paul Ariste läänemeresoome keelte uurimi-se koolkonna lagunemisel on Eduard Vääri nimetanud fakti, et aastate vältel ei ilmunud ainsatki märkimisväärset kool-konda iseloomustavat uuri-must. Väitekirjad jäävad meil reeglina käsikirja, välismaal aga avaldatakse trükis. Ka aja-loolase teadusliku kirjanduse väljaandmisel pole lugu parem, nagu selgub hiljuti «Ohtule-hes» avaldatud intervjuust Heino Arumäega. Kõige nõr-gem lüli raamatute väljaand-misel pole siiski mitte kirjas-tused, vaid trükikojad. Trüki-kojad ei ole praegu üldse hu-vitatud raamatute trükkimi-sest, sest see annab neile ai-nult kahjumit. Seda soodusta-vad üleliidulised nominaiid ja hinnakirjad, mis on kasuli-kud palju suuremate tiraažide puhul, kui meie väikese rahva-juures kõne alla tulevad. Va-jaksime praegu kehtivatest erinevaid, meile sobivaid raa-matutootmisnorme. Halb on asi ka ajakirjandusega. Meil puuduvad paljud vajalikud ajakirjad (näit. ajaloo, majan-duse, sotsioloogia, geograafia jms. vallast). Veelgi enam — meil ei ole ühtki päevalehte, «Rahva Hääle», «Noorte Hääle», «Edasi» ja «Ohtuleht» ilmuvad sagedusega 5–6 korda nädalas (enne sõda oli Eestis 3 seitse korda nädalas ilmuvat ajalehte).

Raamatud on osa ühtsest kultuuriprotsessist. Kui meil ihutoiduse osas on olemas toit-lusprogramm, vajaksime vai-mutoidu osas nähtavasti kul-tuuriprogrammi.

Seejärel sai sõna Priit Aima-la, kes rõhutas üsna samu as-ju kui eelkõneleja. Kordan — probleemid on ju üldteada, neist on väga palju räägitud ja kirjutatud, olukord aga mil-legipärast ei parane, vaid lä-heb järjest hullemaks. Igata-hes on raamatute tootmine vii-mastel viisaastakutel järjest

Kas kirjutada võrukeelse «Põua ja vihma» arvustus sel-lesama murde teises, Hargla-Karula murrakus, mis oli ku-nagi ammu retsensendi esime-seks koduseks keeleks? Mida aasta edasi, seda harvem seda kuuleb ja kõnelda saab. Mõne-de püsima jäänud hääldus-nüansside läbi elab lapsepõl-vekeel täisealise kõnes edasi. Väiksemad lapsed panevad neid erinevusi mõnikord tähe-le: aga mispärast sa niiviisi räägid?

Sellega peaks juba olema õel-dud, et erapooletuks, «objek-tiivseks» analüüsijaks sobin seekord veelgi vähem kui ta-valiselt. Autori vaatekoht, te-ma inimesenägmine ja teised-kolmandad sageli üsna varja-tud asjaolud häälestavad meid alati loetava teose poolt või vastu, poolt ja vastu. Luge-da ja mitte olla lugeja — arutu ja absurdne püüdmine. Inimlik seejuures küll, nagu iga teine-ci kujutlus minast, mis oma ümbrusest ja suhtlusringist eraldi ja kõrgemal seisab. Va-hekord «Põua ja vihmaga» on harilikult lihtsam ja keeruli-sem, kuidas võtta, igatahes ta-valisest raamatusuhtest erinev. «Põua ja vihma» keele kaudu elustuvad võrukeelse lugeja lapsepõlv ja suhted eelmiste põlvkondadega — need, mis kuuluvad konkreetset lugeja biograafiasse, aga mispärast

KIRJASTAMISPROBLEEMID

JA ÜLDINE KULTUURISITUATSIOON

vähenenud, rääkimata sellest, et nimetuste osas oleme jäänud maha sõjaeelsest tasemest (1939. a. ilmus ilukirjandust koos lastekirjandusega 250 ni-metust, 1985. a. — 172; eesti esitrükke vastavalt 130 ja 91). A. 1981–1985 oli vahe vähene-mise suunas eelmise viisaasta-kuga võrreldes 35 trükipoog-nat. 1987. aastaks planeeritust jääb täitmata tervelt viiendik. 1986. a. vastuvõetud 56 käsi-kirjast saab tänava raamatuks 18, tuleval aastal 26 ja 1989 12 teost. Trükikoda aga trükib raamatutest hoopis meelsamini etikette, plakateid, kinkepa-kendipaberit, sest tiraaž kuni 30 000 toob neile ainult kahju-mit. Niisiis — mida vähem väl-ja antakse, seda etem rahaline seis!

Priit Aimala peatus ka tiražee-rimisprobleemidel. Hiljutisel raa-matukoosolekul müüdi Mihkel Muti kriitikaraamat 16 rbl. eest. Selle tiraažiks oli Raamatukaubastu määratud 3000. Ka H. Ranneli, J. Sanga, K. Muru raamatute napist trükkimist ei jätkunud huvilis-tele, rääkimata Rein Veldemanni kriitikaraamatust, mille tiraažiks oli määratud 1500! (Lisan siia juurde skandaalimaigulise mõ-dalaskmise nõukogu kirjandus-teadlase M. Bahtini artikliko-gu tiražeerimisel — selle 1000 eksemplarist ei jätkunud piisavalt isegi Kirjanike Liidu raamatuleiti tarvis. Ometi oli kirjastus teinud Raamatukaubastule ettepaneku anda teos välja 3000 eksemplar-is. Muide, kardan, et sellestki oleks väheks jäänud, sest Bahtin ei hu-vita ju ainult kirjandusnimesi, vaid hoopis laiemat lugejate rin-gi. — M. J.)

Lõpuks kõneles Priit Aimala raamatutrukikojast, mis on sisus-tatud kaasaegsete välismaiste fo-toladunisseadmete, trükimasinate ja muude tehnikameetodega. Valuutat aga nähtavasti ei jätkunud ja kaitsetehhis otsustati toime tulla kodumaise masinatega. Liini on juba kaks korda ringi vahetatud, aga töö tehakse ikka käsitst. Nii annuleeritakse teiste tsehhide kiire töö. Lisagem, et selle kaks aastat vana maja pörandad va-javad juba tsemendiga ülekäi-mist, seinad tilguvad läbi, et sel-les kaasaegsena propageeritud asutuses puudub isegi akutse-saal, tantsuruumist rääkimata. Ometi kutsutakse tööle noori. Ime siis, et 40% kohtadest täitmata.

Koosoleku juhataja Vladimir Beekman informeeris kohaloli-jaid täpsemalt eesti nõukogu-de kirjanduse väljaandmise hetkeseisust. Aastaplaan oli 59 nimetust ja 500 trükipoog-

nat. 1. detsembriks oli ilmu-nud 40 nimetust ja 364 trüki-pooginat. Detsembri plaanis on veel 3 nimetust. Ilmumata jääb 16 raamatut.

Heino Kiik kõneles koopera-tiivkirjastamise probleemidest. Gennadi Muravin tuletat meelde, et alates 1. jaanuarist läheb Eesti kirjastamisasjades üle isemajandamisele. Kirjas-tus ja trükikoda on meil kaks omaette asutust ja mõistetava-tel põhjustel ei huvita trüki-kodasid praegu raamatute trükkimine — see pole neile kasulik. Gennadi Muravin nä-gi väljapääsu selles, et iga kirjastusel oleks oma trükiko-da, et kirjastuse direktor oleks ühtlasi trükikoda direktor. Praegu plaanitsetaval ülemi-nekul isemajandamisele ei ole midagi ühist perestroikaga, see ainult kindlustab senist äärmiselt halba olukorda.

Aivo Lõhmuse teema viis eemale aktuaalsetest kirja-stamisprobleemidest, kuid selgi-tas pisut siiski, miks olukord raamatuga meil nii halb on. Ta kõneles nimelt raamatute massilisest hävitamisest aasta-tel 1940–1941 ja 1948–1952. Neil aastatel koguti maa- ja väiksematest linnaraamatuko-gudest kokku esialgu erinime-kirjade alusel, hiljem juba ko-gu kirjavara, mis oli ilmunud enne 1940. aastat. Teatud ek-sempplarid läksid erifondidesse (neid on Eestis praegu 4 raa-matukogu juures), osa jäi ka avatud fondi, suur osa aga kuulus hävitamisele. Selle aktsiooni tulemusena on meil haruldaseks muutunud igasu-gune enne sõda ilmunud raa-mat. Tuletagem meelde Ivi Eenmaa juttu eelmisel aasta-koosolekul — «Loomingu» täis-komplekti on Eesti raamatu-kogudes kokku vaid kaheksa!

Harald Rajamets tuletat meelde 1975. a. «Loomingu» Raamatukogu 1.—2. numbrina planeeritud A. Krikmanni koos-tatud vanasõnavallimiku «Laus-tud sõna jagub» saatust. Ti-raaž oli juba trükitud, kuid see hävitati ja selle asemel il-mus teine raamat. Kõneleja küsis: kes ja millise põhjen-

dusega andis sellise käsu? Mi-da see maksma läks? Kuidas tiraaž hävitati? Kas maksis keelaja kahjud välja omast taskust või hüvitati need riigi rahadega? Nendele küsimuste-le oskavad ilmselt vastata tol-lane ja praegune Kirjastusko-mitee esimees Lembit Kaik ja tolleaegne «Loomingu» Raa-matukogu peatoimetaja Jüri Ojamaa.

Svetlan Semenenko tuletat meelde veel hiljuti toimunud «väärutat mängu» trükisõna ümber, kus kärbiti tekstet, moonutati autorite mõtteid. Seda mõnikord ka klassika-tekstides, näiteks Bulgakovi «Meistri ja Margarita» ajakir-jas «Moskva» avaldatud va-riandis. Ta kõneles ka olukor-rast ajakirja «Tallinn» toime-tuses, kus nelja töötaja jaoks on kolm juhti. Sellele vastas Vladimir Beekman — plaanis on ajakirja muutmine kuukir-jaks, seetõttu ei ole praegu otstarbekas hakata muutma koosseise, et neid kohe jälle hakata tagasi nõutama.

Andres Ehin kõneles haaku-valt mitme varasema sõna-võtjaga. Temagi on lugenud üht 1950. a. väljaantud hävita-misele kuuluvate raamatute nimekirja. Suurem osa seal toodud raamatuid ei kujuta-nud absoluutselt mingit ideo-loogilist ohtu isegi tol äreväl ajal. Tolleaegse kultuuripoliit-ilise situatsiooni avalikusta-miseks võiks neid nimekirju praegu ajakirjanduses trükki-da. Ehin tegi ettepaneku pöö-rduda üleliidulise Kirjastusko-mitee poole palvega kehtesta-da meie väikesele liiduvabariigile raamatutootmise normid, mis vastavad meie rahvaarvu-le. Ta toetas ka Muravini et-tepanekut anda trükikojad kir-jastuste käsutusse.

Boris Kabur kõneles konk-reetselt «Perioodika» kirjastus-grupi ebakorrektsusest lepin-gute sõlmimisel. Autoriga sõl-mitud leping on 3–4 kohas vastuolus Ministrite Nõukogu määrusega, autori kahjuks muidugi. Näiteks oma teose tõlke eest peab autor saama

vastavalt määrusele 60%. «Pe-rioodika» sõlmitud lepingu jär-gi aga saab 30%. Tiraažinorm on määruse järgi 10 000, lepin-gus tiraažinormi ei arvestata-gi. Kahe keele peale sõlmitak-se üks leping.

Koosoleku otsuse sõnastami-sel arvasid kohalolijad üks-meelselt, et «olukord raamatu-te väljaandmisel on talumatu». Otsustati pöörduda EKP Kes-komitee ja vabariigi Ministri-te Nõukogu poole ettepaneku-ga kirjastustegevuse põhjali-kuks uuendamiseks, samuti üleliidulise Kirjastuskomitee poole meile täiesti sobimatute nominaalide ja kitsendavate normatiivide muutmiseks. **Han-do Runnel** tuletat meelde sot-sialismi ideed — on teatud valdkonnad, mis ei mahu ma-janduse alla. Need on kultuur, haridus, tervishoid. Me peame oma kirjas meenutama, et kir-jakultuur ei ole tootmismaa-jandus. **Jaak Kaplinski:** Root-sis vahetatakse praegu ringi trükikodade sisseseadeid, vanu masinaid oleks sealt võimalik saada väga odava raha eest. Teiseks — võib-olla võiks koostööd teha soomlastega ja luua ühisettevõtte trükiko-da. **Aksel Tamm:** Kirjastamise süsteem annab riigile tegeli-kult tohutut tulu, vaese sugu-lase mängimine selles ühendu-ses on veider. ENSV Kirjastus-komitee peaks oluliselt muut-ma oma funktsioone ja tegele-ma tõsisemalt trükiasjanduse-ga. Jäägu raamat kirjastuste asjaks, tuleb tegelda põhiküsi-musega. Võib-olla peaks Kir-janike Liit moodustama mingi kirjastamiskomisjoni? **Rein Veidemann:** Kas põhjalike muutuste nõudmine ei ole praeguses olukorras liiga lee-be? Kas me peaks nõudma meie kirjastamistegevuse va-bastamist üleliidulise Kirjas-tuskomitee pantvangist?

MALL JÕGI

(Järgneb)

LÜHIDALT

Aastakümneid on olnud päeva-korral ortograafiareform saksa keeleruumis. Eriti tulet on valitud suure ja väikese algus-tähe kasutamise reeglite üle. Praeguseks on alles küsi-muses olemas rahvusvahelisel koosolekustatud reeglistik, mille kohaselt tuleks tulevikus nimisõ-nad kirjutada väikese algustähe-ga. Peale selle on kõne all kirja-vahemärkide kasutamine ja silbi-tamine. Väljatöötamisel on uued kokku- ja lahkukirjutamise põhi-mõtted.

Kuidas peaks toimuma nende uuenduste tegelik rakendamine, selle arutamiseks kutsutakse 1988. a. suvel Viinis kokku suur rahvusvaheline ortograafikon-verents.

ja eemal lava taga toimuvaid sündmusi, et mingi tinglikugi tähendusega lõpp-punkti jõu-da. Friedrichi ja Arnoldiga Võrus toimunud aga rohkem lihtsalt teatatakse, seletamine ja mõtestamine jääb täiesti lu-geja hooleks. Kõiv ja Lõhmus on oma nimesid väärt, milles-ki olulises on nad oma näiden-di tegelaste moodi, põlvalased põlvalaste hulgas. Teatud kin-nisus, mõnedest intriigi jaoks olulistest asjadest poole suuga kõnelemine — ei pea seda kunstikavatsuslikuks ja tead-likuks, küllap siin avaldub mi-dagi sügavamalt ja põlisemat. Iseasi võiks olla jonnakas kin-nihoidmine kohaühtsusest (mi-da teose rõhutatult eepiline laad ju sugugi ei nõua), ning see, et «võõraid» lavale ei las-ta ja neist ka peaaegu ei kõ-nelda (kes siis ikkagi oli Friedrichi elus nii saatuslikku rolli mänginud Leeni?).

«Põuas ja vihm» on kõik ehtne ja ehtsana edasi antud. Kõneväringud ja -rütm an-navad tavatult suure osa sel-lest, mida võiks nimetada ini-meste eluseks — ehtsuse, jä-releaimamise ja tinglikkuse puudumise tähenduses. Ka aja-märgid on omal kohal ja mitte lihtsalt teisama. Avarilma ni-med. Raamatud, ideed, keeled ei ole selles keskkonnas enam tundmatud. Jutud Dostojevskist ja Nietzschest kõneldakse

Põud ja vihm, Kõiv ja Lõhmus

mitte ka teised, mis jäävad ajas ühe inimese kogemusest ja mäletamisest ettepoole. Kui vähe me oma eellastest ka konkreetset teame ja üldse teada saame, nende keelt, õi-gemini siis kõnet võime ometi kuulda. Elava dialoogina küll järjest harvemini, küll aga va-hendajate kaudu. Viimaste hulka kuulub ning tõuseb le-viku läbi esile ilukirjandus. Kuni «Põua ja vihma» sõnu-mi kõige olulisemat osa luge-misel teadvustada ei taipa, on teose mõjukes arusaamatuse ni-üllatav. Millegi siis ikkagi pea-aegu et olustikuliselt esitatud (sõnelused karja väljalaskmise pärast — pean silmas näiden-di algust) taluelupildi tavatu nägelikkus, meelelisus, inten-siivsus? Ometi mitte avapildi ulatuslikust märkmetekstist, kuigi selle tähendus neid nüüd-seks kadunud interjööre mä-lus kanda lugeja jaoks on vä-ga suur. «Võõruse lõhn on väga meeldiv» — missuguse mahu, missuguste tagamaade-ga lause. Kui ebamääraselt kõlavaid sõnu mitte peljata,

MADIS KÕIV. AIVO LÕHMUS. PÕUD JA VIHMA PÕLVA KIHEL-KONNAN NELATOISTKÖMNEN-DÄ AASTA SÜVÖL. Tallinn, «Ees-ti Raamat» 1987. 144 lk.

võiks siinkohal ütelda: vere hääle.

Enamik tänaseid keskmise ja vanema põlvkonna lõunaeest-lasi — eriti käib see muidugi võru murdealal kasvanute kohta — on ju läbi teinud kummalise arengu: nad on hakanud kõnelema teist, teist-moodi keelt. «Põud ja vihm» tuletat neile seda meelde, õi-gemini — paneb selle üle mõt-lema. Keel, mida selles näi-dendivormilises raamatus kõ-neldakse, ja viis, kuidas seda tehakse, ei iseloomusta nii-võrd konkreetseid inimesi — nagu me ilukirjandusliku teo-se tegelase ja tema keele su-het oleme tavaliselt määrata harjunud —, vaid tutvustab kõnelejad kui rahvast, kui kogumit, viib lugeja teatud paikkonda, aega, kultuuri. (Ja nagu juba öeldud — mitte

üksnes sinna, vaid ka lugeja enda lapsepõlve. Miskipärast mõtlen, et loevad ikkagi need, kes on kunagi võru keelt kõ-nelnud või praegu veel kõne-levad). Erinevused tänase ini-mesega võrreldes on suured ja sisulised, mõneti hoopis oluli-semad kui need, mida märka-me mitmesaja-aastases mine-vikus toimuva tegevusega kir-jakeelset ajaloolist romaani lu-gedes. Paneme näiteks tähele dialoogis avalduvat suhtlemis-rütmi, mis on märgatavalt aeg-lasem, kui oleme sellega har-junud praegu. Paneme tähele, kui suletud ja häbelikud need inimesed on, kui vaevaliselt nad vastastikku avanevad, eri-ti kui on tegemist intiimsema-te tunnetega. Missugused pi-kad ja venivad, tänase lugeja jaoks kindlasti juba lausa ve-nitatuna tunduvad dialoogid niisuguste selgituskatsete pu-hul tekivad ning kuidas see kõik kujundab teose rütmi. Dramatismi ja traagikatki kui palju, aga kui vaevaliselt ja ebadramaatiliselt see sõnadesse jõuab! Epiloogi läheb vaja

AKADEEMIK DMITRI LIHHATŠOV

MÕTTEID UUTMISEST KIRJANDUSTEADUSES

Vaevast teab keegi, kes pole kirjandusteadlane, et praegu on nõukogude kirjandusteadus maailmas kõige mõjukam. Kusjuures enim tsiteeritavil teadlastel, kellele on osaks saanud ülemaailmne tunnustus, pole akadeemilisi auke. Tundub, et see pole juhus.

Süüdi selles on humanitaarteadustes valitsev sallimatuse vaim. Iga iseseisvust kirjandusele lähenemisel käsitletakse kõige sagedamini peajoonest kõrvalekaldumisenähtena, iga eriteemat — «mitteaktuaalsena», iga monograafia, mille autor on kirjutanud isiklikul initsiaalil, «plaani väliselt», riskib seisma jääda kirjastuste «portfellidesse» mitte vähemaks kui viieks aastaks. Missugusest dunaamikast, teaduse uuenuemistest, rikastamisest võib niisuguse süsteemi puhul olla juttu!

Nõnda kujunebki olukord, mil on olemas justkui kaks teadust: üks neist ametlik, mida juhivad akadeemikud ja kirjavahetajaliikmed, ja teine, mis omal jõul jõuab trükipressini ja lõppude lõpuks leiab ülemaailmse tunnustuse. Tule-tame meelde kas või niisugust säreleva sulega kirjandustead-last nagu M. Bahtin või prae-gugi töötavat A. Lossevit, kes üksipäini on loonud täieliku «Antikesteetika ajaloo» — töö, mille teostamine, nagu võiks tunduda, oleks jõukohane vaid akadeemilisele instituudile.

Üten veel kord: sallimatuse vaim kihutab teadusest välja kõik ebatavalise. Samal ajal teadus võib areneda vaid siis, kui on olemas eri koolkonnad, eri ainekäsitlused.

Teaduses on hädavajalikud vaidlused, diskussioonid, erinevad vaatenurgad. Olen alati kaitsnud «Loo Igori sõjaret-kest» autentsust, kuid igapäev-peaks selge olema, et nõnda-nimetatud skeptikud, kes eita-sid «Loo» kuuluvust XII sa-jandisse, stimuleerisid mäles-tusmärgi igakülgset uurimist. Ning lõpptulemusena kinnitas see veendumust tema auten-tuses. Teaduses peab olema

lähtekohtade «polüloog» või vähemalt «dialoog». Sellela ta tardub, ei saa kasvada ega are-neda.

Me oleme kohustatud andma rohelise tee teaduse niinime-tatud «teisele» lainele, selle või teise pretendendi esitamisel akadeemiasse juhinduma eeskätt teaduslikest, mitte aga «ametialastest» teenetest. Aka-deemia liikmeskonna küsimust ei tule otsustada «salaja», lõppkokkuvõttes on ju jutt nõukogude teaduse prestiižist — pealegi mitte ainult meie maal, vaid kogu maailmas.

Avalikustamine, avatus, eri-nevate lähtekohtade ja suun-dade koosteksteerimine — vaat, mis tähistab teaduse uut-mist ja demokratiseerimist. Täna, NSVL Teaduste Akadee-miasse valimiste künnisel ta-sub meil eriti selle üle mõelda. Ajalehest «Literaturnaja Gaze-ta» (2. XII 1987).

Kommentaariks
Eesti NSV Teaduste Akadee-mias on kirjandusteadus lausa vaeslapse osas. 1971. aastast, pä-rast rahvakirjanik Fr. Tuglase surma pole meil kirjandustead-lasest kirjavahetajaliiget. Asia pretendeerisid kirjavahetajaliik-me kohale filoloogial erialal kir-jandusteadlased filoloogiadokto-rid professor J. Lotman ja E. Nirk ning keeleteadlane filolo-giadoktor V. Pall. Ilmselt ei peet-ud ühtki neist vääriliseks täit-ma vakantset kohta — seda tõen-dab valitute nimekirj 5. detsembe-ri 1987. a. «Rahva Hääl». Sa-mas märgib ENSV TA president akadeemik K. Rebane: «Valimis-tel on meil tavaks arvestada ka üllatavalt akadeemilise arvamus-ega — see pole meile muidugi et-tekirjutus hääletamiseks, vaid teadusliku üldsuse arvamus näi-taia». Akadeemik Lihtatšovi mõ-te valguses ei ole akadeemiline kirjandusteaduslik üldsus oma sallimatuse ja «salajase» arvamu-sega narim ja aialkohane teadus-liku üldsuse arvamus näitaja. Vaevast vaevast näitaks pro-fessor J. Lotmani semiootikaala-seid uurimused veel mingit muud «arvamus» peale ülemaailmse tunnustuse. Lailadase ja rahvus-vahelise tunnustuse on pälvinud ka filoloogiadoktor Endel Nirk, tööd. Miks ei võiks mõlemad mainekad teadlased esindada meie akadeemilist kirjandustea-dust? Kuid ei Nõnda leiab aka-deemik D. Lihtatšovi väide ka-hest kirjandusteadusest kinnitust meilgi.

PÄRT LIAS

taustalt kuulda olevate lori-lauludega enam-vähem simul-taanselt. Sõnad ja fraasid sak-sa, vene ja prantsuse keeles loovad võrreldes dialoogi tekstis ootamatuid kõlaid. Marginaalsusestki võiks kõnel-da Pekri täiskasvanud laste puhul. Tekib keeruline ja mit-mekihiline tervik, seda ka kunstimeetodi vaatekohast. On tunda pingeid elu ja kunsti kokkupuutumisel, naturaalse ja kujundliku suhte kujune-misel. N.õ. puhtakujulised olustikupildid — Peldamäe Helmi ja Juhani Liisa tüli, Pii-ri Leo opereerimine — on kir-jutatud eriti mõjuvalt. Näiden-di jaoks peaksid need olema irrepisoodid, näidend neid ju ei vaja — aga «Põua ja vihma» jaoks on need vägagi olu-lised. Nagu puudub dramatur-giline põhjendus ka Peetso Saamo esiletõusmiseks näiden-dis. Samal ajal kui Saamo niisugust põhjendust ei vajagi, kui ta põhjendab end oma ko-loriitsusega ise. Nende tegelas-te, stseenide ja piltide maks-vuselepeaamise oluliseks te-guriks on muidugi ka see, kui-das siin läbi lööb huumor kui rahvaomane arusaamine nal-jast — karakter ja keel, inime-ne ja tema kõne lahutamata-tult koos.

Tiitlallet jätab žanriküsimu-se lahendamise, ja miks ka mitte — teose vormistamine ei jäta

selles asjas kahtlemiseks min-git põhjust. Esimene võru murdes näidend, üteldakse raamatu annotatsioonis (lk. 144). Võru murdes muidugi, aga — mismoodi ja kuivõrd ikka näi-dend? Kui näidend tähendab teatris esitamiseks mõeldud teost ja teater tähendab see-juures Eestis meie kaasajal reaalselt olemasolevat ja või-malikku teatrit, võib tekkida küllalt tõsiseid kahtlusi, kas näidend on siin ikka täpne sõ-na. Aga muidugi võib seda tõlgitseda ka avaramalt, teat-riseost kõrvale jättes. «Põua ja vihma» füüsilise maht — umb-kaudu kaks õhtut täitvat näi-dendit ühes näidendis — on muidugi kõrvalise tähenduse-ga. Aga ei usu ju autorid ome-ti, et kuskilt leitakse näitle-jad, kes kõnelevad laval võru keelt nii, et sellel kõnelemisel oleks tõepoolest mõtet? Aga see probleem ei ole ilmselt ka kui-gi oluline, sest tundub küll, et Kõiv ja Lõhmus niivõrd ei tahtnud kirjutada näidendit, kui pidid selle kirjutama — endale seadud eesmärgi saavu-tamiseks. Kui kord juba pea-si on keel, selle elustamine ja teadustamine, ei saa miski elava, kõneldud keele vastu, nagu see on loomulik näidendis. Ja kui me keele ja keele kaudu inimesteni ning paikkonnani jõudmise peasajaks jätame, on Kõiv ja Lõhmus omadega sel-

Täiskasvanutel on iseäralik kiik muinasjutte ära seleta-da — niisamasugune kiik na-gu võitleval ateistil, kes astub kirikusse selleks, et valjult kuulutada jumala olemasolu võimatust, niisamasugune tu-hin nagu automehaanikul, kel-le teadmiste varal võib väge-vaimanagi tunduva telekineesi-mehe šarlataniks tembel-dada. Ütleme: «Vaeslapse kä-sikivi» peegeldub talurahva põline unistus võita tehnika abil rõhujaid, ja muinasjutul on kriips peal, pole temas enam ei ilu ega elu. Lahkame «Tuhkatriinut» ja «Okasroosi-kest», ning peatselt selgub, et kaks kaunitari on lahkamisel hukka saanud... Võib-olla seepärast ongi lasteraamatutest nii vähe kirjutatud, et enamik (oh, kas tõesti ikka kõi k?) täiskasvanuist on ol-nud kunagi lapsed ning mä-letavad, kui piinav oli kirjan-dustunnis kavade koostamine ja ideede sõnastamine: «Selle teosega tahtis kirjanik väljen-dada...», «Muinasjutus väl-jendub...». Justkui oleks las-tekirjandus täis peitepilte, mille sõnumi leidmiseks tuleb kõik peale «iva» kõrvale heit-a ja ära unustada!

Eno Raua «Naksitrallidest» kirjutama hakates tekkis mul kartus: äkki teen kogemata kolmele väikesele veidrikule liiga, äkki tõstan nad nagu Sammalhabeme rõõvinud daam oma muinasjutust välja? Naksitrallid ilma oma muinasjutumaailmata näiksid niisama «pseudod» nagu laste-raamatupidude kohvikupidajad Tadi Pipid, kes oma lärmaka «organiseerimisega» tervete laste hirme lõkkele puhuvad ja Lindgreni tegelasest hoopis vale pildi loovad.

Jah, ka naksitrallid võiks ju võtta lihtsalt lapse naeruta-miseks loodud seiklushimuliste kärbustena: üks on muhi-mähkunud, teine kasvatab sammalhabemes soomarmu, kolmas kannab poolikuid kin-gi... (Kunagi püüdis üks kultuuritegija mulle tõestada, et naksitrallidena kujutab kirjanik koguni õdusat õlle-poe-seltskonda, ja leidis igast naksitralli-raamatust oma väi-tele kinnitustmaterjali!) Samu-ti võiksime neli raamatut lah-terdada kenasti teemate jär-gi: I. Võitlus hulkuvate kas-sidega; II. Võitlus rottidega; III. Võitlus iseseisvuse eest; IV. Võitlus huntidega. Lisak-sime ehk, et «teosed on kirja pandud värvikalt ja lastepä-raselt, seiklusriikka süzee kõr-vale leiame (II raamatust ko-

gesti mäel. Näidend on iseasi, sellest võib mitmeti arvata, aga see kõik ei ole enam nii oluline. Nii palju veel, et tun-dub kirjutajatest väga aruka-na jätta selge distants enda ja teose tegelaste vahele, anda autoritekt kirjakelsena. Vä-hemasti ei kujutle, et praegu-ne remarktekt võinuks olla murdekeelselt esitatud. Või et murdekeelselt esitatud osade ja piltide sissejuhatustes ol-nuks võimalik nii täpne ja vai-mukas lavastajalik sekkumine (loetagu uuesti kas või rehe-peksumasina asetusse puutuvat teise osa algul).

Jutt on läinud pikale, mit-mest iseenesest huvitavast sei-gast jääb kõnelemata (näiteks vaheaja vaimukas-aktualisee-riv lahendus, mis omakorda viitab lugemisteosele). Madis Kõivul ja Aivo Lõhmusel on olnud oma kindel ja tähtis asi ajada. Toimetulek nõudis mõ-nedest piiridest üleminekut, mis kirjandus ise endale sead-nud on. Selleks on jätkunud julgust ja leidlikkust. Tähenduse ja mõtte kõigele sellele annab muidugi keeletunne, mis retsensendi arusaamises tä-hendab keeletundmisest palju enamat ning mille kaudu on olnud võimalik näidata elavaid pilte ja elavaid inimesi, mis ja kes on ühtaegu kauged ja väga omased.

ÜLO TONT

EESTI NSV RIIKLIKU PREEMIA LAUREAATE

ENO RAUA VANDE-NÕU

guni otseõelduna) õpetuseiva: «Looduses peab valitsema ta-sakaal.»

«PALUN VÄGA!» vaatas habemik kiilaspeale nõutult otsa. «JA KUST ME NÜÜD VÕTME VÕTAME, MILLEGA NEID UUESTI ÜLES KEERA-TA?» laseb Eno Raud «Naksi-trallide» viimases raamatus koduloolasel aru pidada. Ning veidike aja pärast ütleb ta süümepeinades vaevleva King-poolle suu läbi: «Ühed naksi-trallid on nad ju kolmekesi kõik, igapäev oma väikesed veidrused või iseärasused!»

10-aastase koolilapsena E. Raua «Roostevaba Mõõka» vaimustusega lugedes polnud mul muidugi aimugi sellest, et kunagi saab minust kir-janiku lasteraamatute ette- ja hiljem kaasalugeja oma las-tele. Kuid nii pika lugejastaa-ži juures julgen väita, et aian seda VÕTIT, mis käi-vitab E. Raua lasteraamatuid: see on püüd mõista nii suuri kui väikesi, nii iseäralikke kui harilikke. See on Eno Raua vandenõu paljude põlv-kondade lastega.

Tõepoolest, naksitrallid on naljakad. Lapsed on tihti nal-jakad täiskasvanute meelest, kes oma suurte... nojah, vä-hemasti pikaajaliste elukoge-muste tõttu laste muredest justkui üle oleksid. Aga ka täiskasvanud on veidrased — ka täiesti «normaalsed» täiskas-vanud on veidrased, kui neid vaadata laste (või naksitralli-de) pilgu läbi: meenutagem heasüdamlikku vanainimest, kes toidab tervet kassiarmed, et see tema lemmiku Alberti eest toitu ära ei sööks, mee-nutagem muuseumi juhatajat, kes harakapesast leitud kraa-miga kaitseb doktorikraadi, meenutagem autogrammikutte ja Sammalhabet taltsutatavat daami. Oma maailmas on nad ju kahtlemata tõsised so-liidised inimesed, kuid naksi-trallide maailmas, ilma jutu-märkideta laste maail-mas seisavad nad koomilises valguses. Väikeste südamlike mehikeste veidrused on ju üks-nes väline, täiskasvanute kum-malistsus väljendub omakasu-püüdlikes tegudes ja ülespu-hutud kõnes. Missugune laps ei tunneks end ahistatuna ja alandatuna (eriti sõprade sel-tsis), kui võõras tädi tükib te-da hellasti mudima? «Jälle

need naksitrallid»: «Oh sa mu pisikene!» rääkis ta sinnajuur-de. «Sa oled nii pehme ja ar-mas, las ma ometi kallistan sind natukene (— —) Oh sa mu pisikene, (— —) no oled sa ikka pehme ja mõnus sulle võtta küll!»

Ning «mõnusal» ja «pehmel» lapsel läheb suu naerule, kui ta kujutab ette, kuidas vöö-ras tädi mudib hellitades täis-kasvanud onu, kes elab oma-pead, oskab kirju kirjutada ja juhib oma autot — mis siis, et see onu on kasvult lapse pikkune! Küllap tuleb tuttav ette ka daam, kes pärast oma koerakese surma otsustab ha-kata pidama originaalset nak-sitralli, sest «elus asi on kõi-ge parem asi», ja tunneb suurt rõõmu, kui dogiomanik teda kadestab... Lugejal on tun-ne, nagu seotaks talle koos Sammalhabemega suukorv pä-he ja viidaks parki jalutama — võib-olla selleks, et hoo-lealune saaks värskest õhku, võib-olla hoopis selleks, et hoolitseja (ehk omanik) saaks oma keha vormis hoida ja end kadestada lasta. Millest võiks selline sammalhabeme-tunne koosneda? Abitusest, alandusest, jõuetusest endast kasvult suurema pealetük-kiva (ja üldse mitte vajaliku) hoolitsuse ees — ja muidugi meelestust pääsemisihast: kui ma ükskord pääsen, siis... Kui ma ükskord suureks saan, siis!... Ent kui väike olevus on halvavast hoolitsusest pää-senud, tunnistame koos kir-janikuga, «et daam polnud su-gugi nii hirmus, nagu ta kogu aeg oli arvanud. Otse vastu-pidi...». Nagu lapsed, nii ei pea naksitrallidki pikka viha, kuid vajavad selleks, et end inimlikult tunda, ka inimlikku vabadust — sellist vabadust, mis ei tähendaks üksindust («Ei ole olemas nii hirmsat kuritegu, mida tohiks karis-tada üksindusega», ütles Muhv), vaid üksteisega arves-tamist. Just niisuguse vaba-duse, millest tänapäeva laps-ki puudust tunneb, kingib Eno Raud oma naksitrallidele, tehes kolmest suurest üksindu-sest ustava kolmikliidu, mis läheb läbi igasugustest katsu-mustest. Sallivus üksteise väi-keste veidruse vastu (mis küll aeg-ajalt lähevad teistele tüütaks, kuid mis tahes-tamata kuuluvad nii suure kui väikesel elusolendi juurde) on suhtumine, mis kipub meie maailmast kaduma, sest tema tootumiseks vajatakse suure-meelsust... Kui laps ei leia suuremeelsust lasteaiast, koo-list, kooliteelt ega pahatüki kodustki, siis annab talle raamatust leitud sallivusetriipsuke jõudu ja julgust: ka põlve-pikkusel veidrikul on õigus tähelepanule ja mõistmisele, sest ta on olemas. Naksi-trallid on olemas, ja seepä-rast juhtub nendega ilmatu palju asju. Nii nagu lapsedki, pole ka naksitrallid oma sei-klustes-sekeldustes enamasti süüdi: selline on lihtsalt nen-de elu, nende muinasjutt.

Eno Raua kolmekümne aas-ta jooksul avaldatud laste-raamatute pealkirjadega on täidetud lastekirjanduse «Kes-on-kes-is» üle kahe lehekülje — tõlgetest kõnelemata. Nak-sitrallide lugusid loevad pea-le eesti laste veel vähemalt 16 rahvusest raamatutõbra, Edgar Valteri kunstnikusul-g on Muhvile, Sammalhabeme-le ja Kingpoolle andnud nii «õiged» näod, et ega kolme naksitralli kujuta teistsugus-tena vist ka norra või turk-meenia lapsed.

Küll on kena, et täiskasva-nud lasksid end ära petta ja Eno Raua ning laste vandenõust aimu omamata andsid «Naksitrallidele» kõrgeima kirjanduspreemia Eestimaal! Või kes teab, äkki istusid preemiakomisjoniski endised lapsed?

LEELO TUNGAL

Rakveres mängitakse Tšehovit. Teatrit võiks tunnustada juba julge repertuaarivaliku eest, vaatamata «Kirsiaia» lavastuses (lavastaja S. Valkov, kunstnik V. Puškin, O. Kulagina — kõik Moskvast) silma torganud küsitavatele momentidele. Eelõeldu pole mõeldud moka otsast komplimentideks, sest lavastus on tõepoolest tavaetendusest kõrgema, ühtlase tasemega. Seda eriti näitlejatöödes. Võib-olla polnuks niisugust sissejuhatust tarvis, kuid viimase aja läbielamistega seoses on see mulle kui kriitikule eriti oluline. Aus teatripeegeldus ei saa ju näitlejat kaitsta teatri enese eest, tehku seda lavastajatöö, roll, lõpuks — kunstiküps lavastus.

Tšehhovi stiili seisukohast mõõngem, et «Kirsiaia» lavastus Rakveres on liiga sotsioloogiline. See tuleneb paratamatult juba lavakeskkonnast, mis on etteantud kujundusega. Oitevahus kirsiaia (mõlemal lavaküljel valge marleesriide taga värelemas kollakasroheline valgus, otsekui heidaksid kuuvalguses ja tuules tasa kõikuvad kirsipuud mõisahoonde sisemusse oma varje) on läbi tõmmatud telegraafiliinid — küllaltki jäme ja üksüheselt tõlgendatav võrdpilt uue ja vana kokkupõrkest: kodanliku progressi jõhker raudsaabas purustamas idüllilist aadlipesa, mida on sajandite vältel hoole ja armastusega säilitada püütud. Ülejäänud kujunduselementideks on lavapinnale laiail pillutud, mõisamiljöösse kuuluvad rekvisiidid: sekretär, toolid-lauad, keskel massiivne pruunist puust kapp, mille poole oma kuulsas kõnes pöördub Gajev (V. Käro), taamal, musta tagadraperii taustal, piltpostkaardina vormistatud kirsiaiaakvarell. Paiju avarust, et istuda-astuda, tant-sugi lüüa. Eeslaval mõisateenijate olmesse kuuluvad maalrisedel ja veetünn, tegevuse kulgedes võetakse kasutusse jämedalt tahutud lavats, mille vahelduvad sulni suveõhtu rahus oma südant puistavast tegelasgrupid. Funktsionaalsed kujundusdetailid pretensioone ei ärata, kuid otse mõisasüdamesse püstitatud telegraafipostid lausa kutsuvad otsima üldistust, kujundatud lavaolukorrad tulenevat mõttelist kontsentraati. Siit järgneb, et juba etenduse alguses vallanduvad vaatajas ratsionaalsed, arupärase emotsioonid, mida oluliselt ei kahanda irratsionaalsuseelementki, mis tuleb näidendile juurdelavastatud prologist — mälupildist, mis kajastab aegu kuus aastat

VÄHE PARADOKSAALSUST

tagasi, mil mõisaõhustikku ei tumestanud veel murepilved ja oli elus Ranevskaja (H. Anest) poeg, kellega võis mänguhoos palligi veeretada.

Lavakujunduse loodud mängureeglid aktualiseerivad vaid näidendi üht tahku, seostades lavastaja tagantjärele-tarkolemise positsiooniga näidendi kujutatud ajajärgu suhtes. Läks tõepoolest nii nagu läks, loendamatute aadlipesade varreil kasvavad veel praegugi nõgesed ning ühes sellega on kadunud üsna suur kihistus kultuurigi, millest osati ehk meie tänasedki eluga kimpusolekud alguse saanud, ainult kas Tšehhov 1903. a. kirjutas oma «Kirsiaia», illustreerimaks esmajoones ühiskonna klassi-struktuuri pidurdamatut teisenemist? Kahtlen väga. Tšehhovi loomingule ja tema kanglastele kõrvaltvaatajana lähenedes võib täheldada selles tõepoolest aadli deklasseerumist, kuid kirjanikule on siiski olulisem tegelaskujude endis sisalduv motiivianalüüs, mis põhjendab nende nii- või teistsugust käitumist. Teisisõnu, tegelikult läks küll nii, et aadliklass suri Venemaal välja, aga on's seeläbi inimese vaimne palegi kardinaalselt uuenenud? On's pelgalt või eelkõige sotsioloogilisest märksüsteemist juhindumine klassikalavastuste puhul üldiselt nii oluline? Kas pole me ajalisel distantsilt tõesti võimelised iseseisvalt otsustama, mis neis ammu möödunud aegade inimestes on jäävat või on neis ehk sedagi, mida meis enam (kahjuks-õnneks) ei ole? Vähemasti klassikat lavastades võiksime ju julgeda välja öelda, mis meid kunstis köidab: eelkõige inimvaimu suverään-suseavaldused, olude ja oma klassiga siduva nabanööri ahistuse kiustegi. Lootkem, et ühiskonna ja aja uuenedes avardub selles suunas lavaes-teetikagi ja märkigem siinkohal delikaatselt «Kirsiaia» lavastuse loojate mõningast alalhoidlikkust ses suhtes.

Täheldanud lavakujunduses tugevat sotsioloogilist võtit kogu etendusele, tuleb tunnistada sedagi, et dramaatiline e. lavaline konflikt on kujunduses antud spikri tõttu oluliselt nõrgestunud. Tõepoolest, kuidas mängidagi vastuolu nähtamatu vaenlase ja nähtavate

«KIRSAIA»

RAKVERE TEATRIS

ohvrite vahel? On ju sellise konfliktiasetuse puhul läbiva tegevuse kontrastegevus haju-tatud kuhugi väljapoole mängitava etenduse piire. Kirsiaia hävimisega seotud paratamatusemoment on etenduses niivõrd tugev, et näidendi keskne kujund ei hakkagi tööle või töötab kuidagi valesti. Vaatajal pole ju eriti kahju ja ta ei ela eriti kaasa sellele, et Ranevskaja, Gajev ja teised kord nagu püüaksid kirsiaia päästmiseks midagi ette võtta ja seal-samas talitavad hoopis vastupidi. Nende armsate, kultuur-sete, omakasupüüdmatute, murutegijate inimeste hingegavi-kus toimuvast justkui ei sõltukski palju. Mõõngem ometi, et etteantud etendusestruktuuris on näitlejail oma tegelaskujude psühholoogilisi tagamaid üpris raske vallandada.

Või tahetakse lavastusega öelda, et meie tänases elupildis pole enam kohta mälestuste mälestusegi jaoks, juured on lõpi-kult läbi lõigatud ja lavaseltskonna saatuseks on juhuslik kodu, vahepeatused rändamise lõputul teel? Kuid enamikule tegelaskonnast ei tähenda kirsiaid ju piiravat, ahistavat seost, silmust, mis poob kõri, pigem on see avar poeetiline metafoor, mis ühendab mineviku ja tuleviku unistusi õitsvast aias, mis tuleb istutada. Ilmne on, et Tšehhovlik noot ei seisne «Kirsiaia» kriitikas. Miks siiski läks nii, nagu läks? Arvan, et vastuse võib eelkõige leida tegelaskujude psühholoogiast. Ja siin ilmneb, et lavastuse väliselt nii kultuurises raamistuses on olnud hoolimatud tegelaskujude vajaduste- ja motiivianalüüsi suhtes. Üks näide. Muidu ilusa seade saanud H. Annasti Ranevskaja ükskõiksus detaili suhtes: mäng Pariisist saabuvate telegrammidega. Mis sisuliselt väljendab tegelaskuju sisemise, võib-olla enesele teadvustamata põhivajaduse gradatsioonit — armastatud mees on kaugel Pariisis haige ja ootab abi. Mees, kes teda küll on petnud ja paljaks riisunud, kuid keda ta endiselt

armastab. Esimese telegrammi rebib Ranevskaja näidendis seda lugemata katki — nende vahel on kõik lõppenud, mees tuleb unustada, kuid edaspidi heidab ta neisse juba pilgu, nende sisu kütkestab teda päriselt. H. Annasti kangellana kommenteerib telegrammide sisu(!) neid lahtigi tegemata, tema jaoks pole Ranevskaja hiline armastus ilmselt eneseleallutav. Ometi — milline mängumaa kõigiti põhjendatud vajaduse teha midagi pä-rusmõisa jaoks ja alateadvuse peidikutesse tõrjutud soovi vahel pöörduda tagasi Pariisi. Sellest ehk totter ballgi mõisamüümise päeval, kummaline mäss Lopahhini (A. Mägi) arukate soovitude vastu, pidev viivitamine otsustamisega. Või sama Gajevil: vajadus hoolitseda mõisa eest, mis midagi sisse ei too, ja teiselt poolt maakonnalinna ootav tulus pangamüürikoht, mis vananeva härrasmehe põhivajadustega — pidada epateerivaid kõnesid, lutsida klaaskomme, mängida piljardit — palju soodsamas kooskõlas. Otse ime, kuidas need armsad inimesed pelgavad kohustuste-korimat ja soovivad elada naudingule! Säilindud on suurilmalikud maneerid, orienteeritus kaunile elustiilile, samal ajal reaalne olukord näitab niisuguse elamisvõimaluse pankrotti. Koomiline küll, aga kibe vaadata. Eks ole?

Vaadeldes veel Lopahhinit, keda hea tahtmise korral võiks teha patuoinaks või eelmainitud nähtamatuse vaenlaseks, kes heade inimeste kannatusi valmistab, sundides neid otsustama ja lõpuks kirsiaia osts. A. Mägi teeb ilusa rolli, mis sest, et teised teda nii väga ei toeta. Aus-tus, võib-olla varjatud kiindumuski Ranevskaja, härraste vastu, võimalus olla temal tahumatu talumatsi pojal, kes kümne küünega igast rikastumisvõimalusest kinni hoidnult nüüd pursu-seisusesse jõudnud, õilis ja oma-kasupüüdmat. Sägav imestus seepärast, et tema arukaid ettepanekuid ei arvestata. Tagasi-lükatud abi, ja lõpuks, kui midagi enam päästa ei anna, ohjel-damatu ärihasart, mis küll ei varja enam ka Lopahhini kiskja-palet, kirsiaia suvilakruntideks vormistamisel. Kuid vaataja võis tõepoolest tajuda, et Lopahhini on sisimas «õrn, hell süda» nagu ütleb «igavene üliõpilane» Petja Trofimov (T. Suuman).

«Kirsiaia» põhjal otsustades on S. Valkov ilmselt päris teadlik Tšehhovi lavastaja,

ilmne vähemalt, et ta on kur-sis peaaegu kogu Tšehhovi-lavastamise ajaloo. Kui lavastajaisiks ei näi ta samal ajal olevat eriti suveräänne. Ehk teadmine Tšehhovi-lavastuste all olevast kultuurikihist ja suutmatuse seda omalt poolt veenvalt sünteesida ongi põh-justanud Valkovi lavastaja-käekirja mõningase kiretuse, lühiajaline koostöö võõra tru-piga aga ka lavaseoste teatava mehaanilisuse, seda just inim-hääle polüfoonia arvel. Tšehhovi omast kirsiaiaaroomi, n-ö. atmosfääri mängimist on teistest rohkem tunda Trofi-movi ja Anja (T. Pennie) suhetes, samuti Gajevi vestlus-es Anja ja Varjaga (M. Ver-nik) aias, samas on terve rida tegelaskujusid, kelle puhul võib täheldada žanri — ko-möödia — mängimist. Nemed ehk etenduses ilma teevadki. Ehkki tänu mõneti vodevilli-likku ampluaasse kivistumisele. Pean silmas esmajoones Jeph-hodovit (O. Kauppinen), Si-menov-Piššikut (V. Laes), Sarlotta (I. Herm), Jašat (E. Ruus) ja lõpuks karaktersest vanamehe ampluaas esinevat E. Valterit (Firs). Ehkki ei ei-ta, et Firs saatus võimendub Valteri mängus tragikoomili-seks, olles otsekui lakmuspa-beriks, millega kontrollitakse teiste tegelaskujude eetilis-ta vääringut. Oskuslikult kasu-tatud ampluaa ei välista mui-dugi rolli psühholoogilise võimalusi, olles ometi lõõv ees-kätt intensiivse lavamaskina. Ses suhtes on silmapaistvad pariislike maneeride ja laku-tud välimuse taga jõhkra ja kultuuritu hingega Jaša E. Ruusi esituses ja jämekoomi-line, oma tobedate norskastu-tega hea maitse piiril balanssee-riv, igavesti võlgades V. Laesi Simenov-Piššik. Omamoodi sümpaatsena mõjus teiste ku-lul elama sunnitud ja seetõttu inimesi põlgav trikitegija Sar-lotta — I. Herm oma saksapä-rases metoodilisuses. Kogu teenijahingede galerii sobis jäika lavastajakontseptsiooni toredasti, kujutades hiirte pidu-aja ajal, mil kassid jõuetuks muutunud. Veidi häiris ka la-vastuslikult papist kirgede lõkkelepuhumine: Jephhodovi kitarrimängu imiteerimine ja lava tagant kostvad kuiva puutüve raiumise tümpsud.

Võrreldes M. Mikiveri lavastatud «Libahundi»-mängu-ga, ei andnud «Kirsiaia» la-vastus trupi tasemes uut kvali-teeti, kuid soostugem sellega-gi, et «Libahundi» tasemel la-vastused on haruldased küla-lised kogu Eesti laval.

TÖNU KARRO

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 50)

Keskseks tõuseb noorpaari irratsionaalne ja vastastikuselt destruktiivne armastus. Mehe armukadedus kannustab teda naist peksma, mis lõpeb raske ajukahjustusega, ja süütunne viib peategelase koomalähedasse seisundisse. Lõpus kiindub parandamatult haige naine oma mehe nooremasse vennasse, mõlema poja poolt hüüjatud ema aga tahab meeleheites reisida Iirimaale sugupuul juuri otsima. Kuigi süžee on kohati melodramaatiline, ei lase briljantne dialoog filmi-tähtede Geraldine Pase'i, Harvey Keiteli jt. esituses tähelepanul hetkekski hajuda. Staa-ridele sekundeerib edukalt kogu ülejäänud, suhteliselt vähetuntud näiteseltskond.

Mitmed ameerika näidendid käsitlevad surmavat haigust AIDS-i, mis tänaseks on levinud üle maakera. William Hoffmani «Nii on» Masoni Circle Repertory Company's kandideeris parima näidendi ja lavastaja «Tonyde-le». Larry Kramer'i «Tavaline süda» toodi välja Pappi Public Theatre's. Mõlemad nõuavad publikult suurt tolerantsi ja pakuvad vastutasuks hirmuga se-gatud hingepiina. Tükkide tohu-tu populaarsus räägib jänkide valmidusest epideemiat lõpuks ometi tõsiselt võtta ja soovist näha ehtsat läbielamisteatrit, ise-gi kui selle nimel tuleb saalist lahutada ängistava ebamugavus-tundega. Nii Hoffman kui ka Kramer jutustavad inimestest, kes surevad AIDS-i tagajärjel. Vaatajail pole raske ära arvata,

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE TEATRIMAAILM

HANNES VILLEMSON

et asi lõpeb haigevooriga (või täpsemini — surivoodiga). Ometi ei vähenda see eelteadmine lõpu-stseenide vapustavat mõju. Sü-žee käigud on muidugi erinevad, kuid traagilised lõplahendused sarnanevad nagu kaks tilka vett. Kammerlikult lahendatud «Nii on» äratav kaastunnet tõve ohv-rite vastu. «Tavaline süda» on sotsiaalsema suunilusega. kutsu-

des üles viivitamatult midagi et-te võtta.

Ühendriikide kohta harul-dane nähtus, et puupüsti täis saalidele läheb monotükk — «Mõistusliku elu otsingud uni-versumis» Lily Tomlini esitu-ses. Selle on kirjutanud ja la-vastanud Jane Wagner, kelle

Ühendriikide teatri eredamaid tähti Lily Tomlin temale kirjuta-tud monotükis «Mõistusliku elu otsingud universumis».

näidendiga «Igal õhtul» pälvis Tomlin 1977 parima naisnäit-leja «Tony». Kümne aastaga on tema näitlejameisterlikkus üha kasvanud. Tomlinit kviteeritakse juba lavaleilmumisel niivõrd marulise aplausiga, et ta on lausa kohustatud oma mänguga seda õigustama. Tüh-jal laval kehtab ta järe-mööda kodunt minema kihu-tatud teismelist punkarit; va-navanemaid, kes ta enda juur-de võtavad; naisfeministe, nende seas tüdruku ema; fri-giidset koduperenaist; kahte prostituuti; tüdinud seltskon-nadaami; terviseklubi patrooni; ja lõpuks kummalist Tru-dyt, keda külastavad tulnu-kad kosmosest. Lily Tomlin kujutab neid kõiki niisuguse sisseelamisega, et paljud unu-stavad, et laval on üksainus inimene. Ta valitseb saali ka siis, kui mängib sõnatuid kõr-valtegelasi. Momentaanselt suudab ta ümber kehastuda tüüpideks, kes erinevad nii vanuselt, soolt kui ka positi-sioonilt ühiskonnas. Lily Tom-lin ei ole mitte ainult kõrg-vormis ekstraklassi näitlejana, vaid täiesti unikaalne nähtus, väidavad kõige kar-mimadki New Yorgi kriitikud. Lombitagune teatrielu oleks mõeldamatu ilma muusikali-ta, mis meelitab kokku palju rohkem publikut kui sõnala-vastus. Raugematu menuga

Steen Neil Simoni näidendist «Kentsakas paar», mis sai parima näidendi antava «Tony» auhinna.

jookseb seitse «Tonyt» pälvi-nud, Mark Twaini «Huckle-berry Finn» põhinev «Suur jõgi». Kantrilaulja ja heliloo-ja Roger Milleri muusikaga lavastus valmis kirjaniku 150 ja raamatu esmatrüki 100 aas-ta juubeliks. Lavastaja Des McAnuffi teeneks loetakse tundmatust näitlejatest üht-lase ansambli loomist. Teine-gi tippmuusikal põhineb mõõ-dunud sajandi kirjandusel: «Edwin Droodi müsteerium» aluseks on Charles Dickensi samanimeline lõpetamata ro-maan. Robert Holmesi poprü-tmid ja Wilford Leachi reži-

ESIETENDUS TRA DRAAMATEATRIS

13. detsembril esietendus TRA Draamateatri väikese saali lavalt 1980. aastate inglise teatripilti ilmetava dramaturgi Willy Russe- li «Rita koolitus». Näidendi tõi lavale Raivo Trass, kujundanud on Riina Vanhanen. Nimiosalist Ritat kehastab Kersti Kreismann, tüki teist osalist Franki Tõnu Aav.

Pildid: Kersti Kreismann tüki nimiosalise Rita rollis.

FESTIVALILINN TAŠKENT

Üleliidulise loomingulise kohtumise «Teater ja aeg» raames toimus Taškendis 23.–30. novembril nuku- ja noorsoo- teatrite festival «Teater — las- tele ja noortele».

Nukulavastustega osalesid Leningradi oblasti Nukuteater — N. Ossipova «Aprikoosi- puu», Usbeki NSV Riiklik Nukuteater — A. Kabulovi «Võ- lu-kaljuki», Valgevene NSV Riiklik Nukuteater — V. Vols- ki «Taata ja kurg», meie Nuku- teater mängis vendade Grim- mide—P. Sikkeli «Okasroosi- kest» ja R. Pillot' «Meie ma- jas». Ühiseks laadiks oli tra- ditsioonilise sirmiteatri puudu- mine, näitlejate sekkumise- suhtumine nukkude maailma. Ühispuudusteks liigsirge di- dakтика või naljade lamedus. Usun, et võin üelda erapoole- tult: eestlaste «Okasroosike» (Rein Aguri otsetõlge mikro- foni) oli nähtust kõige stiili- puhtam ja maitsekam, sai ka sõbraliku, täpse vastuvõtu. Saalis muide oli hommikuti festivalikülalisi ikka rohkem kui lapsi. «Okasroosikest» mängisid P. Sikkeli ja H. Selja- maa ka kohalikus lastekodus. Ohtustest noorsoolavastustest andis mõnigi tõsise elamuse. Ennekoike Leningradi Väikese Draamateatri «Mumuu». Türgene- vi ainetel lavastanud V. Filstins-

ki. Siiralt rahvuslik, vene hinge vastuolusid avav, vene laulude- ga kirjutatud, hämmastava kujun- dukeelega lavastus mõjus ühtaeg- u ängistavalt ja kirkalt.

Kaunase Riiklik Draamateater näitas J. Valtkuse kirjutatud ja lavastatud näidend-improvisat- siooni «Kirjandustunnid». Teose sünni ja keerulise lavaelu on võrrerdavad M. Karusoo «Meie elulugude» ja «Kui ruumid on täis...» saatusega. Teemaks kooli(noorte)elu tänapäeval, as- sotsiatsioonid kanduvad fašismi, stalinismi ning ka kosmosesse. Isikupäraselt aeglase rütmiga, kummastatud ja raskesti «sisse- pääsetav» lavastus.

B. Vassiljevi «Sõda algas home- me» Läti NSV Riiklikult Noorsoo- teatrit kannab toonase aja (1940- aastad) tegelaste olemises, liikumises, lauludes — läbi tänase mõistmise. A. Sapiro instseneer- ing ja lavastus on karm, teose heledamad viivud on kas taan- datud või tõsimeelsest distantsiga varjatud. Neid kolme erinevat lavastust iseloomustab näiterup- pide tugev ansambliühendus, mõ- tekaasus.

A. Tšervinski «Trips-traps- trull» jäi Laste Keskteatri esit- ses eklektiliseks, pealiskaudseks. Aja märk on kindlasti K. Sergien- ko rokkdraama «Koerad» (Doni- äärse Rostovi Noorsooteater), kus taotletud sõnum aga lämbus kur- distavas muusikas ja pimestavas valguses... Võib-olla olen aga selle vastuvõtteast lihtsalt väljas.

Igal õhtul kohtus teatrirahvas hubases diskussiooniklubis «Tsaihanana» teepilali taga. Näit- lejad esitasid enam või vähem vaimukaid «kapustnikuid». Kuna kriitikud tohtisid seal ainult kiita, ei toimunud lavastuste asjalike arutelusid. Küll aga üritati teatrielu majandus- ja loomingu- lisi probleeme sirgemaaks rääki- da päeval ümmarguse laua taga.

Põhjamaalase jaoks harjuma- tult kirev ja käreteeriv ja põnev oli festivali avarongkäik läbi lin- na, mida juhtisid kaks kaamelit ning kolm uljast ratsnikku. Meelde jäävamaks väljastpoolt vaatesaali pean ekskursiooni Sa- markandi — kahju vaid, et ilmad ebasõbralikuks pöörsid...

PILLE-RIIN PURJE

Ameeriklaste huvi inglise näi- tekirjanduse vastu ei ole ühe- pooline, tihti tehakse intensiivset koostööd. Nii lavastati Londonis ameeriklase W. Shawni «Tädi Dan ja sidrun». Kui saareriigis enam publikut ei jätkunud, kolis trupp tükkimängima New Yorgi Public Theatre'sse. Inglise oli menu, kuid näitlejaid ootasid ko- dumaal uued lepingud. Pikemalt mõtlemata komplekteeriti ühen- riklased kohalikest staaridest uus koosseis ja näidendi ekspluaate- rimine jätkus. Draama sisu kes- kendub tõsisele teemale — vägi- vallale ja agressiivsetele instink- tidele, mis peituvad igas inimes- ses. Nii sugune aine eeldaks nagu teravaid kollisioone, julmi arve- teklaarimisi ja külmaverelisi tap- misi, mis pole USA lavadel sugu- gi harulduseks. Autor on aga valinud hoopis teise tee, mis lõppkokkuvõttes osutub isegi mõ- jusamaks. Vägivallafilosoofia ruu- poriks on pealtnäha süütu tädi- ke Dan, kes aga osavalt süstib sama vaimu oma invaliidist ristitütres- se. Võikalt, aga siiski sümbool- selt ja hoiatavalt mõjub lõpu- steen kus pikatirts oma lemi- miknukul kaela kakekorra kee- rab.

Alati ei kulge kahe maa kul- tuurivahetus sujuvalt nagu eel- toodud näites. Nii ei saanud mai- nekas Glenda Jackson luba esi- neda «Kentsaka vahemängu» Broadway-lavastuses, sest soovis Londonist kaasa tuua ka kolm meespeaosalist. Samuti ei antud sisseseisvaid Lõuna-Aafrikas sündinud Yvonne Brycelandile, kes on endale nime teinud Briti Rahvusteatri ja Shakespeare'i Kuningliku Trupi lavastustes. Just teda ihkas oma uue tüki «Teekond Mekasse» peaosas nä- ha kuulus LAV-i dramaturgi ja lavastaja Athol Fugard, kes töö- tab peamiselt ühendriikides. Sam- al ajal ei kehti mingid kitsen- dused rahvusvaheliselt tuntud staaridele: Rex Harrison ja Clau- dette Colbert. Derek Jacobi ja Jeremy Irons, Al Pacino ja Eliza- beth Taylor on oodatud nii siin- kui sealpool ookeani. Küsitavaks jääb, kuidas eraldada internatio- naalselt tippstaari kohalikust suursoosikust. Paratamatult võ- tab näitlejate vahetus Uue ja Vana Maailma vahel järjest laiemal ulatusel. Tavaliselt sõlmatakse kahepoolsed lepingud kuueks kuuks, erandjuhtudel ka aastaks.

(Järgneb)

1986. aasta kevadel Kinoliid- du kongressil Moskvas sai ko- gu stagnatsiooni aja filmielu kriitilise ja õiglase hinnangu. Toimus masendavast bürokra- tiast puhastav, paljudest sen- nistest kinoelu juhtidest va- bastav murrang, mille tuultes teeme oma tööd täna.

Loominguline kaader võib jagada ja valitseda oma annet ise, enam ei ripu küünarnuk- kide küljes nii palju juhte ja nõuandjaid. Sõda bürokraatia- ga aga ei näi ometi lõppevat. Miks arvavad mõned seltsime- hed, et näiteks Peeter Toom- minga fosforiiditeemalisi ring- vaateid võib soovitada kärpida, samuti piirata nende näitamist kinodes või televisioonis? Asja lõppes Moskvas Kinoliidu pleenum, kus olid arutusel uutmise küsimused kinoelus. Arutati ka kogu filmitootmis- süsteemi ümberkorraldamise probleeme. Elame ja töötame küll uuenenud olukorras — tee ise ja vastuta ise —, kuid ometi takerdume kõige rohkem moraalselt vananenud tootmis- struktuuri. Filme ei saa teha pastaka ja paberiga, isegi mit- te sõnadega. Stuudio «Tallinn- film» on kogu Nõukogude Liid- us kõige mahajäänuma teh- nilise baasiga. Näiteks on meil ainult üks (!!) kaasaegne sünk- roonkaamera «Arri BL», mida kiskume käest kätte ning mis on hingetõmbetult töö. Meil on kõigest puudus: talutava- test liiklusvahenditest, bensii- nist filmilindist. Stuudiotöötai- tel on suur puudus korteri- test jne.

Tuleb meelde üks juubelikõ- nedest pärit väide, et nii väi- kesele rahvale nagu meie on mängefilmide tootmine üldse suur luksus ja lõbu. Meenuta- gem aga, et mängufilme teeb iga arengumaa ja paljud meist väiksemad rahvad. Peaksime mõtlema hoopis sellele, kuidas mängufilme tootmist suurenda- da, sest areng teostub seda enam, mida rohkem režissööre on töös, mida kiiremini saavad noored anded ennast proovida. Meile omast filmikeelt võime täheledada multi- ja dokumen- taalfilmides, millest mitmed pa- rimad on jäänud vaid oma ek- raanile, mängufilmide rahvus- lik filmikeelt, tema iseloomulik- nagu pole muude põhjuste kõrval sündinud ka seetõttu, et ideed olid määratud lämbu- ma Moskva ja Tallinna amet- nike portfelliges ja laegas- tesse (mängefilmil vaid Eesti ekraanile jätmiseks pole me küllalt rikkad). Ometi on meil suure vaesuse kõrval just täna olemas suurim varandus — see on meie kaader ning seda hoolikamalt peaksime kaalu- ma, mida ja kuidas filmielus ümber korraldada.

23. septembri «Rahva Hääle» artiklis «Rahvuskultuur ja film — kas koos või eraldi» kirjutab «Tallinnfilm» peatoi- metaja Enn Siimer: «Omaette eksisteeriva kinokomitee ole- masolu otstarbekus meie va- bariigis näib filmitootmise sei- sikkohalt (vaid kahe stuudio — «Tallinnfilm» ja ERF puhul) tõepoolest küsitav». Samast loost loome, et Eesti NSV Riik- liku Kinokomitee võimalikult ühendamisest Kultuuriminis- teeriumiga kõneldi ka EKP Keskkomitee pleenumil. Ühen- damisjutud on ringi liikunud juba palju kuid ning üht-teist on meiega, otseste filmitegijate kõrva ulatunud. Nõutult oota- me, millal päritakse lõpuks ka meilt, millised on meie plaanid filmitootmise uuendamisel. Ehk oskame tegelike tegijate- na oma organisatsioonilist struktuuri ja perspektiive pa- remini korraldada kui tahes kõrgel seisvast ametnikust, kes

9. detsembril tegi žürii, koos- seisus M. Kubo (esimees), R. Mik- kel, J. Trei, R. Veidemann, T. So- lodnikova, A. Laasik (sekretär) kokkuvõtet Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 70. aasta- päevale pühendatud teatrilavas- tuste ülevaatest.

Lavastajapreemia määrati Mikk Mikivile J. Kruusvalli «Vaikus vallamaja» lavastamise eest TRA Draamateatris ja Eino Baskinile N. Gogoli «Revidendi» lavasta- mise eest «Vanalinna Studios». Ülevaatuses parima näitlejatöö preemia anti Kalju Kiisale Linna- pealiku eest «Vanalinna Stuudio»

EBALOOMULIKU ÜHENDAMISE VASTU

HELI SPEEK

ei tunne meie probleeme seest- poolt.

Kui suure iseseisvusega all- üksusena meid Kultuuriminis- teeriumi süsteemi ka ei lülitata- tak, tekitavad sellised liitmis- plaanid juba praegu mitmeid küsitavusi. Kõigepealt on ni- nimetatud iseseisvus näiline, sest dubleerime veel kord sen- nist niigi dubleeritud juhtimist. Meil on oma vabariigi Kinoko- mittee, kuid on ka NSVL Riik- lik Kinokomitee. Kultuurimi- nisteeriumil on niigi väga suu- red ülesanded rahva kultuuri- lisel teenindamisel. Ränk proble- miderägastik on ka Kinoko- mittee lahendamata.

Tuletan meelde ajalugu. Sei- listel liitmistel ja lahutamistel on juba oma minevik.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presi- diumi seadusega 25. juulist 1946. a. nr. 333 moodustati Eesti NSV Liiduvabariiklik Kinemato- graafiaministeerium, mille allu- vuses töötas praeguse «Tallinn- filmi» eelkäija «Kinokroonika Tal- linna stuudio».

Sel ajal pandi maha suurejoo- nelised ja tegelikult ka õigusta- tud plaanid: luua uus stuudio- kompleks koos kogu vajaliku aparatuuriga. Hakati mõtlema tu- levase kaadri peale, valiti ja ar- vestati olemasolevat. Lasti käiku esimesed mängufilmid ning ne- de arvu kavatseti suurendada, kuigi 1950. aastatel langes män- gufilmide toodang terves riigis.

27. aprillil 1953. a. moodustati Eesti NSV Kultuuriministeerium, seoses sellega likvideeriti Eesti NSV Kinematograafiaministeerium ja moodustati Kultuuriminis- teeriumi alluvusse kuuluv Kine- matograafia Peavalitsus.

Uus uhke stuudio jäi ehitama- ta. Konstantin Märskat aegne võt- tetechnika oli veel konkurentsivõ- meline. Jätkuvalt tegid filme, kui kasutada kadunud Ülo Tam- beki sõnu, «suurlinnadest pärit tummfilmide klaverimängijad». Kujunes välja bürokraatlik dub- leerimisüsteem, mida siiski märg- ati ka tollases ministeeriumis, ning 1957. a. allutati stuudio töö operatiivsemaks juhtimiseks ot- seselt Eesti NSV Kultuuriminis- teeriumile.

Stuudio materiaal-tehnilist baasi talule aidata ei suudetud Riiv oli ette pandud ka võimalustele olukorda iseseisvalt parandada. Mängefilmil rahvuslikule koolkon- nale väliakujunemisevõimalust ei antud. Vajati uuesti konstruktiiv- seid otsuseid. Võttes arvesse ki- rarevat filmitootmist ja ka üle- liiduliselt kehtivat organisatioo- nilist struktuuri, loodi 1963. a. Eesti NSV Riiklik Kinokomitee.

Võtetechnikaga varustamine pa- ranes mingil määral. Tööle hak- kas saabuma uus, Moskvas õppi- nud loominguline kaader. Tookord õigustas Kinokomitee end sellisel kujul. Ent nüüd on aeg teinud omad korrektiivid ja me seisame ümberkorralduste lävel. Võtame lihtsamad asjad: kirjad, mida me saadame Moskvasse Üleliidulise Kinokomiteele (edaspidi lühen- datult Goskino), lähevad läbi meie komitee — muidugi mari- neerudes seal teatud aja. Meie oma Kinokomiteele esitame aas- taplaanide projekte, esildisi, stse- naariume, anname filme üle, he- listame, peame koosolekuid jne. Mõni aeg hiljem teeme samad operatsioonid Goskino. Tihe kirjavahetus käib meil 200 meet- ri kaugusel asuva maiaja. On- neks näib komiteel rohkem te- gemist olevat filmileviga ning stuudio asiasse sekkutakse järesemalt alles siis, kui kõrbelõhn Hariu tänavalt ulatub Vana-Posti tänavale.

Sidemed Kinokomitee ja stu- dio vahel on bürokraatlikud ja sageli kurbnialakadki. Ainsana NSV Liidus puudub meie Kino- komitees esimehe asetäitja tehni-

ÜLEVAATUSE PARIMAD

lavastuses «Revident», Aarne Üksküla Gustav Kaljase ja Rein Arenile Leonti Väina osa eest TRA Draamateatri lavastuses «Vaikus vallamaja».

Preemiad anti veel Lii Ted- rele Marja Sarõntsova osa eest

lisel alal. Ja seda ajal, mil kogu tehniline varustus on meile elu- küsimus.

Viimasel NSV Liidu Ülem- nõukogu istungjärgul sõna võt- nud Haapsalu valimisringkon- na saadik NSV Liidu Riikliku Kinokomitee esimees A. Kam- salov ütles («Rahva Hääle» 22. okt.): «...Kui kuuled, et ühinemise korral olevat või- malik ühe ja sama autoga ve- dada nii filme kui ka raama- tuid, tekivad suured kahtlul- sed. Tulemuseks on see, et po- le ei filme ega raamatuid...»

19. augusti «Edasile» antud in- tervjuus hoiatab A. Kamšalov just meie vabariigi filmirahvast astumast sellist sammu, sest juba kord proovitud kokkuleht Kultu- uriministeeriumiga tähendas me- le seisakut.

Oma artiklis püstitab E. Siimer ka retoorilise küsimuse: «Rahvus- kultuur ja film — kas koos või eraldi?»

Kuid kas saab mööda vaadata Eesti joonis- ja nukufilmidest, ni- me teinud tõsielulugudest. On mitmeid kõrgetasemelisi mängu- filme, kõik need on loodud rän- ga vaevaga ja rasketes oludes. E. Siimer taunib õigustatult üle- mõistuse käivat administreerimist ja tsentraliseeritust, mille all kõige rohkem kannatas män- gufilm.

A. Kamšalov ütles enam («Rah- va Hääle» 22. okt.): «...murdusid draamatiliselt saatused, pidurdus noorte loominguline kasv.»

Arvestades kõike, mis filmi- elu puudutab, ja vajades ka järjest enam professionaalseid tippjuhte, peame filmide tooti- mise ümber seadma nii, et see maksimaalselt soodustaks fil- mide, tõeliste kunstiteoste sün- di. Esmaülesandena tuleks lõ- petada korralagedus mängufil- mide tootmisel, planeerimisel ja kaadri rakendamisel. Pea- me koosolekuid, pakume välja variante. Toon ühe mõtte rea välja.

Jätta alles Kinokomitee, vä- hendades tema koosseisu üm- beratesterimisel 50% ulatus- ses, taastada esimehe tehnilise asetäitja väga vajalik ameti- koht. Vabastada stuudio «Tal- linfilm» loomingulised tooti- misühendused Kinokomitee al- luvusest. Töötada välja rahali- ne sõltuvussüsteem, mis suu- rendaks Kinokomitee huvita- sust kaasaegse võtetechnika soetamisel ja hooldamisel. Sa- muti tuleks Kinokomiteel pead- murda filmilevi uuendamisel, arenevale videole väärkama koha leidmisel.

Stuudio «Tallinnfilm» koos- seisul kuuluksid kolm — mul- ti-, dokumentaal- ja mängu- filme — loomingulist tooti- misühendust, millele loome- tööd juhiksid vastavate osa- kondade kunstilised juhid. Fil- me planeeriks, saadaksid töö- sse, hindaksid kunstinõu- kogud. (Valitavana, näiteks 3 aastaks.) Stuudio tööd juhiks direktor, kes ühtlasi seisaks eesti filmikunsti huvide eest otsesidemetes Goskino. Tu- leks arvestada ka võimalikke konfliktsituatsioone, ei ole ju kõigi ametnike pähe demokra- tia ja utmise põhimõtted mahtunud, mille lahendamisel peaks sekkuma ainsa kõrge- malseisva organina vabariigi Ministrite Nõukogu. Vähenda- da mängufilmide toimetuskoo- seisu miinimumini, rakendades tööt vabu režissööre või stse- nariste nn. ajutiste toimetaja- tena, sest vaeajad mängufil- mide tootmises on sageli liiga pikad. Sel viisil väldiksime ru- tiini tekkimist, suurendaksime kollektiivset vastustust. Olukor- ras, kus on paranenud tootmis- struktuur, materiaal-tehniline baas, loodud otsesuhet teiste liiduvabariikide filmilaenu- sega, leitud võimalused välis- suheteks — koostööd ja filmi- de müümine —, minna paari- kolme aasta jooksul üle täieli- kule isemajandamisele.

Pärnu Draamateatri lavastuses «Ja pimeduses paistab valgus», Svetlana Orlova Inna rolli eest Vene Draamateatri lavastuses «Nukumäng», Tõnu Kargile Herman Kuninga ja Tõnu Tepandile Laasu Juhani osa eest Noorsoo- teatri lavastuses «Kuning Her- man Esimees».

Züris leidis, et teatrid ei piir- dunud tähtpäevalavastuste puhul kitsa temaatikaga, vaid avasid elu tema mitmekülgsuses ja vastuolulisuses. Märkiti ära Ingo Normeti töö L. Tolstoi vähetu- tud klassikalise populariseeri- misel.

27. nov. SV-s teatati XI üleilidulise parimate ehitiste ja projektide võistlusülevaate tulemused, mis Eesti puudutasid. Eelmise aasta laureaadinena («Raeköögi» eest) osalesid referentuuris HELGI MARGNA ja žürii töös EVA HIRVESOO. Samas aegselt võitis MART KALM osa üleilidulise arhitektuurikriitika seminarist, mis ühtlasi andis välja kriitikute eriauhinna. Koju jõudnud, arutasid nad, kuidas läks.

H. M.: Referenturi ülesandeks oli kõigi tööde põhjalik läbiuurimine ja oma suunava arvamuse esitamine žüriile lõpliku otsuse langetamiseks. Referenturi kuulused eelmise aasta laureaadiid liiduvabariikide ja keskuurimisinstiitute elamu-, kooli-, restaureerimis-, linnaehitus- jm. alade eriteadlased. Päevad olid tihedad, mõlemal õhtul kella 11-ni. Füüdes ausalt hinnata üldist olukorda seadsin eesmärgiks saada vähemalt roheline täpp kõigile meie töödele, s. t. üldse kandideerimist mingile auhinnale, mis mul ka peaaegu õnnestus. Kõrgemate järkude-na võidi lisada siniseid ja punaseid täppe. Ilma jäi vaid Hermanni kindlus. Üldse tekitas restaureeringute osalemine ägedaid vaidlusi ja tõenäoliselt võistlevad need tuleval aastal omaette. Küsimus oli selles, et restaureerimisel pole arhitekti loov panus võrdne uushoone projekteerimisega, eriti kui on tegemist taastamisega.

E. H.: Kui žürii määras medali tillukese Airavanki kiriku restaureerimisele Armeenias, tõstasin uuesti küsimuse Hermann kindlusest ja mulle vastati, et teil võib «vürst» kohe uhiuude kindluse elama asuda, aga kiriku puhul on tunda ehtsalt vana ja diskreetsed restauraatorid pole end eksponeerinud.

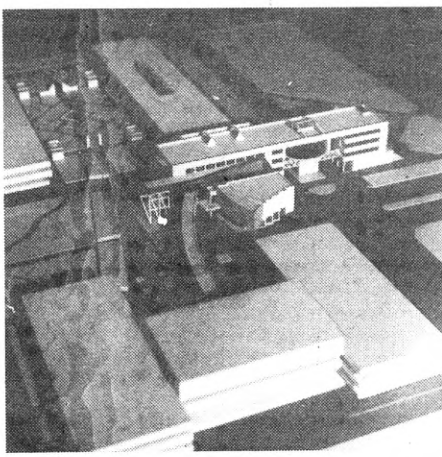
H. M.: Täppide saamine läks libedalt E. Hirvesoo, E. Laansoo ja T. Reinu puhul, kuigi viimasel puudus osa nõutud materjalist, mõjusid nimi ja head fotod. A. Alver hakkas pärast seletusi kõigile väga meeldima, rohkem oli kaitsta vaja U. Muru. Napi hääle-enamuse saavutas A. Tambeki Tartu Lossi tänava hoonestus.

M. K.: Aga kas referentuur suutis ikka igast tööst õigesti aru saada, vahel olid planšetid väga segased või pinnalised, kas või meie omad. Kui ma poleks Tartus õppinud, jäänuks mul A. Tambeki materjalist küll aru saamata, kust kuhu need väikesed kohafotod on võetud, mis on olemas, mis taastatakse ja mis tema looming. Peale oli ta kirjutanud «Domus Humanitorum Universitatis Tartuenssis», see arvati eesti keeleks ega püütudki veerida. Päril mütsiga lõõmine oli bastioni maketi üldvaate ja tillukeste kontakt-fotodega planšett K. Rõõmuselt (projekteerimisel osales ka E. Kreis). Kui üldse kaasa mänge, siis tuleks ettevalmistused teha kindla peale, s. t. mitte unustada, kuidas hindama hakatakse.

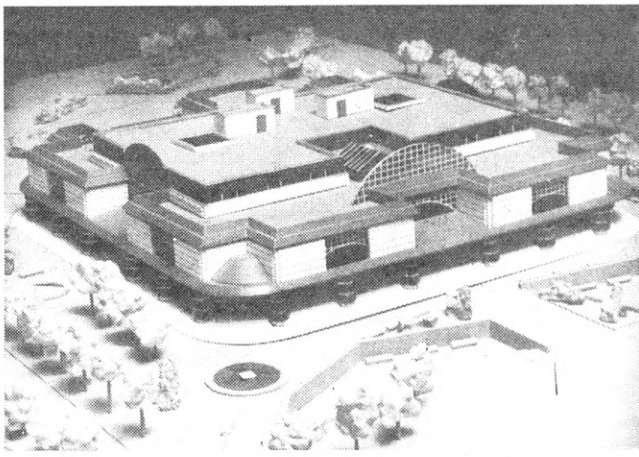
H. M.: Meie omad lootsid liiga palju seletuskirjadele, aga neid üldiselt ei jõutud lugeda, siiski restaureerimisspetsialistid seda tegid.

E. H.: Paljude asjaolude ühtelangemise tõttu ei saanud meilt keegi peale minu sõita ja inhtuski nii halvasti. et

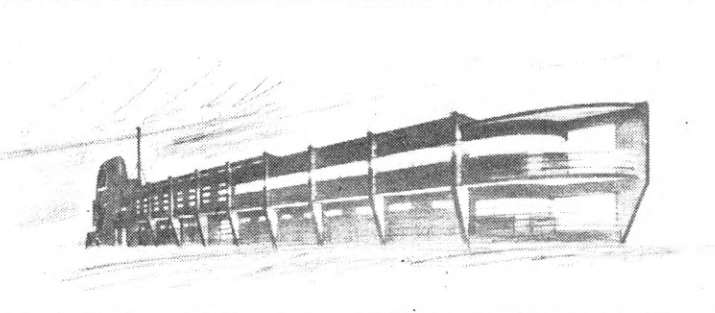
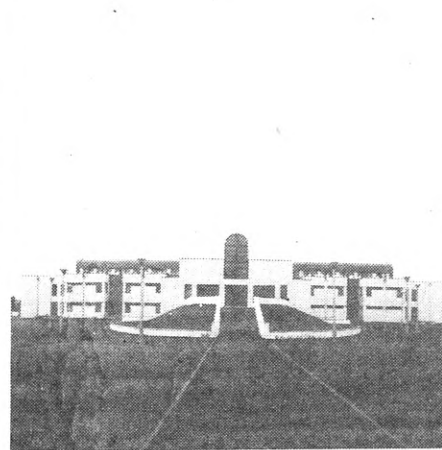
KUIDAS MOSKVAS MAJU HINNATI

Andres Alver. Kirovi-nim. NKK Tehno- Enn Laansoo. Pärnu kaubamaja keskus

Toomas Rein. Lasteaed «Raduga» Valge- Eva Hirvesoo. Kalda t. hoonestus venes

Urmas Muru. Lehma sadamahoonne Hiiumaal

korraga osalesin ülevaatuses ja töötasin žüriis. Tõstasin kohe algul oma personaalküsimuse ja see lahendati positiivselt, ma vaid ei kirjutanud alla nende projektide protokollile, kuhu kuulus minu Kalda tänava hoonestus. Aga keegi pidi ju Eesti eest väljas olema. Kui tuli kohale kriitikute seminar, palusin sul, Mart, esialgu kuulata, kuidas referentuur oma arvamust Eesti kohta žüriile tutvustab.

M. K.: Referenturi juhtinud A. Bokov on teada Eesti sõbralik mees ja nii ta suhtus väga hästi, kuigi ajas osa asju segamini. Referentuur pidas projektidest üldse parimaks A. Alveri tehnokeskust, ja kui veel A. Bokov jutustas, kuidas arhitekt areneb — et varem projekteeris nii, osutades Haabneeme keskuse olemas-

olevale osale, mis tegelikult ehitati siis, kui A. Alver alles arhitektuuri tudeeris, ja nüüd teeb nii —, siis žürii lausa vaimustus. Eva klaaris asja pärast ära. Torisemist oli U. Muru sadama kallal, kuid A. Bokov pareeris osavalt, rääkides intellektuaalsest lähenemisest. Kui jõuti ülikooli õppehooneni, teatas temperamentne leedulane G. Baravikas naeratades, et ta olevat Tartus näinud põnevamaid konkursitöid ja näppas rohelise täpi.

E. H.: Kuid õiglus sai võidu- le ja A. Tambekile täpp tagasi. G. Baravikas on tõesti värvikas kuju ja me olime temaga päris kimpus. Leedut kaitstes ta äärmeheliku agressiivsusega. Üldiselt käituti sõlilselt ja püüti olla objektiivsed. Tragikoomiline oli ainult üks armeenia kolleeg, kes vä-

gisi tahtis auhinnale tõsta üht kodukandi keskpärast keskust. Ta lausa anus, sest ei saavat ilma preemiata koju sõita. Siis hääletasime ja peale tema enda ei tõstnud keegi kätt. Leedulastele tuli kasuks teie vahepeal kuulutatud kriitikute auhind.

M. K.: Kriitikute seminar käis ülevaatusel mitu korda, igaüks pidi analüüsima oma vabariiki ja teised kommenteerima. Tegemata jäi see üksnes Valgevene puhul, sest seal- sed esindajad teatasid ausalt, et neil on väljas tööd, mis kriitikat ei kannata. Eestisse suhtuti üldiselt poolehoiduga, kuid kohati tundusid kaaseminaristidele tööd ja planšettide vormistuse võõrastamapanevalt moekad. Meie omadest näis enim šansse kriitikute preemiaks olevat A. Alveril. Otsustamiseks pidime kõik lõpuks kirja panema kolm tööd paremuse järjekorras ja võitis K. Pempe ning G. Ramunise Vilniuse RAI A. Alveri projekti ees. Maja on tõesti hea, olen ise näinud, kuid tahes- tahtmata mõjusid arvamustele kaasa arhitektuurivälised asjaolud: 1) kindlam tundus aseta- dana panus valmishoonele, 2) suurepärasel tasemel arhitektuurifotod (tõeline haruldus), u. 60x80 cm ja värvilised, 3) kogu seminaril domineerinud ja südameid võitnud noor ar-

hitekt-kriitik P. Kulikauskas väitis, et paremat pole. RAI võlus oma lihtsuse ja lakoonilisusega, väheste vahenditega oli saavutatud väga palju ja täielikult puudusid leedupä- rased stambid.

E. H.: Žüriis tulid mõlemad meie medalid, nii T. Reinu—H. Gansi—L. Lapini—R. Lumiste Valgevene lasteaia kui ka A. Alveri Haabneeme tehnokeskuse eest kergesti, eridiplomi saanud K. Rõõmuse bastionile leidus ka mõningaid kohal käi- nud eitajaid. Täpid muutusid eridiplomitaks U. Murul ja E. Laansool tänu väitele, et žürii ei pruugi enam kõike mõista, sest peale on tulnud noored mehed uue stiiliga. Kuigi mõ- ned preemiad saime üle noa- tera, on minu meelest kaheksa saadetud töö eest seitse au- hinda hea tulemus. Mõnes mõt- tes jättis Leedu ehk tugeva- magi mulje ja kuidagi oota- matult palju jagus auhindu Armeeniale. Nõrgalt mõjus venelaste endi ekspositsioon, enamik väiksemaid liiduvaba- riike pakkus huvitavamaid töid. Kui arutati Moskva Pe- rovi rajooni pioneeride maja (J. Kononov, V. Lebedev, J. Tšalov), mis ka naturis pais- tis päris viisakas, leiti, et au- hind tuleb anda ainuüksi ju- ba sellepärast, et lõpuks ome- ti hakkab siin midagi looma. Puudust oli tunda suurtest meistritest ja tervikuna do- mineeris näitusel ka mingi üld- dine internatsionalism.

H. M.: Vahest kõige rohkem arvukates Vene NFSV töödes, mis äramärkimist ei leidnud. Referentuuris arvati samuti, et vene arhitektuur on ilmetu, planeeringud õige kehval jär- jel. Liiduvabariikide tugevus seisnes internatsionalismile vastupidises suunas, otsitakse kohalikku omapära, kontakti pärandiga, tähtis on keskkond- likkus ja regionalism.

M. K.: Kui meil ikka on soovitatud venelastelt õppi- da ja eeskuju võtta, siis arhi- tektuuris praegusehetkel küll mitte. Lõunanaabrite ja taga- kaukaaslastega tasub koge- musi vahetada, kuid tähelepa- nelikult tuleb jälgida tegelikke arhitektuurikeskusi, mida meil ka õnneks on tehtud. Ja nagu nähtub ülevaate tulemustest, ollakse Moskvast päris rahul, kui suudame neile vahendada värskeid mõtteid maailmaarhi- tektuurist. Nad isegi tunne- vad end väsinuna lõputust hi- lise Le Corbusier' ja 1960. aas- tate USA arhitektuuri inter- preteerimisest.

E. H.: Inimlik mõttekäik on alati subjektiivne. Arvan, et selline suuremahuline (kokku 125 tööd), paljusid eri rahvusi ühendav arhitektuuri ülevaa- tus on siiski õpetlik kõigile. Kas või oma vabariigi taseme teadvustamiseks. Saavutatud taseme säilitamiseks ja tõst- miseks peaks aga juba väga tõsiselt pingutama. Praegu on Moskvast Arhitektide Keskm- ias avatud veel näitus, edas- pidi avaldatakse auhinnaatööd «Arhitektura SSSR-i» eri- numbris. Ja tagantjärele tar- kust tulevaks aastaks. Vaba- riiklikus voorus oli vähe töid, seda osalt suurte instituutide loiduse tõttu. Et tõesti kõik, ka väikeburood ja vabakutselised saaksid osa võtta, peaks edas- pidi vabariikliku vooru SV-s välja kuulutama.

REPLIK

Kas on arukas «avalikustada» seda, mida keegi pole kunagi ega kusagil salastanud, mis niigi hästi teada?

Sellist mõttetut küsimust po- leks mõtet püstitada, kui «Silue- ti» peatoimetaja E.-M. Randküla poleks hiljutises «Sirbis ja Vasa- ras» (nr. 49, lk. 8) deklareerinud: «... tahaks avalikustada fakti, et andsime kirjastusele «Kunst» El- la Vende käsikirja rõivastuse aja- loost (— — —), mis seal kahjuks lihtsalt sahtlinurka lükati».

El lükatud «lihtsalt sahtlinur- ka», vaid selgitati käsikirja toon- nud M. Bergile, et lähematel aas- tatel pole kirjastusel võimalik seda välja anda. Nagu pole või- malik üllitada näiteks mainitust

palju huvitavamat ja põhjaliku- mat Tšehhoslovakkias vene kee- les väljaantud «Illustratsioonid moe-entsüklopeediast» või «Mööb- li ajalugu» või Itaalia kirjastuse «Giunti» väljaantud kauneid al- bumeid Chagallist, Picassost, Ma- tisse'ist ja paljut muudki. Küllalt- ki piiratud võimalusi, mis on käesoleval ajal meie kirjastuse (ja ka «Eesti Trükitööstuse») kä- sutuses, on kirjastus kutsunud kasutama eeskätt eesti kunsti käsitlevatele raamatutele. Nii peavad lähematel aastatel ilmu- ma töömahukad teosed «Eesti tarbekunst», «Väike eesti kunsti ajalugu», «Niguliste», «Eesti nü- diskunst» jmt., mille väljaandmi- sega seotud kahjuim korvavad kasumit toovad väljaanded «Käsi- tööalbum», «Kunst ja Kodu» (ees- ti ja vene keeles) ning samuti «Renoire», «Vrubel», «Vermeer», «Aleksander Tšajkovski» jt. belletrist- likud kunstiraamatud.

Neid kunstimuinsustele teadaole-

vaid seiku poleks mõtet korrata, kui E.-M. Randküla ei lisaks: «(— — —) olen kindel, et see ra- mat annaks lugejale hoopis roh- kem kui mõni suuretrahviline kunstimuinsust või pseudouuri- mus».

Kui E.-M. Randküla mõtleb «kunstimuinsustute» all sarja «Muinsustugusid kogu maailmast», siis pole ta ilmselt ühtki neist populaarseist väikeformaadilistest raamatutest kätte võtnud. Muidu oleks ta märganud, et need raamatud tutvustavad laste- tele (ja ka täiskasvanutele) ena- malt jaolt meile vähemtuntud väikerahvaste folkloori ja oma etnograafilises mõttes võimalikult autentsete illustatsioonidega taot- levad ka kunstimuinsustlike ees- märki.

Hoopis hämmingut tekitav on aga E.-M. Randküla poolt meie kunstilooliste ja -teoreetiliste teos-

te tituleerimine «pseudouuri- musteks». Kas nende alla käivad I. Solomõkova «Hando Mugasto», M. Levini «Eduard Viiralt», M. Alase «Voldemar Mellik», K. Kir- me «Eesti sõled», V. Ermi «Lä- hemeistrid» jt., kui meenutada vaid meie kunstiteadlaste viimas- te aastate ulatuslikumaid töid?

Oleme tänulikud nõuannete eest ja püüame järeltõsta teha ka eba- meeldivast kriitikast, kui see on ära teenitud. Kuid ei saa lugu pi- dada kriitiseerimisuhinast, mil- les unustatakse eesti vanasõna: enne mõtle, siis ütle.

KALJU UIBO,
kirjastuse «Kunst»
peatoimetaja

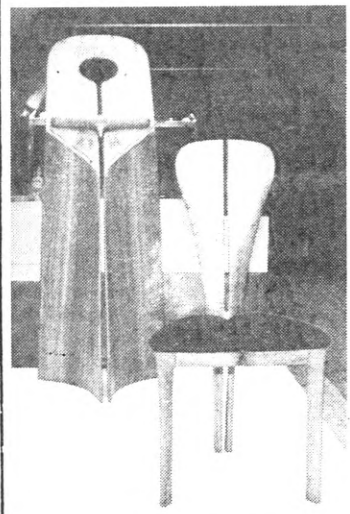
Vabanduseks ja selgituseks: Intervjuu üleskirjutajana ja trük- koitmetajana tunnen E.-M. Rand- küla pihta sihitud nõrdimustöö- enese turjal, sest trükkilainud sõnad ei väljendavad tõesti täp- selt seda, mida silmas peeti. Esi-

teks «kunstimuinsustute». Siin jäi puudu kahjuks laiend «suurmees- te elust», H. Valgu poolt käiku- lastud ja laialt tuntud termin belletristlikele kunstiraamatutele. Kuna jutt oli suuretrahviline, ka suure kasumiga väljaannetel (nille hulka võiks tulla lühed- kirigi kuuluda), siis kuidagi pol- nud mõeldud riivata meie kuns- titeadlaste viimaste aastate ula- tustikumaid töid. Väljendi «pseu- douurimus» (tõepoolest vildakas) all oli mõeldud aegunud ja ten- dentslikku modernse kunsti kä- sitlust. Millist — ei peaks olema raske arvata. Palun veel kord vabandust ebakorrektselt väljen- duse pärast — kuid mõte jääb samaks.

P. S. On tõesti kahju, et kirjas- tus «Kunst» seisab nii suure valikuraskuste ees. Kahju, et il- leb ikka teha midagi millegi teise arvel või asemel. Kahju, et nii kergesti läheme tülli.

TIINA KÄESEL

Tallinnas Tarbekunstimuseumis on avatud taas rahvusvaheline tarbekunstinäitus, sedapuhku juba neljas sel aastal. Käesolev väljapanek tutvustab meie Saksamaa LV Baden-Württembergi Liidumaa spundumustega. Näituse toimumiskorda võiks võrrelda meie iga-aastaste tarbekunstinäitustega. Baden-Württembergi majanduse ja kaubanduse arendamise riiklik agentuur koostöös Rakendus Kunsti Liiduga organiseerib juba ühe kümne aasta rändnäitust, milles on võimalik osaleda kõigil Liitu kuuluvatel kunstnikel. Sealt valib žürii parimad teo-

Ingrid ja Friedrich Wiedel. Noodipult ja tool (kirsipuu)

sed. Neid eksponeeritakse aasta jooksul maksimaalselt viies erinevas kohas. Baden-Württembergis, aga ka teistes liidumaades. Selliseid näituse koostatakse iga kahe aasta järel näitamaks tarbekunsti arengut. Seda näitust on eksponeeritud paljudes kohtades Baden-Württembergis ja kogu Saksamaa Liitvabariigis. Vahel lähevad sellised näitused ka välismaale, antud juhul sai see rõõmustama Tallinna kunstipublikut.

Näitusel on esindatud kõik

Kuulsin ülemineval nädalal tutvavalt, et 5. detsembri õhtul toimub Siim-Tanel Annuse järjekordne — arvult seitsmes — *performance*. Ma polnud ühtegi varasemat näinud. Uudishimust aetuna seadsin sammud Lillekülla. Pime oli. Kell hakkas saama kaheksa. Publikul lisandus pidevalt — lõpuks paarisaja ringis. Rohkem oleks aed vaevalt mahutanud. Enamikku ma ei tundnud, ometi paistis kõikidel kunstiga seost olevat. Nentisin sellest veel kord aja kulgu ja kurba tõika, et olen kaotanud sideme nooremale generatsioonidega. Jäin kindluse mõttes seisma aianurka, kus märkas juhan Viidingut, Lepo Sumerat ning veel paari keskealist. Veel mõned põgusad tähelepanekud. Mustal, sügiseselt kaevatud mullal paiknesid kahes ravis valged sambad või tornid, samuti kaks raagus puud. Tagalava kuliss moodustas valge ehitise, kus paiknesid mõned isikud ja seadmed. Esitati Ariel Lagle helindeid. Süüdati projektorid. Ilmus protagonist Siim-Tanel Annus valges maani hõlsts. Ta pani pähe krooni, etenda eelnevalt tulega pühitades. Etendus koosneski tema mitmesugustest liikumistest, tõrvikud käes. Süüdati palju lõkkeid. Keset platsi paiknesid lüheldased raudteerööpad, neil lame platvorm. Ilmus punases narri(timuka?)kostüümis abilise, mask ees. Tema lükkas platvormi, millel Annus seisus, läheduses varieeritud liigutuste saatel tagaküljele ehitisele. Lõpuks loobus Annus kroonist, laskis sideme silmle siduda ja langes platvormile põrnu. Publikule vaevalt nähtavast trossist tõmmatuna veeres platvorm ehitise suudme suunas, jättes mulje iseliikumisest (vaimu jõu?) tungist teadmatuse poole. Tuled helendust maksimaalselt ning siis vapustas aeda efektne plahvatus, mille valgesse pilve protagonist hajus. Kõlas publiku valjevõlv aplaus. Sümbolika? Suue võib olla niihästi vut- va kui Vaalhalla, siloauk või Tser-

SAKSAMAA LIITVABARIIGI TARBEKUNST

Baden-Württembergis viljel-davad tarbekunstiharud — puit, tekstiil, klaas, metall, keraamika.

Väljapaneku arvuliselt väikesed, kuid väga sümpaatse osa moodustavad puuesemed. Lihtsad tarbevormid on valmistatud kõige erinevamatest puuliikidest, nagu Ida-India palisander, õlipuu, künnapuu, kask, tamm, eebenipuu, kookospähkel, must tamm, karjala kask. Paratamatult läheb mõte meie täiesti hääbunud puidutöötlamise vanadele traditsioonidele. Juba rahvakunsti on puuesemil olnud tähelepanuväärne koht. Palju valmistasid professionaalsed kunstnikud puutesemid ka 1920.—1930. aastail. Miks pole meil enam sellest kaunist tarbekunstiharust huvitunud! Ja kui meil pole ka materjaliks palisandrit, kookospähklit või eebenipuid, siis kasvavad Eestimaal veel tammed, kased ja kadakad. Ehk annaks siiski midagi teha, et hakata uuesti arendama vana traditsiooni- rohket tarbekunstiharud. Külaliski tagasihooldikud hulgast on nahakunst, sakslaste endisõnits tegeldamise vähe ja kunstnike taotlused ei ole sellise rõhuasetusega kui meil.

Ka tekstiilikunsti osatähtsus olevat aastatega. Tööstustoodangu peale tungides vähenenud. Nüüd teadvustatakse jällegi käsitöö olulist kohta. Tehnikates kasutatakse kõige erinevamaid. Aktsendiks selles väljapanekus on Uta Ohndorf-Rösigeri suuremõõtmeline põimvaip «Öukond». Agiti sümpaatselt mõjuvad era minitekstiidid — Waltraud Jauzoni «Mikrokosmos» (lina, siid,

aplikatsioon) ja Zdenka Brocki «Sügisrõõmud» (tikitud), mis nii oma tehniliselt teostuselt kui ka meeleolult mõjuvad meile väga uudseina.

Klaasikunst elavab üle oma õitsengut. Tegutses 19 tööko- da, 8 aastat tagasi oli selliseid töökodasid ainult 10. Klaasitööstuse deviisiks on: Klaasit-

Peter Guggenbühler. «Krokodillid» (portselan)

klaasipärane klaas. Peale kõrgetasemelise klaasitööstuse toodangu on palju unikaalloomingut, mida näeme ka näitusel. Pärast karge soome disainliku klaasinäituse elamust kohtume nüüd paljuski erineva kunstimaitsesega.

Baden-Württembergi juhtivamad tarbekunstiharud on keraamika ja juveelikunst. Keraamika töökodasid on 80 ja keraamikuid üle 300. Näitus keraamika väljapaneku pa- rima osa moodustavad tavalised

tarbevormid (vaasid, anumad jne.), kus vorm ja materjal on kooskõlas, mida omakorda võimendab kaunis glasuur. Selline keraamika on meile tuttav Rootsi tarbekunstinäitusest ja meie endi 1920.—1930. aastate savikunstist, mis viitab sellele, et savipärane vormikultuur, kooskõlas huvitavate glasuur-

ridega elab edasi kõrvõimalike eksperimentide kõrval.

Juveelikunsti eksperimen- teerijatena on sakslased tun- tud üle Euroopa ja kaugemal- gi. Just nemad võtsid 1960.—1970. aastatel kasutusele kõik- võimalikke uusi ja harjuma- tuid materjale ning teostusteh- nikaid. Sellist mitmekesisust iseloomustab ilmekas vitriin, kus näeme korraga Anni Schaad-Langari brilljantidega ülihinnalisi ehteid koos Sabi- ne Reinharti plastmassehetega

ning Walter Sangeri metallista- ja kautsukist ehetega. Niisiis on kõigile lubatud, mis viib kunstniku kunstitaotlusliku mõtte realiseerumiseni. Tehni- lise teostuseel on sakslaste ehted väga korrektsed, kusjuu- res nad kasutavad keerulisi teostustehnikaid. Meie oma juveelikunstiga harjunud silm näeb siin suuresti erinevaid maitselahendusi.

Sakslased ise peavad tarbe- kunsti väga lugu. Nad leia- vad, et tarbekunsti ja inter- jööri kunsti on inimese elu- eriline koht, need peavad juhi- tilma teda kuivatava kunsti- juurde, olema alati harivaks, kujundavaks vaheastmeks, et rõista kunsti keerulisemaid ilminguid.

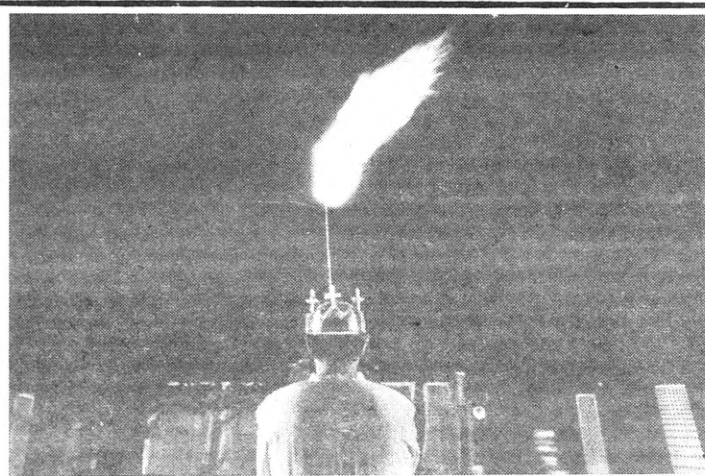
Ja meie muuseum omalt poolt tunneb rõõmu, et võib näidata kas või pisutki sellest, mida tehakse mujal maailmas. Loodame, et välisnäituste korraldamine muutub meil sagedaseks ja tavapäraseks ning ometi mõistetavaks, kuivõrd oluline meie kunsti arengu seisukohalt on rahvusvaheline kogemus.

MARIKA VALK

NÄITUSED

Mustamäe III raamatukogu näitusesaalis on praegu väljapanek eesti kunstnike maastikumaal- dest. Kõrvuti Adamson-Ericu ra- fineeritud loodusevaatusega («Lohusalu motiiv», 1960) näeme kunsti- ja maastikumaalide Vardi emotsionaalseid Hellenurme maastikke, huvitavaid töid Ülo Soosteri ja Ann Aotava varasest loomingust. Maastikumaalidega esinevad veel ka Olav Maran, Enn Põldroos, Kristiina Kaasik ja Toomas Vint, Evald Okas, Nikolai Kormašov, Viktor Karrus, Ludmilla Siim ja Valdur Okas. Kirovi-nim. näidiskalurikolhoosi haldushoones on eksponeeritud näitus E. Okase «Kalevipoja» il- lustratsioonidest ja ekslibristest. Jämeda Sovhoostehnikumis saab vaadata ERKI üliõpilaste Siit Rohusaar-Simsoni ja Vano Allsa- lu maale. Rakvere Koduloomu- seumis on jaanuari keskpaigani avatud Leonhard Lapini tööde näitus.

ETENDUS KAHES «OSAS»

noböl. Igatahes tundus protagoni- sti teos julgustükki, ohverdust. Miski või keegi neelas S.-T. An- nuse. Ometi ei tohi unustada föö- niseid! Minu esimene assotsiati- sioon viis tagasi üle-eelmisel su- vel Helsingis nähtud Ryhmä- teatteri hiilgava «Don Juani» fi- naali juurde, kus kõrgematele jõududele väljakutse esitanud *hybris*-est pakatav nimeitegelane julgeb kommodoorile kätt anda, millele järgnes samasugune plah- vatus ja annihilatsioon nagu Mooni tn. 46a.

Kohal viibis palju kaamera- mehi. Kohalikust TV-st, amatööre ja võttegrupp Soomest, kellel Tallinna kaudu Moskva koos- kõlastatud, et filmitakse umbes neljakümne minutine saade noo- rest *performance*'i harrastajast.

Nüüd aga peamisest. Millalgi etenduse teise kolmandiku algul märkasin oma selja taga ukseavas paari miilitsavormis meest. Esi- mene mõte oli, et see on S.-T. Annuse järjekordne üllatus. Aga ei, miilitsad ei läinud platsile, vaataskid natuke ning lahkusid

vaikselt. Mõtlesin, et nende il- mumises polnud midagi eriskum- malist. On ju miilitsateenistus sel- leks loodud, et jälgida, kas ku- sagil korralagedust ei sünni, ja kui sünnib, siis humanistlikke aateid toetades vahele segada. Korraldusvõime ilmumine peaks igasse ausasse inimesse sisenda- ma kindlust, sest sotsiaalpsühho- loogid väidavad, et inimene ko- geb rahuldust, kui ta käitub nii, nagu ühiskond, selles kehtivad normid temalt nõuavad. Nõnda ka kunstnik, kes valitud sõpruskon- nale koduajaks katartilist meele- lahutust pakub.

Kui aga lõpukärgatusega kaas- nenud valge pilv oli hajunud ning publik tänava poole suun- dus, ootas kõiki tõeline üllatus. Kohal oli tuletoorje ja kolm miilit- samasinat. Peategelasele ja tema lähikondsetele esitati agressiiv- se toonil küsimusi. Sellekski polnud midagi ebaloomuliku, sest tun- nistan, et ka minule, peadunud teatralile, ei saanud kõik eten- duse käigus selgeks, jäi lahtisi otsi. Tahtsin just läheneda alam-

polkovnikule ja soovitada tal lu- geda «Vikerkaar» nr. 7 1987 ilmu- nud Evi Pihlaku põhjalikku kir- jutist *performance*'ist kui niisug- usest, erilise rõhuga S.-T. Annu- sel, kuid miilitsate ülemal paistis muud tegemist. Ta käsutas auto- desse soomlaste võttegrupi, sa- muti protagonist, et «asja uu- rida». Õnneks filmirulle veel läbi ei valgustatud. Publik avaldas pa- hameelt — vähemasti need, kes veel ikka ei taibanud, et tegu polnud *performance*'i ülekasva- misega *happening*'iks ning mitte rahvateatri näitlejate, vaid Ok- tooberi rajooni miilitsameestega. Panusid viimaste käitumist. Mer- kantiilne külg langeb ära, sest teatripuhvelliku juurdehindlusega idamaiste valetuste müüjale let- te ei olnud ja piletiraha ei nõu- tud. Ah et põlesid tuled? Vahe- tult enne etenduse algust lõomas samas aia taga jäätmaal mitu kor- da võimsam juhuuloke. *Perfor- mance*'i tegevus lõppes enne üheksat ja kellegi unerahu ei häiritud. Ei korjatud allkirju ega löödud lodd. Või maksab ikka veel seadus, et mis pole lubatud, see keelatud? Tõsi, vaadates hil- jem tulla teistud fotosid, ar- vasin, et ühel neist sarnanes põ- leva tulelondiga protagonist no- toores Ku Klux Klani ristipõleta- jatega. Ent säärane visuaalne üh- telangevus on meelepeltlik. Sama hästi võinuks *performance*'i ühisnimetajaks olla koolilauliku- test meenuvad erksad lauluread: «Särage, ööd, kui leekivad lõk- ked/, meie pioneerid, tööliste lapsed!»

Praegu, mil kõneleme kõrvõima- likust erainitsiatiivist, loome uusi seltsse ja ühingsid, mõjuv laupäe- vaõhtune situatsioon iseäranis hal- va irooniana. Ja jutt demokraatia laiendamisest lihtsalt jahumisenä. Õnneks olid nii kaameramehed kui teisedki südaöö paiku priid. Järgmine *performance* on pla- neeritud kevadele.

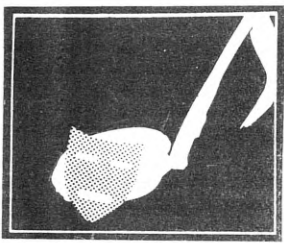
MIHKEL MUTT

Eesti maaeramute ja nende juurde kuuluvate majandushoonete IDEECONKURSI TULEMUSED

Võistlusele laekus 70 tööd, neist auhindamiseks ja ostu- dega äramärkimisele kuulus 30 tööd.

I teema: I preemia — Ülo Peil («Möö»), **II preemia** And- res Põime, Alar Oruvee, Anne Kose («Bruce»), Henn Roopalu («Peretuba»), Harri Pendis («Programm»); **III preemia** — Ivo Priiman («Eerika»), Indrek Puusepp («Taavi») Urut ja Mai Kersalu («Maur»), Liina Jaanus («Mihklitalu»). **Ostud** — Toomas Mägi, Ado ja Tanel Eigi, Kalju Valdre, Anne Siht, Juhan Kutti, Janno Põld- ma ja Udo Ivask.

II teema: I preemia — Oona Mastro ja Kristel Ausing («Ta- re ahoi»), **II preemia** — Ilmar ja Eero Puumets («No-spa»), Toomas Karma ja Vello Kuusk («Pillapalu»), Priit Kaljapulk («Puravik»); **III preemia** — Anu Kotli («Loasikse»), Ado ja Niina Eigi («Peremärk»), Mari Ader («GE»), Indrek Puusepp («Kätt»), Rein Kers- ten («19-9»), Jüri Karu («Var- gamäe»). **Ostud**: Juhan Kutti, Ülo Palm, Fredi Tomps ja Katrin Vahter, Ado ja Tanel Eigi, Kuno Raude, Olavi Nõm- mik.

TEATER JA AEG

Selline teema sidus 1.—13. detsembrini Minskis toimunud esimest üleilidulist muusikateatrite festivali pühendusega Suure Oktoobri 70. aastapäevale. Orituses osales üheksa teatrit kolmeteistkümne etendusega. Võõrustaja, Valgevene Suur Teater, pakkus S. Prokofjevi ooperit «Sõda ja rahu» (lavastaja S. Stein) ning balleti «Carmen» (Orff) ja «Borost» ja I. Siravinski «Kevadpühitsusest» (balletmeister V. Jelizarov). Tbilisi Palliavili-nim. teater tõi kaasa D. ja V. Kahhidze ooperfantasia «Barbale» V. Dolidze «Keto ja Kote» motiivide ning G. Kantšeli ooperi «Muusika elavale» (mõlema lavastaja R. Sturua). Leningradist tuli kaks teatrit: sealne Väike Ooperi- ja Balletiteater tantsis S. Kalloši «Macbethi» (balletmeister N. Bojaršikov) ja J. Simakini kaht lühiballetti (balletmeister L. Lebedev); nüüdisballeti teater aga A. Petrovi «Meistrit ja Margarit» ning T. Kogani «Legendi» (balletmeister B. Eifman). Saraatovi Ooperi tuntuvas V. Šebalini «Tõrksa taltsutust» (lavastaja O. Ivanova). Sverdlovski Ooper oli laval kahel õhtul: J. Offenbachi «Hoffmanni lugudega» ja V. Kobekini Puškini-ainelise «Prohvetiga» (mõlema lavastaja A. Tifel). Usbeki Suur Teater aratas huvi S. Prokofjevi ooperi «Tuliingel» esmalavastusega kodumaal, Odessa Ooper aga V. Gubarenko ooperballetiga «Vii» (lavastaja A. Potškovski, balletmeister V. Smirnov-Golovanov). Meie «Estoniat» esindas Minskis M. Murdmaa balletiõhtu «Monoloogid».

Lisaks nähtu aruteludele mahutas festival ka mitmeid filmiprogramme, kolm kammerooperit (Menotti «Meedium», Poulenci «Inimhää» ja Gubarenko «Alpi ballaad») kohalikus ooperisõprade klubis jms. Festivali avapäeval peeti Minski Heliloojate Majas NSV Liidu Heliloojate Liidu seminari nüüdisooperi probleemidest (Eestit esindas M. Põldmäe), lõpupäeval tegid aga teatri- ja muusikakriitikut kokkuvõtteid teaduslik-praktilisel konverentsil. Tundub, et tihe, väga hästi korraldatud ja mõndagi põnevat pakunud ettevõtmine annab mõttevahetuseks ainet ka edaspidi, tõenäoliselt ka SV veergudel.

Kirjanduse ja muusika nädal Eesti Raadios

Luule abil tuntakse rõõmu. Kommete abil püstitakse. Muusika abil täiustatakse. Kong Fuzi

Sellise moto all juhatab aastalõpumeeleolu Eesti Raadio programmides sisse kirjanduse ja muusika nädal, 21.—27. detsembrini. Sel nädalal pakume kuulajale õhtuses kavas valikut maailmaklassikast kirjandusest ja muusikast. Igal õhtul kell 20.30 on 1 programm kuuldemäng, kavas R. Dmohovski «Arklituba», A. Gailiti «Seeba kuninganna», A. Pukema «Eleonora viimne soov», N. Gooli «Jõuluöö». Lehelüüli kirjandusklassikast loevad näitlejad stereoprogrammis kell 19. Põlvi on kontserte, neis kuulata populaarseid suurteoseid ja väiksemaid muusikalisi maius-palu, esinevad maailma tipptähtsed ja kollektiivid. Suurvormidest tulevad ettekandele R. Schumanni oratoorium «Steenin Gnethe Faustist» (21. XII kl. 19.23 SR), montaaž R. Ššedriini balletist «Anna Karenina» (22. XII kl. 19.30 SR), F. Liszti vaimulikud koorilaulud (24. XII kl. 21.45 I pr.), H. Schütz «Musikalisches Exequien» ja Mattheuse passioon (25. XII kl. 21 I pr.). «Vikerraadio» pakub samal nädalal eriprogrammi rokkmuusikast, muusikakommentaaridest ja humorist. Programm «Vikerraadio» alustab 21.—25. XII kell 17.05—19.30. Head kuulamist!

Viimasel ajal oleme hakanud süvenema oma rahva ajaloosse, täitma valgeid laike ja õiendama moonutusi. Pieteeditunnet rahva mineviku vastu tõendab ka vanade tänavanimede ennistamine. On veel üks valdkond, kus oleme rikkunud eetilisi printsiipe ja sooritanud otseseid võltsimisi. Ma mõtlen siin ümberkäimist luuleklassikute, rahvaluule ja vaimulike tekstidega. Oleme võtnud endale õiguse meile mittemeeldivaid tekste parandada, ümber teha ja isegi uute tekstidega asendada. Siin toodud näited puudutavad ainult koorilaulu, millega mina ja minu kolleegid on rohkem kokku puutunud.

Alustame Mihkel Veske luuletusega «Päikesele», millele on kirjutanud muusika Johannes Kappeli, Artur Kapp ja Mart Saar. Mihkel Veske pikem luuletus lõpeb sõnadega: «Päike, oh õnnista eesti rahvast, kaob kord eestlaste keele kõla, ära siis sinagi tõuse ja ela!» M. Saare kantaat on trükitud («ENSV 1985. a. üldlaulupeo laulud naiskoorile III» 1984. a.) ja esitatud laulupeol järgmiste sõnadega: «Päike, oh valgusta meie rahvast» ja kahe viimase rea asemel: Kinkigu valgust ja soojust süle, õnne ja rõõmu me elu sa anna! Aga kõik see on serveeritud ja trükitud Mihkel Veske nime all. Tegelikult on M. Veskest jäänud järele ainult «päike» ja «oh», sest «õnnista» asemel on «valgusta» ja «eesti rahvast» asemel «meie rahvast». Viimane lõik tundmatuks jäänud «luuletajalt» on sisuliselt õige mannetu, lauseehituselt vigane ja puudub ka riim. M. Veskel väljendavad just viimased read luuletuse sisu ja mõtet. Nii on tehtud M. Veske luuletus täiesti ümber ja tema rahvusliku liikumise patriootilistest tundeist pole midagi järele jäänud. Meie ei võltsinud seega mitte ainult Veske luulet (õnneks pole tema järeltulijad meid autoritõiguste seaduse rikkumise pärast kohtusse kaevanud), vaid võltsinud ka ajalugu ja pigistanud välja selle, mis ajastu progressiivseid taotlusi iseloomustab.

M. Veske teksti mõte on täiesti pea peale pööratud, aga meil on rida koorilaulu, milles on üksik «hüdaohalik» sõna parandatud. Nii on T. Vettiku lauluga «Su Põhjamaa päikese kullast» Markus Univeri tekstiga. M. Univeril on tekst «Jää õitsema aegade meres, riik Põhjamaa riikide peres». Meie oleme aga parandanud «riik töörahva riikide peres». (Tuudur Vettik. Segakoori laulud. «Eesti Raamat» 1978. a.) Siin on pandud M. Univerile suhu sõna, mida ta pole uneski näinud. M. Univer sündis 1878. a. ja tema isamaaluule kuulub ärkamisajale järgnenud perioodi. Meie tegime M. Univerist aga ühe ropsuga proletaarse luuletaja, seega idealiseringisime ajalugu — tegu, mille vastu me teoreetiliselt võitleme.

Palju peamurdmist on valmistanud Enn Võrgu erakordiselt mõjuv koorilaul. «Ma lillesideme võtaks» Juhan Liivi värssidel. Seal on tekst: «Sind köidaks sellega ühte, mu õnnetu Eestimaa.» Juhan Liiv oli ju ise õnnetu ja Eestimaagi oli temale õnnetu. Kuid just selle «õnnetu» pärast on jäänud see laul meil trükkimata. Et «õnnetu» asendamine sõnaga «õnnelik» ei sobi, sellest on siiski aru saanud. Dirigent, kes sõandas laulu ette kanda, pidi aga taluma ebameeldivusi.

Ka rahvaluule pole rahule jätud. M. Saare «Ihkame ju ikkest lahti» («Leelo») on viidud mineviku vormi: «Ihkame ikkest lahti.» Sellisena on seda laulu trükitud ja lauldud tänase päevani. Nii et äärmiselt lihtsa võttega oleme muutnud orjase rahvaluule tänapäevaseks. Aeg on mõnedki vägivaldseid tekste kallal tühistanud ja autorite õigused järele seadnud. Ka M. Saare «Leelo» on pääsenud õigete sõnadega trüki, aga alles 1982. a. pealkirjaga «Mis need ohjad meida hoidvad», kuid koorid laulavad seda ikka veel võltsitud tekstiga, mineviku vormis.

AVALIKUSTAMINE JA KOORILAUL

Raske saatus oli Eduard Oja koorilaulul «Unustus». See on ilus looduslaul Anna Haava juurilise tekstiga: Mu vaikselt üksikul haaal, üks üksik kuusepuu ja kõrgei taeva võlvil vaik, valge kahvatand kuu. Keegi E. T. mõtles, et E. Oja muusikaga saab teha ühe vägeva nõukoguliku laulu. Inspireerituna ilmselt haaal kujukundist, luuletas ta uue teksti:

Siin vaikselt üksik haaal üks sangar puhkab und. Tal Liidu piire kaitses on saanud viimne tund. Ta võitles küll vapralt me kodumaa kaitseks, kuid langes. Ei vaikselt kalnu künkast me rahva mälestus kao. Pealkirjaks ei kõlvanud muudugi «Unustus», sobis aga hästi «Mälestus». Nii anti «Mälestus» välja E. Oja muusikaga NSVL Muusikafondi Vabariikliku Osakonna opolotrukis nr.

muusikat siiski kavva võtta, pidid vaimuliku teksti ära salgama ja ise luuletajaks hakkama. Nii on Bach ja Händeli jt. kaasaegsete koorilaulud ilmunud koorijuhtide loodud uute tekstidega. Uutes tekstides rõhutati patriootilist tundeid ja tööteemat ning ülistati rahva sangareid, mis on originaaltekstidest niisama kaugetel kui maa ja taevast. Koor J. S. Bach kantaadist nr. 202-A on pealkirjastatud: «Austus, Sulle, üllas sangar» (ilmunud kogumikus «ENSV 1985. a. üldlaulupeo laulud. Segakoorile I», 1982. a.) ja tekst kõlab üsna pateetiliselt: «Austus, Sulle, üllas sangar, meie rahvast kaitsma jää, olgu õnne sellel teel.» J. S. Bach ühele koraalile on pandud pealkirjaks: «Nüüd sangareil laulgem» ja laul lõpeb sõnadega: «Nad kindlalt kaitsmas on teed õnnele, nad priiust andnud on me rahvale.» Eriti kummuline on, et koorile G. Händeli oratooriumist «Judas Maccabäus» on pandud pealkirjaks «Hümn tööle» (ilmunud «Vabariikliku Koorijuhtide Segakoori repertuaari vihkus nr. 7» 1963. a.). Koori originaaltekst kõlab: «Singt unserm Gott und macht sein Lob bekannt und preist die Wunder seiner starken Hand». Tundmatuks jäänud «luuletaja» on leidnud sellele lõõva töörahva teksti: «Kõlaga nüüd me sangareist see laul ja nende tööle andkem au.» Neil, kes «Judas Maccabäusest» vähe teavad, jääbki mulje, et Händel on kirjutanud tööteemalise oratooriumi. Häbenemata on koor trükitud alapealkirjaga «Koor Judas Maccabäusest». O sancta simplicitas. Sellest oratooriumist on uute sõnadega ilmunud trükist veel teinegi koor: «Chor der Jünglinge» («Eesti NSV 1985. a. üldlaulupeo laulud laste- ja poiste-kooridele» 1983. a.). Originaaltekst on vanas saksa keeles: «Seht! Er kömmt mit Preis gekrönt, fei'rt Posaunen den Empfang!» jne. on asendatud uue tekstiga: «Kaugele kandku võidulaul! Hüüab trompet kiitust, au.» jne. Sellise optimistliku tekstiga, mis sobis küllaltki hästi Händeli ulja viisiga, kõlas laul pealkirjaga «Ülistuslaul» salakaubana ka 1985. a. üldlaulupeol. Keegi kuulajaist ei aimanud, et on tegemist kooriga oratooriumist «Judas Maccabäus», sest vastav märkus oli nootidel targu ära jätud. Mis teha, kas kiita või laita neid koorijuhte, kes kirjutasid vaimulikule muusikale uue teksti. Ilmselt kiita, sest müüdi oleksid need klassikalise muusika pärlid jäänud ette kandmata ja muusikasõpradel kuulmata. Olu-kord jõudis nii kaugele, et tekstide parandamist ja ümber tegemist ei peetud mingiks patuks. Selles mõttes oleme astunud 100 aastat tagasi, millal ka erilist vastutust ei tundud autorite loomingut edastamisel.

Süda tuksub

Rahvasuust

K. A. Hermann

1. Süda tuksub tuks, tuks, tuks. Mi ne lah ti uks, uks, uks,
2. Kui on hü va pä ri tuul, lendab purjek nii kui kuul,
3. Kui on ka lad roo gi tud, ju tud kok ku rää gi tud,
4. Kui on tal les kii res ti, võ tan Mal le kaen las se.

14. 1947. a. «Mälestus» oli pikemat aega naiskooride kavas patriootilise lauluna. Alles 1971. a. ilmus «Unustus» A. Haava originaaltekstiga. Pikka aega laulsime ka M. Saare «Põhjamaa» M. Heibergi tekstiga «me kaitsja Põhjamaa» asemel «me ümber Põhjamaa».

M. Lüdigi koorilaulust «Põlismetsa järv» oli amputeeritud K. E. Söödi teksti poeetilisem osa, laulu lõpp: «Kuid teadku siiski, et sääl vesi silma-pilgul vereks raskub, tarded vereks, mürgiliseks, iga piiskki.» Selle asemel korrati alguse teksti «Põlismetsa järv on sügav...» (Nii ilmus laul 1956. a. kogumikus «Klassikaline koorilooming. Laule segakoorile»). Missugust tont siin nähti, on raske taibata. Õige tekst on taastatud hilisemates väljaannetes.

Oleme kogenud veelgi kurioossemaid keeldusid, mida nüüd vaid muigega võib meenutada. Nii ei sobinud Nõukogude koorid laulda A. Lätte «Põlvedele», sest laulu lõppu «Suur on see haud...» peeti pessimistlikuks ja koraalilaadseks. Kahtlase oli rahvaluule «Süda tuksub» teine salm: «Kui on hüva pärituul, lendab vene nagu kuul».

Kui ilmalikes lauludes on tehtud parandusi, siis vaimulik tekst on viimase ajani olnud tabu. Aga ometi on vaimuliku tekstiga loodud nii palju ilusat muusikat. Bach ja Händeli vokaalmuusika jääks täiesti laulmata. Koorijuhid, kes tahtsid nende suurepärase

neid võõrkeeles. See on lubatav, sest arvatakse, et rahvas sellest niikuinii midagi aru ei saa. Nii on Beethoveni tuntud laul «Kõik taevad laulvad» trükitud saksa keeles, aga eestikeelse pealkirjaga «Hümn loodusele» (saksa keelsest pealkirjast «Die Ehre Gottes» võidakse järsku aru saada). Laul on ilmunud kogumikus «Eesti NSV 1980. a. üldlaulupeo laulud. Segakoorile I». R. Tobias «Eks teie tea, et teie jumala tempel olete» on esitatud koguni ladina keeles. Kui veel saksa keelt mõni mõistab, siis võib kindel olla, et ladina keel summutab täiesti laulu vaimuliku mõtte. Nii me lauerime, petame endid ja teisi. Meil on unikaalne teos — Cyrillus Kreegi «Eesti reekviem». Sakslased on uhked Brahmsi emakeelse reekviemile. Meil aga nähti palju vägevat, et Kreegi teosele sobitada ladinakeelse tekst. Nii on lauldud Kreegi «Eesti reekviemi» ladina keeles. Aga mis teha, muidu oleks see eesti rahvusliku muusika suurteos jäänud ette kandmata.

Igal tegevusel või neid tegevusi juhtivail eeskirjadel, korraldustel ja käskudel peab olema oma loogika, põhjendus ja eesmärk. Võib arvata, et suhtumine vaimulikesse tekstidesse on määratud üleiluliste eeskirjadega. Milline eesmärk ja loogika on aga eestikeelsete klassikute ja rahvaluule tekstide parandamisel ja muutmisel? Milline ideoloogiline põhimõte juhib seda salapärase tegevust? Millist ideoloogilist kahju nähakse selles, kui lauldakse «Ihkame ju ikkest lahti». Kas tõesti kardetakse, et rahvas kannab selle üle poliitikasse ja mõni mõtlebki, et oleme ikkes. Ka ei ole M. Univeri teksti «Põhjamaa riikide peres» poliitiline, vaid geograafiline mõiste. Aga millist hädaohu nähakse M. Veske poeetilises võrdluses «Kaob kord eesti keele kõla, ära siis sinagi tõuse ja ela». Tõenäoliselt mitte hirmus, et päike võiks hukkuda. Küllap siis mures eesti keele kui emakeele püsima jäämisest. Aga seda muret ei saa isegi parima tahtmisega lugeda natsionalismiks. Soov hoida ära inimeste peas pahade mõtete tekkimist võib anda hoopis vastupidiseid tulemusi. Kõigile tuntud tekstide muutmise juhib tahtmatult tähelepanu nagu prokeltoriga just parandatud kohale, muutes selle ideoloogiliselt tundlikuks. Ilma parandusteta oleks vaevalt keegi osanud neist mingit poliitilist mõtet ja ideoloogilist ohtu leida. Tekstide muutmise on toonud kaasa ka ajaloolise tõe moonutamise, kas idealiseerimise või siis põhjendamatu mustamise, millele on eespool tähelepanu juhitud. See on ju rahva terve mõistuse alahindamine ja ideoloogiline umbusaldamine. Kui tõesti kardetakse, et üks sõna või mõiste võib kõigutada rahva maailmavaadet ja ellusuhtumist, mis on väärt siis ideoloogiline ja poliitiline kasvatustöö, millele on nii palju jõudu kulutatud? Hoolimata kõigest on perestroika ilmingud tunginud ka käsitletavasse valdkonda. Nagu mitmel teisel elualal, leidub ka siin üksikuid eestvedajaid, kes püüavad stagnatsiooni ületada ning on julgenud kehtivate eeskirjadest üle astuda. Nii esitas Tõnu Kaljuste oma kooriga C. Kreegi vaimulikku muusikat ja laulis isegi heliplaati. Ja näe imet, midagi pööravat ei juhtunud. Esimesed pääsukesed ei too veel kevadet, kuid võib siiski loota, et hirmuudu hakkab hajuma, taevast selgema ja normaalne õhkond taastuma. Kultuuripärandi austamiseks, kuhu kuulub ka vaimse loomingu puutumatust, on vaja, et perestroika uhaks meie ajudest usaldamatuse, ideoloogilise umbuse ja kartuse ning tontide nägemise päise päeva ajal. Ja seega tõtaks ausse usu rahva tervesse mõistusse.

ARTUR VAHTER

Viimased aastad on «Hortus Musicusele» ja mulle toonud arvukalt tööreise mitmetesse Euroopa maadesse. Ent võrdluses varasemate muljetega olid Ameerika-päevad nii eredad, et kogetut lihtsalt ei saa jagamata jätta. Ja kindlasti ei ole Ameerikast tulles mõtet rääkida asjadest, millest meile aastakümneid on (ka ebaobjektiivselt) kõneldud (kodututest, töötutest, supijärjekordadest jms.), sest need ei torka silma palju muu väärtuslikuma kõrval, millest teame hoopis vähem.

Saan rääkida kunsti, põhiliselt muusikaelu kaudu, mis valdavalt mu huvi köitis, kuid näen selles sfääris peegelduvat kogu sealset ellusuhtumist. Eeskätt rabas ameeriklase aktiivne elamine tänases päevas. Kui Euroopa initsiatiiv magab suuresti oma fantastilisel ja kaunil minevikupärandil, siis «ajaloota» Ameerika, kuhu kõik on imporditud, sellele loota ei saa — maksimumpinge on suunatud olevikku. Sealne aktiivne kaanonitevaba elulaad on eriti soodus eksperimenteerivale nüüdiskunstile, mille mitmekesisus ja küllus mõjus. Ent lausa üllatas, et eksperiment leiab vastukaja rahvas, et inimesed oskavad tänasest kunstist energiat ammutada. Pean tunnistama, et minugi vahepeal vaibunud huvi kaasaegse loomingu vastu tegi läbi suure muutuse.

Ikkagi võiks küsida, et mida mina, vanamuusikategija, sealt leida lootsin? Ent kõigile uutele vaimunähtustele vastuvõtlik Ameerika pakub taimelava ka vanamuusika uuele lainele. Nii ongi mind kutsunud Indiana ülikooli Varajase Muusika Instituut kujunenud T. Binkley' juhtimisel maailma üheks autoriteetsemaks vanamuusika uurimise ja õpetamise keskuks. Ja isegi mitme kuulsa Euroopa vanamuusika ansambli liikmed on T. Binkley' instituudi kasvandikud.

Kui veel kord sealset eksperimenteerivat õhkkonda peatada, siis on igati loomulik, et see toob pinnale ka negatiivseid kõrvalnähtusi. Muide, ameeriklane ei taunigi neid eriti — alati pole ju selge, on uus hea või mitte. Mingid kaanonid seal ei kehti, kõigil aladel lastakse välja elada. Ühiskond ei praagi kohe välja isegi rämps (nii nimetaks näiteks tunde kestvaid kohutavaid kakkuslikke sportmänge). Nii leiabki kinnitust, et Ameerika on tõesti tuhandete võimaluste maa. Kui kõrvutada nende vohavat massikultuuri, mille peeglik on TV-s ööpäev jooksvad 30–40 programmi, näiteks Carnegie Hall'is toimuvaga, siis hämmastab pakkumise tohtu amp-lituud äärmisest madalusest professionaalsuse ja vaimuse tippudeni. Nüüd sõltub kõik inimesest — kus ta liigub ja mille ta valib.

Mina kasutasin oma küllalt rohket vaba aega (kontserdireisidel ei saa sellest unistadagi) sukeldumiseks käidud linnade kultuurilisel, vaatamisväärsustega tutvumiseks ning proovisin tajuda Ameerikat ja ameeriklast. Praegu, kuulnud kontsertide ja teatritenduste, nähtud muuseumide ja kunstinäituste brošüüre (kavu jm. külluslikku ja ilusasti väljaantud tutvustavat materjali) sirvides tundub endalgi imelik,

Nädalapäevad kestnud Eesti TV ja Raadio estraadiorkestri kontserdimatkast Soome ilmus vastukajad mitmetes seletetes lehtedes. Avaldamise allpool Risto Pellava muljed 5. novembri ajalehest «Eteenpäin».

Esmaspäeval, 2. nov. andis Kotka Kontsertitalos täissaalile meeldijärgse kontserdi Eesti TV ja Raadio estraadiorkester. Orkestrile olid toeks värvatud Kotka linnaorkestri muusikud. Kahju vaid, et ühisharjutusteks polnud aega läänud ja mitmed kotkalased pidid statistidena tõdemata nägema õrskusi. Lisaks sellele oli noodimaterjal Soome vaehevõimelise nõrgatasemelise paljunduse paljundus. See aga lõppulemusest ei mõjutanud, sest ühelekohtu said eestlased ja kotkalased hakkama õhtuga, mida naljalt ei ületa.

Kontsert algas Peeter Sauli juhitud Mendelssohni marsiga «Athalia», milles tähelepanu köitis Sauli energiline ja täpne di-

AVASTAMISRÖÖMUGA

ANDRES MUSTONEN

Andres Mustoneni eelmine tööreis (äsja naasis loengutelt Rootsi Kuninglikust Akadeemiast ja Soome Sibelius Akadeemiast) viis teda 9. X — 1. XI USA-sse ja 1.–7. XI Kanadasse marsruudiga New York — Washington — Indiana (Bloomington) — Cleveland — Chicago — California (Los Angeles) — Toronto — Montreal; võõrustajaks New Yorgi Vanamuusika Ohing esotsas Fredrick Renziga, Indiana ülikooli Varajase Muusika Instituut Thomas Binkley' juhatusel ja Toronto Vanamuusika Ohing. A. Mustonen andis mõned loengud Bloomingtonis ja töötas instituudi

vanamuusika kollektiividega (XVI saj. polüfooniat laulva koori, keskaegse muusika ansambli ja barokkorkestri). Torontos tegeles ta sealse barokkorkestriga «Tafelmusik» ja Põhja-Ameerika ühe juhtiva varajase muusika ansambliga «Toronto Consort». Selle kõrvalt jäi suur osa ajast enesetäiendamiseks — Varajase Muusika Instituudi loengute kuulamiseks Bloomingtonis; tööks sealset raamatukogu, mille originaalkäskirjade ja mikrofilmide kogu arvatakse maailma suurimaks; tutvumiseks Põhja-Ameerika kultuuri-eluga.

et jõudsin kõigest osa saada. Ja et ma ei loodagi kogetut ühe kirjutisega ammendada, piiran end kahe teemaga, mis võiksid ehk laiemat huvi pakuda.

Suurim positiivne vapustus oli mulle New Yorgi muusikaelu. Kuidas saab ühes linnas olla selline kunsti kontsentratsioon! Teame kuulsaid Euroopa festivale, mida aasta või kauemgi ette valmistatakse ja siis vaimustusega jälgitakse. Nüüd tundub, et ükskõik milline nädal New Yorgi muusikaelu oleks esinduslikem nende festivalide seas — siia on koondunud paremik maailmas toimuvast. Isegi arusaamatu, miks. Mõeldamatu, et pakkumine oleks suunatud njujorklasele. Pigem on see omalaadne kunstimeka, kuhu inimesed voolavad kindlas teadmises leida tõelist kunsti. Ja nad ei pettu. Igatahes ei ole mina iial kogenud sellist jõutunnet, tohtut impulssi, nagu ammutasin sealset kunstielust.

Kahte asja tahan rõhutada — pakkumise rikkust ja taset. Ja muidugi huvi, sest sajad etendused ja kontserdid on päevast päeva välja müüdnud (kõrgetele hindadele vaatamata). Et jutt ei jääks üldiseks, teen katse panna ritta osagi neist nimeid, kes esinevad New Yorgis täna-homme. Metropolitan Opera's kõlab täna «Turandot» (G. Dimitrova, A. Millo, P. Plishka) ja homme «Trubaduur» (J. Sutherland, L. Pavarotti, L. Nucci); Carnegie Hall'is esitab täna Bostoni sümfooniaorkester Seiji Ozawa juhatusel R. Straussi «Elektra»; Avery Fisher Hall'is kannab «Musica Sacra» ette Händeli «Messias», Alice Tully Hall'is on homme vanamuusikaõhtu (Buxtehude 350, Lully 300), New York City Ballet'is tantsitakse kuu lõpuni «Pähklipurejat» jne. (minu materjalid, millest näiteid otsin, pole muidugi ammendavad).

Ise olin seal kõik õhtud väljas, teatris või/ja kontserdil. Muidugi käisin Broadwayl muusikale vaatamas («Oh! Calcutta!», «A Chorus Line», «Cats», «Les Miserables»), teine kord oskaksin rohkem valida — valdavalt on see meelelahutus, turistide Ameerika. Võr-ratult enamat pakuvad Lincoln Center (Met, Carnegie Hall, New York City Opera, Alice Tully Hall), nüüdistsantsu teatrid, džässibaarid, kirikukontserdid jms.

Metropolitan Opera's nägin «Armujooki» (C. Bergonziga), «Toscat» (E. Martoniga) ja

57. avenüül New Yorgis.

«Boheemi». Olen alati unistanud ooperiteatrit, mille kõik komponendid on heal tasemel. Nüüd veendusin — ma polnud eksinud, arvates, et alles siis saab tunda ooperižanri tõelist võlu. Harilikult on muusika-teatris palju häirivat, mis naudingut välistab. Met'is oli kõik laitmatu — orkester mängis nagu briljantne sümfooniaorkester, ka repliik «Teile on kiri» oli suurepäraselt lauldud... Kõik kokku vapustab. Minu ainus negatiivne emotsioon seostus etendusjärgse menu väljapressimisega. Ilmselt sõltub aplausi pikkusest palju, ega muidu järgneks ooperile veel vaatusejagu ovatsiooni. Minu meelest on see küll muusikaväline nähtus, mis kontserdipraktikas, ka samade tähtede esinemisel, pole õnneks juurdunud.

Rohkem kuulasin kontserte. Loomulikult huvitusin vanamuusikast, kuulasin «Musica Sacrat» ja sissesõitnuist Londoni kuulsat ansambliit «Academie of Ancient Music» ja F. Brüggeri XVIII saj. orkestrit. Carnegie Hall'is kuulsin Itzhak Perlmani (kellel on ameeriklaste silmis supertähe sära ja kelle paneksin kuul-dud viuldajate esiritta), Luciano Pavarotti ja Toronto Filharmoonikuid. Üldse kasutasin kõikjal juhust kuulata orkestreid. Oeldakse ju, et viiest maailma parimast orkestrist on viis Ameerikast. Nende kuulsus on tõesti põhjendatud. Olin unustanud, milline energia ja loomeimpulss võib õhkuda sümfooniakontserdist. Kuulduist mõjus eriti New Yorgi Filharmoonikute Z. Mehta juhutatud esinemine.

Kõrgu klassika kõrval paneksin julgelt ameerika uued tantsutrupid (Martha Graha-

mi, Barošnikov jt.). Mulle on liikumine ja tants alati meeldinud. Aga kunagi varem ei ole ma kehas ja tantsus näinud sellist tehnikat ja novaator-lust.

Ma ei jõua kirja panna kõike, mida nägin (näit. 9-tunnine etendus «Mahabharata» eksperimentaalteatris, Frank Stella personaalnäitus, Museum of Modern Art, The Metropolitan Museum of Art, The Whitney Museum of American Art, Guggenheim Museum jne.), kõnelemata sellest, mis New Yorgis tegelikult toimub. Seal tahab ju iga kunstnik üles astuda ja nii ongi kohalike suu-ruste kõrval pidevalt palju külalisesinejaid (siis parajasti Hiina sümfooniaorkestriga, kav-as Chen-Yi, Ravel, Sostakovitš). Aga mina tahtsin seekord rohkem näha New Yorgi kultuurielu pärisosa.

Siiani olen peatunud sel-siel, kuidas sisustasin oma vaba aega. Ent töö si-dus mind ülikoolide ja vanamuusika ühingutega. Teise tee-mana pakusingi välja tähele-panevikuid õppivast noorsoost. Keskmise haridustaseme lan-gus on ka USA-s päevakorral, aga mina käisin ülikoolides ja seal oleks meil palju õppida. Olulisim vahe on minu meelest see, et meil õpitakse sunduse, seal aga soovi pärast. Omast käest tean, et õppimise ajal harjutatakse meid mõttega, et kõik on ette määratud, — meil jääb üle ainult nõutud pare-mini või halvemini täita. Kee-gi ei küsi, mis mind huvitab või kuidas mina asjast aru saan. Ameerikas teeb õppimise võimalikuks õpilase kvaliteet ja pürgimisjõud. Ka raha, sest õppimine maksab küllalt palju. Siiski ei jäävat keegi raha pä-rast ukse taha, sest tasumise variante (mitmesugused lae-nud, toetused jm.) on ka pal-ju. Aga vastutus tõstab see ikkagi. Ja ilmselt ka tahtmist õppida. Tunde jälgides sain aru, et õppejõud on passiiv-sem, tudeng aga aktiivsem pool (meil vastupididi!). Mingit drilli ei ole, tunnis käima ei pea — ent eksamid tuleb anda väga rangele komisjonile. Muide, kui spikerdamise kohta pärsin, ei saadud minust aru — õpitakse ju endale. Seega on iga õppi-ja vastutus suur ja õpiaeg annab aktiivsuse kooli. Just siit saab alguse see, mis mulle Ameerika üle kõige imponeeris, — initsiatiivikus, edasipürgimine igal elualal.

Ainevalik, mida õppida saab, on kolossaalne. Näiteks India-na ülikool on teaduskeskus, mis hargneb paljudeks jaotus-tek (sealhulgas näiteks kesk-

aja teaduste instituut). Ne-seas on ka Muusikakool (pra-gu õpib seal 1650 noort 42 ri-gist), kus meile Konservato-riumist tuttavate erialade kõ-val õpetatakse veel vanamu-sikat (T. Binkley' instituut džäss, balletti, ooperiteat-personali (kostümeerijaid, j-mestajaid, valgustajaid, hel-tehnikuid) jne. Instituudil uus suur muusikakeskus (Musical Arts Center), pöörase-rikas raamatukogu, oma oop-riteater (40 aastaga on se-mängitud 223 ooperit), helisa-vestuskeskus, elektroonilise kompuutermuusika keskus jpt.

Kuulasin laulu-, lauto-, viiuli-, koori- ja orkestritund-Kõikjal valitses kollegiaalne õpilase vabastamiseks ja ava-miseks soodus suhtlemine. Õp-pimise põhivormiks tundus ole-vat mõttevahetus, mille kõik suunatud õppi-ja indivi-duaalsuse väljamängimisele. Kuna sealse praktikas lävi-õppur paljude pedagoogidega siis jääb saadu süstematiseeri-mine tema enda teha. Tead-miste mitmekesisust peetaks väga oluliseks. Tilkhaava-teadmiste kogumiseks korraldatakse kõiksugu kursusi, kut-satakse külaliskektoreid avar-dama mõttevälja, palutakse gastroleerivail interpreetide jagada oma kogemusi (nn workshop'id on väga populaar-seid). Sellest paljususest moodustab igatüki enda kompleks-se arusaamise, mida peab vajadusel oskama põhjendada ja kaitsta.

On huvitav, et rikkalike õp-pevormide seas on eriti levi-nud iseseisev töö. Kui Euroo-pa ülikoolides olen näinud tühjavõitu raamatukogusid, siis Ameerikas on need rahvast-täis. Tähendab — töötatakse. Ja raamatukogud ise on ääre-tult sümptomaalsed, kõik raama-tud kättesaadavad — võta ja loe (vastandina näiteks Mosk-va Lenini-nim. raamatukogule, mille rikkustest tundub üldse võimatu pilti saada). Muidugi on omaette teema sealset teh-nilised võimalused, nagu ko-peerimisvahendid jms.

Siiski oli hea meel Ameer-ikaski tajuda, et eesti rahvas on samuti elujõu-line ja haritud. Näiteks on paljudes Ameerika ülikoolides mõni kõrgetharitud eestlasest professor (Indianas F. Oinas ja H. Mürk, Los Angeleses J. Puhvel ja R. Taagepera, Washingtonis T. Parming, Toron-tos H. Rebas jne.). Meeldiv on teada, et meie rahvusest intel-ligentsi sõnal on kaalu. Sama rõõm oli näha mitmete tipp-kollektiivide kavades A. Pär-di teoseid. Ise kuulsin tol kuul raadiosaadet tema loo-mingust. Ja ärgem unustagem, et Lincoln Center'is on toimu-nud kaks A. Pärdi autorikont-serti (küllalt haruldane nähtus sealset muusikatradiitsioonis). Lõpuks võin lisada, et eile, tä-na ja homme juhatub N. Järvi Chicago sümfooniaorkestri ees Glazunovi-Sostakovitši-Prokofjevi-kava ning pakkus läi-nud nädalal (10., 11., 12. ja 15. XII) samas Skandinaavia muusikat (Stenhammer, Sibe-lius, Alfvén, Tubin). Muide, viimast kava sain jälgida 2. XII Stockholmis, kus N. Järvi ju-hatas kohaliku orkestrit. Jääb vaid loota, et praegune soodus õhkkond kultuurikontakte iga-külgselt avardab.

Oles tähendanud
TIINA MATTISEN

TEISED MEIST

Lehári «Paganini» ja Straussi «Mustlasparunist» kuulsime kahte laulu, mis särtsakalt esitas Hendrik Krumm. Tema tenoris on müüripurustaja ainet ja slaaviliku vibratoot. Natuke oleks võinud ehk talitades saadet, sest kolitasakaalus tehti solistile vahel väheke liiga.

Osa lõpetati J. Gade tangoga «Armukadedus», siingi tore näide sellest, et mida hästi tehakse, ongi heal Samasugust heameeli tundsin Sauli arranzjeeritud popurriist «Svingi kuldsest aastast». Ilmselt on Saul toonud swingi tänasesse päeva, sest muu hul-gas oli popurriisse võetud ka «Birdland». Orkester swingis ke-na hooga, ehkki erilisi improvi-satsioone ei pakutud.

P. Sauli arranzjeerijakarjäär on hiilgav, ometi võiks kiidusõnu veelgi lisada. Suurepärase or-kestri valdamine, hõrk sound.

«Moskva akendes» oli soolo-kord eestlasest oboemängijal, kel seekord see küll veidi konarli-kult välja tuli. R. Valgre «Sini-lind» tundus mulle mõnevõrra ükskõikseks jätv bequini'ina, eri-ti seetõttu, et inglissarve soolo kõlas eestlasest kolleegilt kui-dagi oboelikut.

Ja siis pöörati täie rauaga — Sauli arranzjeering «Õh, yxhem!». See oli kahtlemata üks õhtu pa-remaid esitusi üldse. Jouko Koivukoski juhatas kol-me numbrit: esimeses Chaplini «Rambivalguses» hiilgas Matti Jylhä-Vuorile, kelle oboesoolo oli tema muusikukarjääri üks kau-nemaid; siis pakuti valssi Hat-saturjani sõidist «Maskeraad» ja juba mahakäivat, tarbetuna tun-dunud «Hello, Dolly», kus vased tõmbasid lausa nii, kuidas torust tuli.

Teine eestlasest lauluküla-line, Voldemar Kuslap, oli meeldiv ja suure lavasarmiga bariton. Tema ülemistest registritest õhku te-rast, mille aga orkester Sauli seekordsetest keelamistest hooli-mata ära neelas.

S. Faini «Hümn armastusele» sulus estraadikunstniku kindlu-sega ja A. Oidi «Oktoobrikuu» andis vihielid tango võimalikust uuestisünnist. Samuti õnnestus Kuslapi «My Fair Lady» popu-riist nii palju välja tuua, et ka sellest kujunes nauditav tervik. Kontsert lõpetati marsiga «Käed, sõbrad, andke», mis ise-nesest oli üsna nõrk valik lõpe-tuseks. Õnneks andis Saul aga aplodeerivale publikule järele ja korralti «Armukadedust». Oli tõesti suurepärane õhtu, ja kui palju võiks sellest võita ka linna-orkester, kui järgmine kord va-rutaks rohkem harutamisaega või saadaks koguni Sauli küllali-dirigendiks. Selle soovijaid oleks kindlasti palju!

Kui kõik minus olevad nii teaduslikult põhjendatud kui ka põhjendamatud meeled olid vastu võtnud esimesed bitikogused sellest hääle, värvi, lõhna, liikumise, vormide, värvi ja rütmide mõllust, mis varaõhtuse Broadway kohal segunesid ja ühinesid tehiskeskonna ja orgaanilise elu pööraseks ja kõikehaaravaks ekstaatiliselt embuseks, siis karjusin ma: «Sa meeldid mulle, Broadway!» Broadwayl võib karjuda. Siin on vabaduse ja keelu piir viidud imeõhukesele järele. Kõnniteel pikutavad logelevad noorukid ja magavad kodutud, lauldakse kõvahäälselt nii oma lõbuks kui ka rahateenimiseks. Ruudulises sargis vanamees pigistab jänkidele välja pisaraid ja dollareid bandžost saadatud kantrilauluga, neli valget poissi summutavad sadade autode müra raevuka rokiga, arvuka imetleja-konna kisub enda ümber neegrinooruk, kes hämmastava virtuosusega musitseerib tühjadel pangedel ja taarakastidel. Siin võib nii sosistades kui karjades kuulutada iga usku, iga ideoloogiat. Kõige pahelisemal paigal, 42. tänava nurgal, kutsutakse inimhingi Broadway seksipäikese põletavast kiirgusest Jeesuse leebete rohuadade kosutavasse vilusse. veidi eemal vannub habemike musulmanide külmrelvades kõlisev jõuk häda ja viletsust Aabrahami ja Taaveti kodumaa kohale, mis aga ei sega kümme meetrit eemal ühel neiusilmsel noorukil kõikvõimalikku sionistlikku atribuutikat müümast. Rahvavoolust ujub lennukikandjana läbi kolmest mustast ja ühest valgest koosnev kompaktne kvartett, mustvalges elegantsetes riietuses, mustade baretidega. Kõigil kõrgema klassi kulturistide tailihamass pakatamas meie punkarte maitsele lähedase sadade metallnaastudega rihmade, metallkettide ja -võrude, kellukeste ja helmeste sätestatava soomuse all. Tekstid meetrilauistel rindadel ja selgadel teatavad, et tegu on kuraadi inglitega. Nende suust ei pudene sõnakestki oma filosoofilisest platvormist, nad ise, nende kehad, nende olek on kõnekam igast sõnast. Minust paari sentimeetri kauguselt pantrismul mõõda libisenud neeger jõuab suunurgast poetada «rohtude» (uimastite) pakumise, teine mustast ööst musta õhe hajunud must mees informeerib mind eriti magusatest plikadest. Kõike pakutakse, kõike müüakse: õndust ja viha, rahu ja hukatust. Sakilone, pika mantliga morn mees pistab mulle pikku ahvatleva kutse ööklubisse, kus on alasti ettekanjad ja alasti tantsugõrld ning kus esimene drink pakutakse tasuta! Ilus küll, kuid üht Põhja-Eesti poissi sa, lontrus, alt ei tõmba! Sest viimase drink'i hind selles paradisiikambriks on usutavasti kõvem kui minu taskus olev valuuta, seda varjajaintaks ja kõik ülejäänud kokku. Valvsus üle kõige! Sellisel hetkel saan alles aru, mida omandasin koolipoisipõlves kohustusliku lektüürina loetud Stalini preemiaga autasustatud romaanidest ning ERKI-s marksismi eksami sooritamisest viiele. Edasi, Valk! Maakera vastaspoolt tuleb tundma õppida ja selleks on parim koht New York, mis nii jänkide kui ka kohalike eestlaste kinnitust mõõda ei ole linn ega riik ega miski muu, vaid NEW YORK, Suur Õun (The Big Apple), millest igaüks võib hammustada suutäie. «I like New York!» See tekst kõikvõimalikes vormides ja vaimukates lühendites ning teisendustes on kõikjal: joogitopsidel, plikadel pöskedel, särkidel, kilekotidel, autodel, asfaldil, daamide pükste sellel osal, mis varjab kõige kumeramaid kohti ine. Seda hüüatust sisendatakse sulle lausa igal sammul ja igal viisil, kuni lõpuks sa muutudki hulluks selle linna järele» («I'm crazy of New York!»). Ja tema veetlus on tõepoolest vastupandamatu, sest ta sisal-

dab endas kõike. Siin elavad inimõistuse seniste saavutuste sugestiivsed märgid taevasse tõusvate ehituste hoolimatus iseteadvuses, elektroonikast juhitava superreklaami vaimukuste pöörises, autodevoolu klaasi- ja lakihelkide vaibumatus võbinas ja kõige selle kõrval verelõhnaliste ürgmärkide igikestev lähetaamine-vastuvõtmine vastassugupoolte vahelises etenduses, mille meelivapustavaks kõrgsaavutuseks on Broadway mullatitarid, kelle kehad ei kõnni, vaid tantsivad avameelses kutsungis, kus on ühinenud Aaf-

niisama hästi kui sama tänava idakandis müüdavad kolmesajadollariised tiksuja. New Yorgis peab olema kõike kogu skaala ulatuses. «Tramp Toweri» hiigelhotelli punase marmoriga kaetud fuajees pahises viieteist meetri kõrguselt terve seina ulatuses alla kosk, kevadiselt lõhnavate elavate puude lehtede värin peegeldus kullatud trepikäsi-puudel ning lopsakal murul kohvikulaudade vahel püherdasid lapsed ning vene hürdad. Kilo-meeter eemal olid 42. tänava punaste tellisehoonete seinad täis soditud kõikides keeltes

PÕHJA-EESTI POISS BROADWAYL HEINZ VALK

rika higise öö must saladus, Ameerika džassi elujanuselt pulseeriv rütm, Euroopa sürrealismi vormi kõikelubatus ja aasialiku mõrtsukalikkuse ligitõmbava ohu hurm. Minus tärnagan meessoole omane vabadusekaotuse hirm klassifitseeris need murdelajad rahvusvahelisest imperialismist veelgi ohtlikumaks nähtuseks, kuigi samas pean piinlikkusetundega teatama, et selle klassiteadlikust hukkamõistmisest mõistus millegipärast keeldus. Broadway piirkonnas ei teki eluseisakut hetkekski. Ööpäev läbi töötavad poed ja pangad, kõrtsid ja kinod. Kõrtside pärani udest paiskub tänavale erinevate kõikide lõhnu, erinevat muusikat, erinevaid keeli. Hämar, vaikne ja küüslaugulõhnaline juudi kööser-kõrts, mokapladinast ja sahariinest muusikast ülevoolav itaalia spaghetti-restoran, salapärasesse pimedusse hajuv tai öökubli salapäraselt naeratava šveitseri, kreeklaste kebabibaar, mustad vuntsid lihapraadimise tossust läbi kumamas, siin on prantsuse, hiina, mehhiko, indoneesia, ukraina, jaapani... loetelu pole mõtet jätkata, ainukesena puudus vist eesti «Roheline Konn». Väikestel väliahjudel kõnniteede serval suitsevad kastanid, hot-dog'i vorstid, igal pool aravad kohviamatomaadid, jalgade all kolisevad tühjad õllepurgid. Süüakse ja juuakse kõndides, seistes, istudes, lamades. Sada nelikümme õllesorti, kolmsada juustusorti, poolsada liiki värskeid seeni... New York poleks New York, kui siin miski puuduks. Kõike peab siin olema, kõike peab siit saama, kõike võib siin pakkuda. Mida, kuidas ja kust kohast — selleks jäetakse sulle valikuvabadus. Viideldat avenüül võid osta kaheksakümne dollari eest lipsu, Kaheksandalt avenüül saad sama raha eest tipp-topp ülikonna. 46. tänava läänepool paku-takse kahe-kolme dollari eest elektronkelli, mis näitavad

roppusi ja poliitilisi lendlauseid, pahalal kuisid vastu seina joobnud mehed, ja prahiga paksult kaetud asfaldil magasid helekollastes unenägudes õndsalt enesesse naeratavad narkomaanid. Rängad kont-rastid. Kuid samas tundub, et teistsugusel, siledamal ja ni-velleritumal kujul poleks ta vist see New York, mis oma pahelisuses ja harduses, elitaarsuses ja vulgaarsuses, ülevuses ja räpasuses on suuteline inimvaimu viljastama kõikvõimalikeks loomeavaldusteks, millega üks keskpärasuse ja mõõdukuse ideaalis veerand-pinges ning maitsekaas õrnhal-lis arsilikus tonaalsuses elav kultuuripinnas toime ei tule. New Yorgi kunstigeeniust teenivad nelisada teatrit, mis pidevalt välja müüdu, viissada (mõnede arvates ligi tuhat) kunstigaleriid, ülikirjad muu-seumid — see kõik on vaid nähtav osa sellest hiigeltööst, mida teevad New Yorgis elav 100 000 kunstnikku, üle kogu maailma kokku sõitnud kuulsaimad näitlejad, inter-preetid, lavastajad, dirigendid; New York meelitab ja meel-dib, sest ta võimaldab kõike ja tal on kõigeas võimalusi. Ta tahab olla maailma kunstikes-kus ning kuna paljudel tema kodanikel on eriti palju raha, siis ta suudabki kinni maksta selle ülima luksuse ja au, mil-lest valdav osa kaetakse mitte-riiklike summadega. Miljardä-ride, pankade, turistide, iga-suguste fondide annetused, toetused ja stipendiumid aval-duvad hiigelsummades. Siin on mängus nii annetaja prestiiž kui ka New Yorgi prestiiž, ja kuigi metseenluse aupaste võib ka nii mõnegi nurjatu teo musta varju üldsuse sil-mis mahendada, siis üldjoon-tes on peamiseks tõukejõuks ikkagi kultuuri tõstetus mais-te võtustest hierarhias era-kordsele kõrgusele. Ja kui lu-geda superstaaridele maksta-vaist miljoniulistest honorari-dest, siis meenub paratamatult vana tõde: suured võimalused

loovad ka suuri mehi. Meil on pikka aega propageeritud tõe-lise õndsusega vaeselt ja vaik-selt kunstitegemist, millist ar-vamust on peamiselt kujunda-nud mõnede postimpressionis-tide elulugude sentimentaalne idealiseerimine. Tegelikult on aga maailmatasemega kultuuri tegemine kõigil aegadel ainult kõvade rahade abil võimalikuks osutunud. Mõni lugeja võib siinkohal arvata, et Heinz Valk on ennast lasknud impe-rialismi klantsist ära uimasta-da. No, sir! New York ainult kinnitas minu varasemaid nukraid tõdemusi meie kul-tuuri vaesusest. Me oleme õn-nelikud mõne kolhoosi viiesa-jarublaste preemia saamisel või raamatukoosjonilt Kultuurifon-dile laekunud 332 rbl ja 04 ko-pika üle. Samas aga ei suuda me kogu oma aastase kunsti-ostude summaga kinni maksta ühtegi neist seddöövritest, mis maailma kunstiüksjonitelt pi-devalt saabuval Metropolitan Museum'i seintele. Võib-olla pole võrdlus kõige õnnestu-num, kuid ise oleme teinud igasuguste arvudega vehkimis-est ühe peamise ideoloogilise trumbi. Me oleme uhked oma raamatute tiraažidele. Mis aga saaks neist tiraažidest New Yorgi raamatupoodide valiku-võimaluse juures, kus ainuüksi kõigi müüdavate kunstiraa-matute põgusakski läbilehitse-miseks ei piisa ühest päevast. Arvude maagiast pimestatuna peame eesti kultuuri tipuks laulupidusid. Mina armastan neid samuti, kuid mis puutub kunstisse, siis viis RAM-i lau-laks igas mõttes üle kogu lau-lupeo ühendkooi, sest isetege-vus ei suuda kunagi profes-sionaalsusega võistelda. Kuid just seda isetegevuslikkust, mis odavalt kätte tuleb, on meie kultuuris tunduvalt roh-kem kui tõelist kunsti. Nüüd aga Eestimaalt tagasi New Yorgi!

Kunsti prestiižikuse tõus ja sellega kaasnenud väärtus-orientatsiooni muutumine ka-jastus vist küll kõige nähtava-mal pilvelõhkujates. Kui veel pool sajandit tagasi oli raha võimu näitajaks ja sellega kaasneva maitse kuulutajaks lausa tottrusest minev eklekti-ka ränkaskate kivikolosside kaunistamisel gootlike fiaali-dega, renessanslike rosettide-ga, igasuguste kreemitorte, kapsausse ja daamipesu pitse meenutavate moodustistega, siis tänased «taevakatused» (sky deck) hõljuvad õhus vaskse, sinise, kuldse, roosa, musta jne. klaasi kerguses, kus päikese-, kuu- ja elektrivalgu-se murdumised, peegeldused ja läbivalgustused oma pidevas muutumises ja liikumises loo-vad neist midagi lausa eba-materiaalset, mis minu meeltes ja tunnetes assotsieerub pigem muusika kui ehituskunstiga. Eriti õilistas neid uusima teh-nististliku esteetika objekte aga õhtune madal päike, mille heiaustuste ja helkide sümfoo-niat pilvelõhkujate klaaspin-dadel käisin ma mitmel õhtu-poolikul spetsiaalselt nautimas. Ja siis veel öö! Öö on üldse suurlinnale sobivamaks riie-tuseks kui päev. Öö kaotab eba-olulise, ühtlustab ja aktsen-tueerib. Ning seetõttu oli õis-test pilvelõhkujatest saadav elamus hoopis isesugune. Eriti lummav oli nendel vaadata õistel lümmakid kihutavast autost, kus kõik maapealne näis tae-vasega ühte sulavat ühtseks valguskildude struktuuriks, mis paiskus sulle vastu, sinust üle ja sinusesse. Ei olnud enam au-tot, ei maju, kõik oli kokku pimedus, valgus ja muutumine. See meenutas mulle Leo Lapi-ni kunagisi dünaamilise struk-tuuriga graafilisi lehti ning pani hämmastama, kuis mees, kes pole oma silmaga midagi selletaolist näinud, suutis end ühele hingusele viia suurlin-nast kiirguva ilmutuslikkuse-ga. Ja kui siinkohal veel rää-kida Ameerika hiigellinnade olemuse ja hinge kõige usuta-vamast väljendusest kunstis, siis on selleks seni suutelis-olnud ainult džäss ja abstrakt-sionism. Mondriani «Broadway

boogie-woogie» oli vististi esi-mesi tõepäraseid New Yorgi fluidumi fikseeringuid kujuta-vas kunstis nii nagu Harlemi džässki ning ükski hiljem käi-ku lastud stiil ega vool, ei pop-kunst, ei hüperrealism, ei rokk, ei miski muu pole suut-nud selle linna välispinnast sügavamale tungida. Sama võib öelda ka New Yorgi õilis-tama pandud kunsti kohta. Kümne-paarikümne meetriseid skulptuurid tänavate ääres, plaza'del, kultuurikeskustes ning samamõõtmelised maalid ja gobeläänid fuajeedes suut-sid keskkonnaga harmoneeru-da eeskätt abstraktse vormikõ-ne abil. Garantiiks olid mui-dugi ka loojate nimed: Arp, Calder, Miro, Motherwell, No-guchi, Moore... Kuid ka nen-de nimede maagiast hoolimata oli teravalt tajutav kõigi teis-te võimaluste allajäämine puhtabstraktsete vormide ja pindade võimsale sugestiivsuse-le. Abstraktsionismi vabadu-se kõrval tundus nii mõnegi XX sajandi suurmehe figura-tiivne looming kodanlikuna või angažeerituna, milles aga ei saa süüdistada loojaid. New York muutis nende kunsti sel-liseks.

Praegune New Yorgis teh-tav kunst on kõikelubav, nii nagu sobibki kõigi võimaluste linnale. Art-deco'likust salong-likkusest kuni kõige metsiku-mate värvioigiateni. Selline ühe kunstivoolu diktaadi väl-timine mõjus sümpaatselt ning pakkus võimalusi kõige eri-laadsemateks hõrkudeks nau-dinguteks. Mis aga kõiki neid kõigi rahvuste kunstnike loo-dud teoseid ühendab, see oli ilmselgelt hoomatav vabadus, iseenese avamise julgus, iga-sugustest kompleksidest ja si-sepiirangutest üleolek. Oli nä-ha, et pilte tehes ei mõeldud žürii või kunstinõukogu mait-sele ega sealolevatele kindla-tele tutvustele, ei soliidusele ega väarikusele seltskondliku maine säilitamiseks. Vajaduse korral oldi kas peen või labane, mõõdukas või ülemeelik, üliintellektuaalne või banaalne, distsiplineeritud või anar-hiline jne. Ühesõnaga nii, kuis keegi tahtis olla. Üks sel-lise eneseavastuse põhjusi on kindlasti sadade eri nõudmis-tega ostjaskonna olemasolu. Näidati kõike ja osteti kõike, tundmata seejuures muret mingi kujuteldava keskmise maitse üle, mis meie tegemisi üsna nähtavalt taltsutab. Sest see ülikiidetud «hea eesti mait-se» on meie kunstis nii väge-vaks valitsejaks saanud, et ka kõige jäärpäisemad skanda-listid on ajapikku oma kange kaela tema ees vaguralt longu lasknud. Sellest pole ju palju aega tagasi, kui meie kujutav-kunstnike seltskonnas oli lau-sa õilsaks kohustuseks eesti tarbekunstnike ilutegemist pi-lada. Nüüd on osa neist pila-jaist aga muutunud samasu-gusteks ilutegijateks. Ärgu saa-dagu mu sõnadest nii aru, na-gu oleksin ma pildi esteetilise organisatsioonist. Kuid kujutava kunsti eesmärgid ja võimalused nõuavad siiski roh-kemat kui ainult hingesupluse pakkumist mõõdukalt leiges ja lõhnastatud vees. Siit, on väike samm salonglikkusele, millel on oma kindel koht konstitu-rul, kuid mitte kõrgvaimusele pretendeerivas tippkunstis. Igatahes pärast New Yorgi kunstikuradite hingepõletavas lõõsas olemist tundus nii mõni-gi teos meie ajalõppenud aru-andenäituselt tuttavana New Yorgis nähtuga, ainult sealse kunsti eluhüvi, inimhäälsus, pingestatus ja mehelikkus/naiselikkus olid meil asendu-nud elust üleoleku teeskluse-ga, sosinaga, leebe raugusega ja suguvaba stiilisusega. See kõik pole tekkinud meie kuns-ti üleöö, vaid ühelt poolt stag-natsioonija endassesulgumise ning teisalt ka osa kunstiselts-konna teadliku selekteerimis-töö tulemusena. Vabandan öeldud teravuste pärast, kuid mulle tundub, et me realiseeri-me oma tegelikust loomepo-tentsiaalst vaid väiksema osa ja selles on süüd pistitud eesmärkide väiksusel ja vähe-nõudlikkusel.

Mida veel öelda New Yorgi kohta? See meeleto linn on tervikuna nii haaramatu, et mingi ammendav info tundub võimatu. Kuid ehk huvitab neie kultuuriüldust meile lähedasem kild sealsest kunstielust ja nimelt ühes New Yorgi prestiižikamas kontserdisaalis eesti helilooja Arvo Pärdi hiljuti toimunud autorikontserdi erakordne menu. Staaridega hellitatud New York ei aplodeeri just igale külalisele. Pärdi muusikale sai aga osaks üksmeelne tunnustus. Ja kui ma tema viimase LP olin ära kuulanud, siis ei kahelnud ma sellele menu toepärasuses.

Ma lõpetan nüüd.

Ja kui minult küsitaks, miks tahaksin veel kord New Yorki minna, siis esimeseks põhjuseks oleks soov sajakahekümne kilomeetrikirusega kihutada öisel Manhattanil ning tunda joovastavat ühinemist valguse ja liikumisega, sest Manhattan on kui täistuledes hiigellaev, mis tormab edasi igavikulisel kultuuriookeanil.

Lisaks veel selgitus juuresoleva foto kohta. Sattusime Ronny'ga Broadwayl ühes ja samas kingapoes oma naistele saapaid ostma. Selgus, et tema Nancy'l on täpselt sama suurusega jalg kui minu Marikal. Meie maitseid läksid saabaste välimuse osas küll veidi lahku. Ronny'le meeldisid hõbekontsadega, minule mitte. Aga muudu oli kõik okay ja pärast tegid kõikjal luusivad reporterid meist tänaval pildi kah. See oli umbes kümme sammu 46. tänava ja Broadway nurgast. Kogu story!

TOIMETUSELT. Kindlas usus, et lugeja sai Heinz Valku Broadway-märkmeid lugedes mitte ainult muhelda, vaid ka kaasamõtlemisainet, pole me ühtlasi unustanud ühe (või oli neid mitu?) tähelepaneliku helistaja nurinat Olo Tuuliku läinud aastavahetusel avaldatud Ameerika-reisikirja üle, kus autor ei paljastanud Lääne liiderriiqi kõiki varjukulgi; meil oli selle signaalseeriaga tegemist. Sestap ütleme ära, et ka Heinz Valk ei seadnud endale säärase sihti, toimetuse isegi ei palunud seda temalt. Seda enam, et meile on mitmesuguste teabekanalite, rohkete trükiste kaudu praegu hästi kättesaadavad andmed, mis võimaldavad saada maailmaelust küllalt põhjaliku pildi; rohkem kui kunagi varem on võimalik lugeda seda, mida ameeriklased ise oma asjadest arvavad. (Näiteks on meil teada «Newsweek'i» hiljutine jahmatust, kui tuhande 16–18-aastase ameerika õppivnoore küsitlusest selgus, et 20% noortest arvas Franklin Roosevelti olevat olnud USA presidendil Vietnamis sõja aegu ning kolmandiku arvates siirdus Kolumbus Uude Maailma pärast 1750. aastat.) Ühesõnaga, võimalused teada saada (tööpuudusest kuni filmitähtede särava eluni) on mitmekesised. Muide, ka H. Valk kinnitas postskriptumis neile reismärkmeile, et New York on üks jube paik kah ning kes ta sõnu ei usu, lugegu Enn Kreemi «Õed profiilis», mis võtvat ühe ära küll. Siiski maganud H. Valk ka New Yorgis rahulikult.

1983. aastal tähistati üle maailma laialdaselt Martin Lutheri 500. sünniaastapäeva. Tänavu novembri algul möödus 125 aastat Martin Lutheri mälestussamba avamisest Eestimaa. Enamik sõjajärgsest põlvkonnast pole sellest kuulnudki.

Uuenemisajal on paljude kivenenud arusaamade seas praegumemas ka dogmaatiline suhtumine nendesse kultuuriloo väärtustesse ja mälestusmärkidesse, mis isikukultuure kesksel ajalookäsitluses kohtu ei leidnud. Nii on praegu kahekordselt põhjust meenutada Keila mälestussamba saamislugu.

Kuju püstitamine äratas kogu Eestis suurt tähelepanu, järellainetused jõudsid kaugelemalegi. 1862. aasta kohalike kultuurisündmuste seas võib seda oma tähenduse poolest võrrelda vaid «Kaleviipoja» rahvaväljaande ilmumisega. Ülevaate mälestussamba avamisest töid ära «Revalsche Zeitung», «Das Inland» ja «Perno Postimees», viimane pöördus selle teema juurde koguni kolmes järjestikuses numbris.

«Se kujo on peale 3 sülga (u. 6,5 m — A. P.) kõrge, pahhema käega hoiab ta piibli raamatut ja parrema käega näitab taeva poole, kust kõik head annid tulevad. Kujo jalgeallusse nelja külje peale on makele kirri tehtud. /.../ Oige usso ülesvõtmise pühhal, se on 21. Oktobril (vkj. — A. P.), sai kätte pealt ärravõetud ja kujo pühhitsetud. Se siindis pärrast kirrikut liggi 5000 innimesse nähhes, kes Baron Meyendorff ja omma õpetaja järrel summas senna

Martin Lutheri ausammas Keilas (ülesvõte 1923. a.).

MARTIN LUTHERI MÄLESTUSSAMBAST KEILAS

läksid, kus kujo seisib.» («Perno Postimees» 1862, nr. 44.) Mälestusmärk oli püstitatud väiksele künkale Keila lähedal Tallinn—Paldiski maantee ääres kirikumõisa vastas.

Kuju oli valatud pronksist, asus massiivsel 8-nurksel malmist alusel, mis omakorda toetus graniidist jalamile. Aluse esiküljel oli kiri «Lutterusse õige usso ülesvõtto jädavaks mällestusseks on sedda kujo armsa Eestimaa rahvale seadnud Baron Georg Meyendorff 1862». Kingitus läks maksma 9000 rubla.

Meyendorff oli Keila mõisnik aastail 1839—1879, kandis tsaari kindraladjutandi, õukonna ülemtallmeisteri jt. tiitleid ning kuju püstitamise ajal oli ta ka Eestimaa konsistooriumi president.

Mälestusmärgi valmistas baltisaksa päritoluga vene skulptor Peter Clodt von Jürgensburg (1805—1867).

Clodti loominguga hulka kuuluvad Narva väravate võiduvanker, Anitskovi silla hobused (samastugused püstitati ka Berliinis ja Napolis), Krölovi ja Nikolai I mälestussambad Peterburis, Püha Vladimiri mälestusmärk Kiievis, Püha Jüri pronksbareljeef Moskva Kremli Georgi saalis... ning niisama hiilgavalt jätkuvas tähtsamate tööde loetelus nimetatakse ka Keila Lutherit (n. Thieme — Beckeri leksikon, Leipzig 1912).

Jäädavaks mälestuseks püstitatud kujo seisib 1949. aastani. Keila mälestussammas oli üks vähesed Lutherile pühendatud Euroopas, omal ajal ainulaadne vaid eestikeelsete kirjadega monument Maarjamaal ning harv näide siinmail maailmakultuuri või -ajaloo suurkujudel (Schiller, Gustav II Adolf, Peeter I, Lenin) ülesseatud mälestusmärkide seas.

AIVAR PÕLDVEE

«TÖÖPÄEV OTSUSTAB MEIE ÜLE»

(Algus 3. lk.)

Mingiks hingeigatsuseks on ka kirjutada hulk päevikuid kokku raamatuks «Sooe maa ja rahvas». Seda enam nüüd, kus Werner Söderström annab välja «Viron-kirja» — selles peaks leiduma ka minu avalugu «Eesti maa ja rahvas». Ent enamasti on kõik pelgalt unistustes. Ja unistuste teostumise reaalsus on pöördvõrdline ees olevate aastatega.

● Lugesime, et sulle anti Nikolai Vavilovi teenetemedal. Kas ei tahaks seda kommenteerida?

Ausõna, ei taha! Ma küll ise ei ole geneetik, ometi olen n.-õ. vanade vavilovlaste hulka loetud juba üle 30 aasta. Mu tulevriidale mineku sümboliga lugu, mis ilmus «Sirbis ja Vasaras» 1. jaanuaril 1965, «Viie kontinendi» tõlge ja pahaks-pandud eessõna, veel palju muudki on mind aastate jookul liitnud nende inimestega, kes on püüdnud selgitada ühe teadusloetu lugu ja ühe inimese traagikat.

● Kuidas hindad praegust tööotsingute aega ajakirjanduses?

Ajakirjanduses on olnud kõike. Isiklikku vaprust, aga ka demokraatia segiajamist kõikelubavusega. On olnud tõe südamevaluga väljasosistamist, aga ka tegelikult olnu kõvahäälet moonutamist... Üks näide, mida on serveeritud suisa esindusfaktina. Esimene ENE saamisluu ja eriline julgus! Olin juhuslikult ka ise nende tagasihoidlike kirjutajate hulgas. Üks tollaseid töönimetusi: ENE bioloogia osakonna juhataja. ENE esimene peatoimetaja oli akadeemik J. Eichfeld, kes võttis osa Kiievis 1965. aastal toimunud entsüklopeediategijate nõupidamisest ja tuli sealt programmotsusega: kõigis entsüklopeediates tuleb tunnistada ka isikute represseerimisi. Seda oli ka juba tehtud — Ukraina entsüklopeedias 1963. aastast. Nõukogude ajaloo entsüklopeedias koguni 1961. aastast. Ja nüüd pakub üks inimene kõike seda oma erilise julgusena. Manimata sealjuures akadeemik J. Eichfeldi rolli, eesti teatmekirjanduse patriarhi R. Kleisi ja energilise L. Raudtitsi rõõpaid seadnud tööd. ENE esimene köide ilmus teatavasti 1968. aastal...

Üldse aga ütleksin nii, et ajakirjandusel on mõistagi otsides oht ka eksida, kuid tõetulemise sulaaeg on kaasa toonud ka sihiteadlikke muutusi.

Küsis ILMAR RATTUS

TOOMAS RAUDAM:

Järgmisel aastal ilmub proosakogu «Igavene linn», mis sisaldab samanimelise romaani ja perioodikas varem ilmunud, aga ka ilmunuta jutte. Korduvaks motiiviks minu loomingus (mida ma tegelikult niimoodi nimetada ei tihka, sest Looming on minu jaoks midagi tunduvalt suuremat, ülevamat ja paremat kui minu kriipseldused) on kodulinn. Nii ka selles raamatus. Ma usun, et kui miski muu mitte, siis see peaks küll arusaadav olema.

«Kolmekordne päike» on lasteraamat, mis samuti ilmub 1988. aastal. Seal on üks poiss, kes siis, kui teised poisid teda peksavad, alati känd näo ette paneb. Kujukub maha — pea käte vahel. «Miks sa nii teed?» tunnevad teised huvi. «Ma näen — kolmekordset päikest,» vastab poiss. Sellest siis see raamat. Ei usu, et see lastele — kes alati tunduvalt suuremad, kui meie neist arvame, — raske oleks, kriitikutele võib-olla küll.

Kirjastusse olen andnud memuaaride käsikirja. Memuaar-

**MIS
ON
VALMIS,
TEOKSIL,
KAVAS?**

rid need ongi, kirjastamisprotsessi traditsioonilist aeglust arvesse võttes võivad nad postuumseikski osutuda. Pealkirjaks on «Miks mitte kirjutada memuaare, kui oled veel noor?». Olen jätnud kõik nii, nagu oli — nimed ja sündmused. «Kunsti» ja «stiili» on

neis juttudes vaid nõndapalju, et kui nimi on sama, siis sündmus, millest too nime-kandja osa võtab, on natuke teine, kui ta siis oli; ja vastupidi — sündmus sama, tegelased tsuti teised. Memuaarid haaravad ajavahemikku 1947—1966 ja teades, et iseendale järelejätmise ohtu kunagi olla ei saa, võib neid jätkatagi.

Filmistuudiole olen kirjutanud lühimetreajalise filmi «Veidrad naabrid» stsenaariumi. Stuudio poolt on see vastu võetud; näha oma kangelas «elusalt» ekraanil valmistaks mulle suurt rõõmu. Praegu kirjutan teist, täispikka. Pealkiri on ilus: «Inimene, keda polnud». Lubatagu mul sellest, millest seal juttu saab olema, mitte rääkida: nii ilus kui pealkiri, ei ole lugu ühelgi juhul.

Rohkem ma midagi kirjutanud ei ole. Meeles mõlguvad mõned pealkirjad — nii see loomeprotsess kulgeb —, kuid täita ei ole neid esialgu veel millegagi.

«Minu hea omu». (Biograafiline, egogeograafiline.)

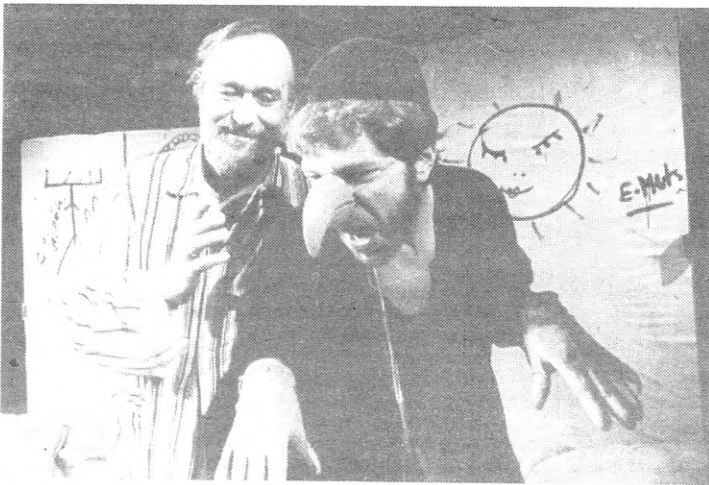
«Malle mürgipilt». (Lastele.)

«Perestroika — mina, glasnost — tema». (Poeem.)

«Kõik, kõik on elu». (Romaan, pooleli.)

Nõukogude filminädal Prantsusmaal

25. novembrist 1. detsembrini toimus Prantsusmaal Nõukogude filminädal. Prantslased võisid selle aja jooksul Pariisi kinos «Triomphe» tutvuda Nõukogude kineastide viimaste aastate loominguga. Demonstreeriti Georgi Danelia «Kin-dza-dzat» ja Vadim Abdrasitovi «Plumbumit ehk Ohtlikku mängu». Pjotr Todorovski muusikalist komöödiat «Ots ja muusikaga». Leida Laluse ja Arvo Iho menüüfilmi «Naerata ometi!». Sergei Soloviovi filmi «Võõras Valge ja Täpik». Renita ja Juri Grigorjevi linasteost «Sin Moskva» ning Juris Podnieksi dokumentaalfilmi «Kas on kerge olla noor?».

«Kroonu onu» jälle laval

11. detsembril esietendus Rakvere Teatris Juhani Kunderi näitemäng «Kroonu onu». Lavastas Peeter Volkonski, kes on «Kroonu onust» vorminud tõeliselt jahmatava bufonaadi. Kujundas Ervin Ounapuu. Kaasa teevad näitlejad Volli Käro, Rein Olmaru, Väino Laes, Imbi Herm, Terje Pennie, Toomas Suuman ja Kaie Uustal.

Pildil: Rein Olmaru (Metsa Priidu) ja Volli Käro (Kroonu onu Abram Andrejevits).

ARVET MAGI foto

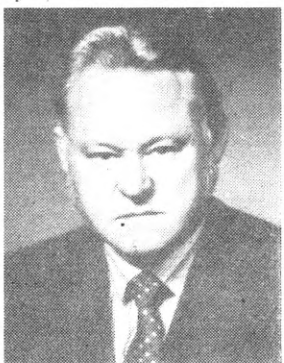
UUSI HELIPLAATE

RAIMOND VALGRE. Instrumentaaltöötlusi viisidest, mis on pärit aastail 1935—1945. ETV ja Raadio estraadiorkestrile on meloodiad arvanzeerinud T. Kõrvits ning K. Kikerpuu. Sooleirivad T. Paulus, A. Pilliroog, A. Joala, M. Kappel. Umbrise on kujundanud E. Kärmä ja V. Järmut.

ANSAMBEL «RUJA». «Ruja» teisel heliplaadil on solistideks U. Alender ja I. Pette, kes esitavad peamiselt I. Garšneki ning J. Nõgisto loomingut. Neid abistasid S. Grünberg, P. Määrts, K. Uibo, J. Altov, A. Valonen, T. Rull ja T. Pihlap. Umbrise on kujundanud E. Kärmä ja V. Järmut.

ÕNNITLEME

KALJU VALDRE, arhitekt. Sai 11. detsembril 60-aastaseks.

ASTRID ARAK, endine balleti- ja opereti-artist. Saab täna 60-aastaseks.

HIRVO MESPAK, ERSO endine kauaaegne meesasarvemängija. Sai 17. detsembril 50-aastaseks.

AALA BULDAS, sisustusarhitekt. Saab 20. detsembril 50-aastaseks.

ZORII PALUB VABANDUST

Eelmise SV teadaandesse «Muinsuskaitse fotovõistlus» on euhindade jagumise osas sattunud ebatäpsusi. III koha võitnud Mall Väljani fotosari kannab nime «Ühel laupäeval Tallinnas». Sama autor sai eriauhinna foto «Auväärtilid» eest. Eriauhinna võitis ka Enno Väljali komplekt «Kroonika». Märkusena «Kuku» all võistles fotograaf Tiit Kuusemaa.

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on väljapanek «Eesti kunst», «Lääne-Euroopa klassika», «XVIII sajandi portree muuseumi koodeks»; täna kl. 16 avatakse näitus «Eesti harrastuskunstnikud».

KUNSTIHÖÖN (Võidu väljak 8) kujundus, tarbe- ja kuldava kunsti ühisnäitus «Acta '87».

KUNSTISALONGIS (Võidu väljak 6) Lembit Toili skulptuurid ja Matti Pärki raamatuillustratsioonid.

DRAAKONI GALERIIIS (Pikk tn. 18) tarbekunsti näitusmüük.

TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) on näitus «Tarbekunst läbi aegade», «Baden-Württembergi tarbekunst» (Saksamaa LV) ja «Poola hõbe 1983–1987».

20. XII kl. 16 lektoriumis «Huviavaid peatükke juveelkunstist» Lea Pruuli loeng «Ehtekunsti algaastad».

● Kauaaegse viljaka loomingu tegevuse ja aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust ning seitsmekümnenda sünnipäeva puhul väärts L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri näitleja, Eesti NSV teeneline kunstnik **Arthur Ots** Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälvisid: — pikaajalise kohusetruu töö eest V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris ja seoses seitsmekümnenda sünnipäevaga kostumeeri, Eesti NSV teeneline kultuuritegelane **Helmi Toomsalu**; — seitsmekümnenda sünnipäeva

AUTASUSTAMISI

va puhul ja kauaaegse hea töö eest teatris Eesti NSV Riikliku Noorsooteatri vanempiletöör **Elfriede Tõlp**;

— kauaaegse tulemusrikka töö eest ja kuuekümnenda sünnipäeva puhul ENSV Riikliku Teatri- ja Muusikamuseumi teatriosakonna juhataja **Lilian Kirrepe**;

— pikaajalise eeskujuliku töö eest ning seoses pensionile minekuga Võru Koduloomuuseumi muuseumijärelevaataja **Öie Raudsepp**;

— seoses ENSV Riikliku Spordimuuseumi kapitaalremondijärgse taasavamise ning uue ekspositsiooni valmimisega muuseumi direktor **Enn Main-**

la, ekspositsiooniosakonna juhataja **Helve Parmas** ja vanempeadur **Kaie Voolaid**, Tartu Remondi- ja Ehitusvalitsuse töödejuhataja **Ants Viigimäe** ja Tartu kombinadi «Ars» kunstnik-kujundaja **Inge Kenn**; — viiekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse hea töö eest teatris L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri autojuht **Märt Kangur**.

● Eesti NSV Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja sai:

— kauaaegse kohusetruu töö eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul kirjastuse «Eesti Raamat» toimetusejuhataja **Aili Ünt**.

KIRJANIKE MAJA (Harju 1).

Teisip., 22. XII kl. 17 raamatukogus; esmasp., 28. XII kl. 19 luuleabonent «350 aastat eesti kunstiluulet», kompositsioon ja esitus — Viu Härm ja Paul-Eerik Rummo, kaastegev Olav Ehala; teisip., 29. XII kl. 19 «Aja viite õhtu», loeb Priit Aimala, laulab Jüri Aarma.

Pääsmed Kirjanduse Propaganda Büroost tööpäeviti kl. 13–16 Harju 1 II korrus.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 18. XII kl. 19 «Hovanština»; laup., 19. XII kl. 19 «Pähklipureja»; pühap., 20. XII kl. 19 «Maskiball», Gustav III osas Vene NFSV teeneline kunstnik Anatoli Glavin (Gorkist); esmasp., 21. XII kl. 19 «Luikede järve»; kolmap., 23. XII kl. 19 «Savoy ball»; neljap., 24. XII kl. 19 «Pähklipureja»; reedel, 25. XII kl. 19 «Kabaree».

* Alla 16. aasta keelatud.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 18. XII kl. 19 «Majahoidja»; kl. 19 «Rita koolitus» (väikeses saalis); teisip., 22. XII kl. 19 «Naised»; kolmap., 23. XII kl. 19 «Naised»; neljap., 24. XII kl. 19 «Vaikuse vallamaja»; reedel, 25. XII kl. 19 «Vaikuse vallamaja»; kl. 19 «Rita koolitus» (väikeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 18. XII kl. 19.30 «Kuning Herman Esimene» (Johvi Kultuuripalees «Oktoober»); laup., 19. XII kl. 19 «Kuning Herman Esimene» (Rakvere teatris); kl. 19 «Päike ja mina» (väikeses saalis); pühap., 20. XII kl. 12 «Christopher Robin ja tema sõbrad» (suures saalis); kl. 18 «Valge tee kutse» (suures saalis); kl. 19 «Päike ja mina» (väikeses saalis); esmasp., 21. XII kl. 19.30 «Lendas üle kõopesa» (Tamsalu kultuurimajas); teisip., 22. XII kl. 19.30 «Lendas üle kõopesa» (Tamsalu kultuurimajas); kl. 19 «Päril» (väikeses saalis); kolmap., 23. XII kl. 19 «Valge tee kutse» (suures saalis); kl. 19 «Kummitused» (väikeses saalis); neljap., 24. XII kl. 19 «Kuning Herman Esimene» (suures saalis); reedel, 25. XII kl. 19 «Lendas üle kõopesa» (suures saalis); kl. 19 «Päril» (väikeses saalis).

* Alla 16. aastat keelatud.

ENSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Pühap., 20. XII kl. 19 «Pink»; teisip., 22. XII kl. 19 «Kuldüksikas»; kolmap., 23. XII kl. 19 «Zanna»; neljap., 24. XII kl. 19 «Suveöö unenägu»; reedel, 25. XII kl. 19 «Lõbusad kerjused».

«VANALINNA STUUDIO»

Reedel, 18. XII kl. 19 «Kena naine lillega»; pühap., 20. XII kl. 19 «Revident» (Haapsalu km-s); esmasp., 21. XII kl. 19 «Revident» (Haapsalu km-s); teisip., 22. XII kl. 19 «Cyrano de Bergerac» (RAT «Estonia»); reedel, 25. XII kl. 19 «Kena naine lillega» (reserveeritud).

* alla 16. eluaasta keelatud.

ENSV RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 19. XII kl. 12 «Karja-

poiss on kuningas», kl. 17 «Kelluke ja Kikerikii»; pühap., 20. XII kl. 12 «Hiiri Hiiri! Hiiri!», kl. 17 «Kõli Kalli»; neljap., 24. XII kl. 11 planeeritud esietendus.

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAAJAS: reedel, 18. XII reserveeritud; laup., 19. XII kl. 19 «Vikerlased»; pühap., 20. XII kl. 12 «Bambi»; kl. 19 «Selles tüdrukus midagi on»; esmasp., 21. XII kl. 19 «Kaks hobuse, üks eesli seljas»; teisip., 22. XII kl. 19 «Aeg tulla, aeg minna»; kolmap., 23. XII kl. 19 «Vaikuse vallamaja»; neljap., 24. XII kl. 19 «Vaikuse vallamaja» (reserveeritud); reedel, 25. XII kl. 19 «Tagahoovis».

KONTSERDISAALIS: pühap., 20. XII kl. 19 «Kümme pruuti ja ei ühtki peigmeest» (esietendus); esmasp., 21. XII kl. 19.30 «Kümme pruuti ja ei ühtki peigmeest».

KULALISETENDUSED: reedel, 18. XII kl. 19 «Vaikuse vallamaja» («Ugalas»).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 18. XII kl. 19 «Provint-sitar Londonis»; laup., 19. XII kl. 19 «Niskamäe noorperenaine»; kl. 19 «Reporterid» (Koeru km-s); pühap., 20. XII kl. 12 «Niskamäe noorperenaine»; kl. 19 «Reporterid» (TRA Draamateatris); esmasp., 21. XII kl. 19 «Vaimude tund Jannseni tänaval» (L. Koidula Memoriaalmuuseumis); kl. 19 «Reporterid» (TRA Draamateatris); teisip., 22. XII kl. 19 «Niskamäe noorperenaine»; kolmap., 23. XII kl. 19 «Vaimude tund Jannseni tänaval» (L. Koidula Memoriaalmuuseumis); kl. 19 «Reporterid» (Raikküla km-s); reedel, 25. XII kl. 19 «Niskamäe noorperenaine».

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Laup., 19. XII kl. 19.30 «Punaturk» (keldrisaalis); pühap., 20. XII kl. 19 «Tõrksa taltsutus»; kl. 19.30 «Punaturk» (keldrisaalis); esmasp., 21. XII kl. 19 «Giljotiin Dantonile» (planeeritud esietendus); kl. 19 «Tõrksa taltsutus» (Pärnu teatris); teisip., 22. XII kl. 19 «Giljotiin Dantonile» (planeeritud esietendus).

RAKVERE TEATER

Pühap., 20. XII kl. 18 «Kodu-võrad» (reserveeritud); kl. 20 «Kroonu onu» (Narva-Jõesuu san. klubis); esmasp., 21. XII kl. 18 «Poolal teel puu otsa» (reserveeritud etendus Rapina NST-s); kl. 20 «Õõ kupees» (Tudulinna km-s); teisip., 22. XII kl. 19 «Õõ kupees»; kl. 19.30 «Poolal teel puu otsa» («Vanemuise» kontserdisaalis); kolmap., 23. XII kl. 14 «Seitsmepäine haldias»; kl. 19.30 «Poolal teel puu otsa» («Vanemuise» kontserdisaalis); reedel, 25. XII kl. 19 «West Side'i lugu».

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Laup., 19. XII kl. 19.30 estraadikava «Pärnu metsas Vändra maal...», esinevad puhkpilliorkester «Pärnu», dirigent Rein

Vendia, solist Vjatšeslav Tam-mekänd, ansambel «Keeris» ja Ardo Juhkov, ansambel «Mihkli-pojad», ansambel «Lustlik», moodemonstratsioon ja jalgrattasirikus Vändra «Mistralt», naisansambel, sõnakunstnikud, modern-tantsurühm, juttu Pärnust ja kultuuri Hilja Treubergi ja Valter Udamiga, tervisest «Tervises» peaarst Leonhard Vernikuga, õhtu juhid Lembit Sibul ja Mati Talvik; pühap., 20. XII kl. 12 abonent nr. 6 mudilastele «Reis näärmaale», kontserti juhib Mumm; kl. 19.30 abonent nr. 19 «Ajastud ja stiilid muusikas» 3. loeng «Barokk», esinevad: Margarita Voites (kolortuursopran), ansambel «Consortium», Rolf Uusväli (orel). Urmas Vulp (viul), Toomas Nestor (viul), RAT «Estonia» balletitartistid Saima Kranig ja Mihhail Netsajev, luulet loeb Anne Paluveer; esmasp., 21. XII kl. 10.30 abonent nr. 5 mudilastele «Reis näärmaale»; teisip., 22. XII kl. 19.30 «Meloodia, rütm, improvisatsioon», esinevad Silvi Vrait, Mare Väliataga, Tallinna Jazzkvartett, Arvo Pilliroo kvartett, Jossif Sagal, Avo Tamme ja Sergei Manukjan, Villu Veski jazzansambel; neljap., 24. XII kl. reedel, 25. XII kl. 19.30 abonent nr. 1, kavas G. Mahleri Sümfoonia nr. 3 d-moll, esinevad ERSO, RAM-i poisteorkester, searoori «Noorus» naisrühm, solist Urve Tauts, dirigent Peeter Lilje.

RAEKOJA SAAL

Reedel, 25. XII kl. 19.30 esineb Vene NFSV teeneline kunstnik Vladimir Tonha (tsello) ja üliõpilise konkursi laureaat Tatjana Sergejeva (klaver) (Moskva), kavas L. van Beethoveni tsellosonaadid.

NIGULISTE

Laup., 19. XII kl. 11.30 muuseumi muusikatund, esineb Väino Puura (bariton), orelil Kristina Hoidre, kavas Paisiello, Stradella, Scarlatti, Pergolesi, Händel; kolmap., 23. XII kl. 19 esineb Eesti Televisiooni ja Raadio Segakoor, dirigendid Ants Oleoja, Ants Soots, Toomas Kapten.

MATKAMAJA

Teisip., 22. XII kl. 20 ENSV Riikliku Akadeemilise Meeskoori solistide kontsert.

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe 12): laup., 19. XII kl. 17 konservatooriumi õppejõudude kontsert sarjast «Eesti muusika». Esinevad Urmas Vulp (viul) ja Vardo Rumessen (klaver). Kavas Tobias, Eller, Oja, Tubin.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS (Uus tn. 16): pühap., 20. XII kl. 12 konservatooriumi üliõpilaste kontsert. Esinevad Ingrid Jans ja Riina Soom (viul) ning Riina Joller ja Piia Rannaveer (klaver). Kavas Händel, Brahms, Debussy, Chausson.

TALLINNA MATKAMAJAS (Rae-koja plats 18): pühap., 20. XII kl. 17 vanemõpetaja Tiit Levaldi lauluklassi üliõpilaste kontsert. Esinevad Tatjana Jalasto, Anu Aimala, Tatjana Abõzova, Moonika Sutt, Annika Tõnuri, Eda Zahharova, klaveril Triin Ruudi, Irina Borissenko, Jelena Niki-

Etnograafilise materjali kogumise võistlus

Eesti NSV Riiklik Etnograafiamuuseum kuulutab välja järjekordse teatmaterjali kogumise võistluse. Nagu alati, ootame see-gi kord arvukat osalemist ja si-sutehdaid töid rahva eluolu eri-nevatest tahkudest minevikus ja kaasaajal.

Vajame ülevaateid kolhooside rajamisest, üksikasjalikke kirjeldusi kolhooside ja sovhooside sõ-jajärgsest arengust, aga ka ettevõtete, asutuste ja väikeasula sõjajärgsest arengust. Kõike eelõeldut on soovitat kirja pan-na inimeste mälestuste ja kirjelduste kaudu. Teretulnud on andmed tööliisklassi töö- ja elu-tingimustest, töölisasulaste ja ale-vite elamustest koos nende sisus-tusega. Tänapäeva materjalist on huvipakkuvat ka andmed väike-ettevõtete (kooperatiivide) ja in-dividuaaltöö arengust.

Palume kirjutada endisaeegsest ja kaasaaja põllundusest, linakas-vatusest ja -töötlemisest, karjan-dusest, kalastusest, jahindusest, mesilaste pidamisest, aiandusest, paadi- ja laevaehitusest, ranna-kaubandusest, maakaubandusest (laadad, poed). Ootame kirjeldusi endistest ja tänapäeva taluhoi-tustest (elamust, selle sisustusest ja kõrvalhoonetest) ning ülevaa-teid asulate, alevite ja uute kol-hoosikeskuste tekkloost, aga ka küla ajaloost, asustusest. Väga tänuväärne oleksid andmed käes-oleva sajandi esimese poole ja tänapäeva rõivastuse kohta. Kä-sitlemist vajaksid käsitöölise töö-oskuste omandamine, elu- ja töötütingimused nii minevikus kui nüüdisajal. Olemasolevale lisa ootame talu- ja mõisateenijatest ning ametitehnikast, omaaegse ja tänapäeva maaharitlaskonna (na-gu kontrollassistentid, kooliõpe-tajad, agronomid, loomaarstid jt.) õpi- ja tööoludest.

Vajame töid XX sajandi esi-mesest poolest maal tegutsenud seitsdest, eriti laulu- ja mängu-seitsdest ning maal korraldatud kursustest, aga ka kodumajanduskoolidest. Teretulnud on mater-jalid kalendritähtpäevadest ja perekonnakombestikust, eriti uutest kombetalitustest; tänapäe-va pulmad, lapse sünni regist-reerimine jne.

Vajalik on kuulumis- ja näge-mispuuetega inimeste õpetamise, tööle rakendamise ja teenindam-isega seotud materjali kogumi-ne ja kirjapanek, sest 1990. a. möödub Eesti NSV Kurtide Ohingu loomisest pool sajandit.

Tööde väärtust tõstavad illust-ratsioonid (fotod, joonised, skee-mid) ja muud lisamaterjalid. Töid premeeritakse. Kõik esita-tud materjalid jäävad muuseumi kogudesse. Masinakirja puhul on nõutav esimene eksemplar. Vii-mane esitamispäev on 1. aprill 1988.

Võistlusest osa võtta soovijail pöörduda juhendite saamiseks muuseumi aadressil Tartu, Bur-denko 32, telef. 34 279.

EESTI NSV RIIKLIK ETNOGRAAFIAMUUSEUM

forova. Kavas klassikaline vo-kaallooming.

TALLINNA HARIDUS- JA TEADUSALA TÖÖTAJATE MAJA

«ESTONIA» KONTSERDISAALIS: reedel, 18. XII kl. 19.30 Tallinna õpetajate Maja kammerkoo-ril 20. aastapäeva kontsert. Kavas O. di Lasso, J. F. La Trobe, A. Bruckner, A. Läte, A. Marguste.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

TPI AULAS: reedel, 18. XII kl. 19.30 esineb Tallinna Muusika-keskkooli sümfooniaorkester. Di-rigent Toomas Kapten. Kavas H. Purcell, B. Britten, L. van Beethoven.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS: pühap., 20. XII kl. 16.30 esinevad T. Saarevälja tsello eri-ala õpilased.

KIEK IN DE KÖKIS: pühap., 20. XII kl. 17 esinevad TMKK üldteatmistava osakonna õpi-lased.

tud kl. 10–17.30. Teisipäeval su-latud.

TRÜ TEADUSRAAMATUKOGUS avatakse täna Ilmar Kruusamäe maalide näitus.

RIIKLIKU KUNSTIMUUSEUMI KOHTLA-JÄRVE FILIAALIS (Kul-tuuripalees «Oktoober») avatakse 23. dets. kl. 16 näitus «Inimene ja loov töö» ning fotoklubi «Vi-ru» liikmete Peeter Västra ja Arvo Leki fotoväljapanek «Oma kõrgus».

TA RAAMATUKOGU FUJAEES (Lenini pst. 10) on Peeter Kaasi-ku, Andrus Rõugu, Aavo Ermeli ja Henn Põlluaasa ühisnäitus.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Luhike jalg 3) Lembit Lõhmuse puu- ja vasegravüüris väikegraa-fika näitus. Ekspositsioonid telli-da tel. 44 58 38.

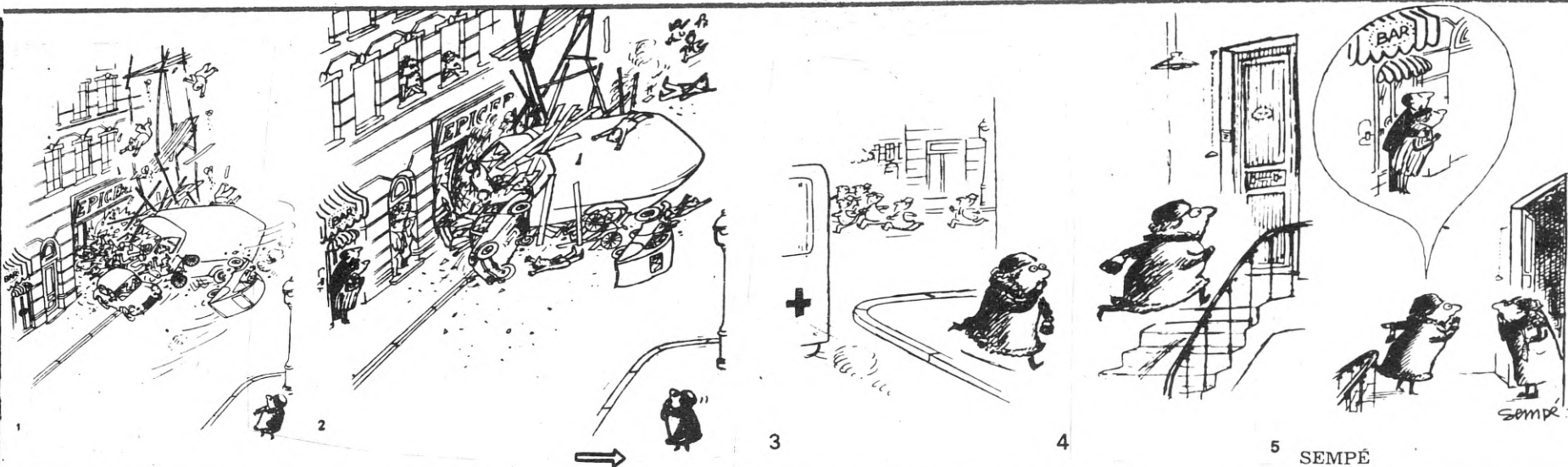

na näitus «Aastavahetuse kom-bestik».

A. H. TAMMSAARE MEMO-RIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula tn. 12a) Rein Kelpmani maaliid.

KIEK IN DE KÖKIS (Nõukogu-de tn. 1) Läti keraamikute tööde näitus «Kauass», Oregoni (USA) fotograafide gruppinaitus ja C. Sarapi ja P. Toominga fotonäi-tus «50 aastat hiljem».

● 18. detsember 1987. a. ● nr. 51 [2203] ● 15. lk.

SEMPE

SASSA MELDERI KÖNED

ÜHEST MAJANDUSLIKUST VÕORKOGEMUSEST (KÖNEMEHE JÄRELEJÄÄNUD PABEREIST)

Seltsimehed! Kes viimasena naerab, seda me veel vaatame. Aga mina olen alati olnud naljast kaugel. Fakt...

Kui ma räägin meie — nii-öelda — öitsengust, siis on see tõsiasi, mis ei kuulu arutluse alla. Et meil elu on üksainus suur edasiliikumine roosiaed, seda ma muidugi ei ütleks, aga õisi meil leidub siiski küllaldaselt ja veelgi enam.

Kuid täna ma ei taha rääkida meie suurest lilleaiast ega

muust sellesarnasest, vaid avaldada isiklikke mõtteid majanduslike ilmingute kohta, mis mind hiljuti tõsiselt mõtlema panid.

Mul oli nimelt hiljuti võimalus viibida välismaal. Mitte päris välismaal, vaid sotsialismimaal, kuhu mulle võimaldati tuusik oma silmiringi avardamiseks ja mõningaseks puhkuseks. Mis puhkusesse puutub, siis seda praktiliselt ei jätknud, küll oli aga seal kõiksugu näitajaid, mida kõrva taha panna.

Kuna ma teise riigi siseasjadesse ei taha ennast segada, siis jätan nimetamata maa, millest konkreetselt juttu tuleb. Lõpuks pole see kõige olulisem, vaid hoopis see, mis ma seal oma ehmatuses nägema ja kuulma pidin.

Üldiselt oli see maa nagu maa ikka, kui kõrvale jätta kaupluste mõningane ülekoormatus kõiksugu kraamiga, nii vajaliku kui ka tühise pudipadiga, mida võib vabalt meilteki osta. Hinnad olid sealjuures enam kui soolased ja meesugusel turistil on ikka tükk tegemist küll, et otsustada, kuidas oma valuutat kõige otstarbekamalt paika panna. Aga, noh, meie taibukad inimesed tulevad ju võõrsil kõigegega toime.

Aga rohkem kui kaubad üllatas mind süsteem, mis, giidi juttu uskudes, on siin maal ju lausa uskumatu ega ühti kuidagi minu pikaajaliste põhi-veenetega majanduse kui niisuguse suhtes.

Rohkem kui üks kord kuul-

sin ma selliseid kahtlasi sõnu nagu konjunktuur, isemajandamine, detsentraliseerimine, turundus ja muu kapitalistliku majanduse kolikambrist pärit võõras fraseoloogia.

Te kujutage ette: mitte keskuses raudselt tsentraliseeritud ja kindlaks määratud plaan kui kõigutamatud seadus, vaid mingi nõudlus kuskil turul või mine tea kus veel määrab seal toodangu nomenklatuuri, hulga, kvaliteedi, hinna ja kõik muud majanduslikud — nii-öelda — parameetrid, töötasust rääkimata.

Mulle öeldi nimelt, et neil seal töölise palk ei olenegi enam sellest, kui ta iga päev töökohas viibib või kui palju ta kraami välja laseb, vaid sellest, kui korralik see toodang on. Paljudes tehastes olevat koguni hakatud taga ajama maailma parimate standardite eeskujul. No, seltsimehed, kuhu võib nõndaviisi välja sõita?

Aga võtame — nii-öelda — teenendussfääri. See on hoopis ohtlik sektor, kuna siin soodustatakse kõikmõeldavaid teenuseid küll pooleldi era ja päris era ettevõtluse korras, mis konkureerivad võib-olla välja igasuguse riikliku teenenduse. See jääb ju niimoodi pankrotti ja ongi kapitalism käes.

Igasugu — nii-öelda — pisi-ettevõtja läheb püstirikaks, riiklikud värkstoad või tootlusettevõtted aga hakkavad kanguma. Et mitte rohkem öelda. Niisugune isiklikule kasusaamisele rajatud isemajandamine on enam kui kahtlane mäng.

Ja veel: eraettevõtjad teenendavad sind muudkui, naeratus näol, kuigi selle eest mingit lisatasu ei saa. See muidugi kodanlisest maailmast ülevõetud äritrikk meelitab nii mõnegi lihtsameelse tarbi-ja oma kahtlasesse võrku.

Mina olen elus igasugustes võrkudes töötanud ja mind arusaadavalt sisse ei vea. Mulle isiklikult on tarvis kaupa, mitte naeratusi. Aga nemad seal tegelevad nii kauba kui naeratusiga, mille lõksu eriti noored kogemusteta inimesed võivad sattuda.

Meil kodus on asi lihtne: müüja on normaalse kauba vahendaja (kui vajalikku kaupa parajasti leidub) ja temalt liialdatud käitumist ei nõuta, naeratusi rääkimata. See oleks juba liig! Näiteks söökla ettekandja võib ju lõpuks näokrambi saada, kui ta päev otsa suppi ette tassides peaks muudkui naeratama.

Minu reisilt saadud hoiatavad muljed ütlevad mulle, et tarbijad peaksid seal küll märksa tagasihoidlikumad olema.

Hoopis suuremat hirmu tekitab aga kõik kuuldu-nähtu, kui ma hakkasin mõtlema meie oma juhtivatele seltsimeestele.

KUS SIRPI NÄED LAITA, HAARA VASAR JA AITA.

RAUL RAUDSEPP

Muidugi: ka meil võetakse majandus- ja teenendusvaldkonnas mõningail juhtudel ette — nii-öelda — uuendusi, teatavaid reforme ja muid vähemaid õigeaegseid muudatusi. Aga see ei tähenda, et tuleb kõik pahupidi pöörata, lasta mingil iselooma majandamisel isevooluted voolata.

Ei seltsimehed! Vanasõnagi ütleb, et parem hoida kui oia-ta. Kõiksugu iseseisva tegelemise korral on eriti raske püsida oma väljakujunenud positsioonil juhtival töötajal. Katsu sa siin veel midagi juhtida, vaos hoida, ammuks vastutada, kui pead aina valvama, et töötajad seal allpool sulle mõnda pudru kokku ei keeda. Mul pole midagi pudru kui toidu vastu, aga kui see hakkab majanduses kaasa mängima, on selle efektiivsus välis-tatud, nagu meil öelda armas-tatakse.

Kui ma eksin, siis seltsimehed parandagu mind. Aga minu hiljutine kogemus isemõtlejate ja isemajandajate süsteemist väljaspool meie geograafilisi piire mobiliseerib mind üles ainult hoiatavale signaalsüsteemile. Muid süsteeme siin kõne alla ei tule.

Kõik. Lõpetasin.

VANALINNA STUDIO TULEVIKU PANEB PAIKA REVIDENT.

TIIT KOPPEL

Üleminek täielikule iselamandumisele. MERIKE HANNI

Meie neli korda hällist huaniteatesuusklemist paremate aegade poole alustas minu kadunud vanaisa. Ta tegi seda tolleaegsele eesti mehele kohases klassikalises stiilis — võttis kaasaks rahapungalt (ja ka muus mõttes) prunnaka pere-tütre. Nõnda läbiski ta oma etapi, jõudes karjapoisist küla-kurnajaks. Nii-öelda, lepase reega. Siis tuli kätte vahetuse-aeg — ning ta liugles väga-vahe kaugele ja külma teate-vahetusekoridori... Teist va-

hetust läks tegema minu isa — millalgi neljakümnendate lõpul ja viiekümnendate algul. Polnud temal enam ei peretü-tart ega lepast rege. Raskeks läks! Keppe polnud, ja ka alla panna polnud midagi, ei laudu, ei puutikkugi! Aga alla pane-mata hakkab kole külm! Ai-nult küünarnukidele ja libe-dale keelele võisid loota. Aga kaugele nõnda ei libise. Loo-mulikult ei jõudnud ta vahe-tuspaika mitte ameti-«Volgal», vaid turubarblasi vedava PAZ-

ESTAFETT

bussiga...

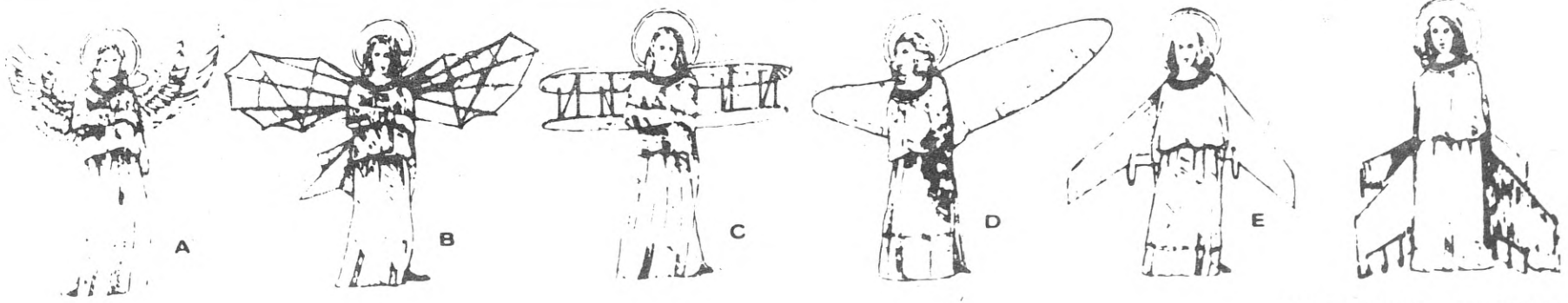
Mina startisin oma vahetusele parema varustusega kui ükski minu eelkäijatest. Teoreetilise pagasi mõttes muidugi. Kõik ümberringi aina kisendasid ja pasundasid, et kõik rajad on lahti, anna aga takka, pöruta! Ma olin targu ettevaatlik, võtsin õppust vanaisa ker-

gemeelsest kiirustamisest ja isa kokkuvõttekohitsemisest... Sidusin end ettenägelikult ühiskondliku progres-si veduri külge ja lasksin end lohistada mööda sirgeid röö-paid... Kuni ühekorraga kuk-kusid need raja ääres tänita-ma: «Vaata hõlptulukütti! Vaa-ta rahva seljas liugulaskjat! Kelle vahenditega tema küll taldu määrib? Kelle najal nõn-da kergelt ülesmäge lohiseb?» Tuligi rajalt kõrvale astuda, üksmeelse laiskvorstide koori-

ga liituda. Ja kukkusin ise tä-nitama — nende väheste kal-lal, kes ausalt oma radu pidi tatsasid ja vaevahigiga meet-reid mõõtsid...

Meie neljanda vahetuse mees ei oska veel neljanigi lugeda. Temale pelgan ma esiotsa meie estafetist kõneldagi. Ei tohi ju lapsukest kohe ära ehmata — tõsiasjaga, et kõik eelmised etapid on meie suguvõsavõist-kond ilma igasuguse eduta ma-ha sõitnud...

RAIMO AAS

MIECZYSLAW OLSZEWSKI

TOIMETAJA ILMAR RATTUS TOIMETUSE KOLLEEGIUM: V. HERKEL, J. JAAMA, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MIKI-VER, I. MOSS, Ü. POOTS (toimetaja asetäitja), E. PÖLDROOS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, J. TREI, P. UUSMAN, D. VAARAN- DI, H. VALK.

Toimetust: 200 031 Tallinn, Gagarini pst. 30, postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sek-retär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunsti ja huumoriosa-kond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kol-meks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodi-EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükkoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. «Sirp ja Vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин. Пярнуское шоссе, 8. EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükkoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. MB-12037 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 75 400. Tellimise nr. 5032 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

«СИРП И ВАСАР» («Серп и молот») Индекс 69786